

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 26.

Lördagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om afskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik;

statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 117, 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående kommunala mellanskolor, lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken ävensom en i anledning av framställningen rörande kommunala mellanskolor väckt motion;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnaderna för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ortopediska institutet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för bergmästaren Carl Oskar Norelius att övergå å den för bergsstaten nu gällande avlösningsstaten; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;

bankoutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 8 mom. i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond;

nr 24, i anledning av väckt motion om ändring av 22 § i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag; och

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring av 10 § i lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 8, bevillningsutskottets betänkanden nr 30—32 samt första lagutskottets utlåtanden nr 19—22.

Om
upphävande
av lego-
stadgan.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om upphävande av legostadgan.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 11, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Sjölander* hemställt, att riksdagen ville besluta, att legostadgan av den 23 november 1833 måtte upphävas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte, efter förebragt utredning i vissa av utskottet angivna hänseenden, för riksdagen framlägga de förslag, syftande till upphävande av legostadgan, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservation hade anmälts av herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Thorberg*, *Magnusson* i Kalmar, *Hagman*, *Svensson* i Skönsberg och *Olovson* i Västerås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta att för sin del antaga följande

L a g

angående upphävande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833.

Häri genom förordnas, att legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 skall upphöra att gälla den 24 oktober 1924; dock att i fråga om avtal, som enligt legostadgan slutits före nyssnämnda dag, bestämmelserna i stadgan fortfarande skola äga tillämpning. — Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till stadgande, som genom denna lag blivit upphävt, vare hänvisningen förfallen.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag skulle såsom reservant vilja yttra några ord angående den föreliggande motionen om legostadgans upphävande. — Av den utredning, som andra lagutskottet har framlagt i sitt utlåtande om motionen, framgår det, att frågan om legostadgans avskaffande många gånger har varit föremål för riksdagens behandling. Sedan mer än 60 år tillbaka har det framburits önskemål inom riksdagen om denna stadgas upphävande, och gång efter annan har kravet återkommit.

Om jag nu lämnar åsido de motionsvis framställda yrkandena och i stället uppehåller mig vid vad utskottsutlåtandena med sin större tyngd ha haft att säga, så är det att konstatera, att lika väl som 1862 och 1863 års sammansatta lag- samt allmänna besvär- och ekonomiutskott ansett yrkandena om fullständig omarbetning av legostadgan vara fullt berättigade, så ha också vederbörande utskott 1918, 1919 och 1920 framhållit, att legostadgan borde avskaffas. 1920 tyckte man t. o. m., att stadgan borde *skyndsamt* avskaffas.

Angående motiverna härför säger utskottet 1918, att »legostadgan såsom i många avseenden föråldrad och i saknad av inre sammanhang samt åtminstone i stora delar av landet icke i sin helhet tillämpad eller tillämpbar borde avskaffas». Och samma tankegång återkommer i liknande vändningar i utskottsutlåtandena från 1919 och 1920. Jag kan förstå, av utskottets omsorgsfulla referat, att utskottet har funnit det högst intres-

sant, att 1862 och 1863 års berörda sammansatta lag- samt allmänna besvärsoch ekonomiskott, på kornet nästan, tänkte detsamma som vi i allmänhet om legostadgan, nämligen att »legostadgan genom förändringar i den allmänna åskådningen rörande förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon samt genom tid efter annan vidtagna förändringar i stadgan hade förlorat det inre sammanhang och den självöverensstämmelse en lag borde äga». Och det är ganska märkvärdigt att tänka sig, att det redan för så många år sedan uttalades av detta utskott om legostadgan, att »emedan de principer, verpa stadgan vilade, vore stridande mot den dåtida uppfattningen angående förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon, syntes partiella ändringar i stadgan vara mindre lämpliga» därför, att det alltid komme att kvarstå något av »det utdömda gamla». Det är ganska egendomligt att tänka sig, att detta sadet för 60 år tillbaka. Det är ju ofantligt mycket i samhället, som har förändrats efter den tiden, och jag är ganska viss på, att man exempelvis ej alls ser på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare på samma sätt nu som man gjorde då. Men då är det i allt fall mycket märkligt att kunna konstatera, att trots de stora förändringar, som samhälleligt sett ha ägt rum, och trots den sedan lång tid rådande enstämmiga uppfattningen just om legostadgan, den icke desto mindre lever kvar.

Det må nu vara, att häremot kan invändas, att en hel del av legostadgans mera stötande ställen ha blivit borttagna, men i verkligheten var det väl ändå på det sättet, att det var endast ett par av de strukna ställena, som kunde anses ha någon betydelse, medan de flesta av de ställen, som borttogos, på grund av tidsutvecklingen blivit rudimenter. Ingen människa tog dem på allvar.

Nu må det emellertid vara hur som helst med dessa invändningar, så är det likväl ett faktum, att kravet på stadgans avskaffande återkommer här i riksdagen år efter år. Anledningen hertill anser jag för min del vara dels av mera allmän beskaffenhet dels också av mera speciell. För nutidens tjänare och arbetare står legostadgan såsom ett tecken på en mot dem riktad klasslagstiftning. Även i sitt reformerade skick återkallar den i deras minne allt det förtryck, som den har hägnat, och alla de kränkande bestämmelser, som den en gång har innehållit. Sin särskilda anledning har emellertid kravet också. Ännu i år yttrar andra lagutskottets majoritet i sitt utlåtande: »Oförnekligt torde även vara, att vissa av de ännu kvarvarande bestämmelserna i legostadgan — — — präglas av en påtaglig obillighet mot vederbörande tjänare.» Jag uteslöt nu med flit den del av meningen, där det heter: »— särskilt stadgandet om husbondes rätt att, om han så vill, till tjänstetidens slut få innehålla hela den överenskomna lönen —». Jag ställer mig något frågande inför den medkänsla med tjänaren, som utskottets majoritet låter framlysa beträffande den obillighet, som talar ur denna bestämmelse i legostadgan. Nog är det väl ändå så i våra dagar, att detta stadgande egentligen endast är av ett musealt intresse. Jag skulle med stor visshet våga antaga, att det numera med den lagstade tjänaren förhåller sig precis som med andra samhällsmedlemmar, att han för sina personliga utlägg och eljest kan behöva något pengar att röra sig med, och jag skulle tro, att de fall, då en husbonde under ett helt tjänstår nekar sin tjänare att i avräkning på lönen uppbära något belopp, skulle man väl nästan kunna räkna på fingrarna. — Det är enligt min uppfattning alls ej det stadgandet, som är det, som tilldrager sig den mesta uppmärksamheten; det är den 5 § i legostadgan, ur vilken obilligheten framlyser. I det stadgandet lever nämligen alltjämt legostadgans gamla anda kvar med hela sin stränghet: i husbondens rätt att efter ett summariskt förfarande erhålla vräkning av tjänaren. I den omständigheten, att utskottsmajoriteten inte med ett ord har velat peka just på detta stadgande såsom innehållande en obillighet, måste jag ovillkorligen se ett dåligt varsel. Jag finner det märkligt, att i

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

denna tid, då förhållandena mellan arbetare och arbetsgivare giva upphov till så många problem, i en tid, då starka strider mellan de båda parternas växande organisationer ständigt utkämpas, men där förhandlingsväsendets betydelse också alltjämt tillväxer och utvecklas, vråkningsrätten i fråga om stutare skulle spela en verklig roll för husbönderna. Jag finner det ganska undersamt, att denna vråkningsrätt kan anses som en sådan ögonsten.

Det utlåtande från andra lagutskottet, som nu föreligger, är mer än sina föregångare i ämnet ägnat att väcka uppmärksamhet. Förut har sedan flera år tillbaka resultatet av utskottsutlåtandena kunnat sammanfattas ungefär som så: gärna upphävande av legostadgan men dessförinnan en ny arbetsavtalslagstiftning. I år äro signalerna helt förändrade och nu lyder majoritetens besked på följande sätt: »Ehuru vägande skäl ur de av riksdagen förut angivna synpunkter alltjämt synas tala för tillkomsten av nya i lag reglerade avtalsbestämmelser å ifrågavarande område, torde dock tvivel kunna råda, huruvida tillräcklig grund numera förefinnes för den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten att göra legostadgans upphävande direkt beroende av genomförandet i dess ställe av en dylik lagstiftning. Utsikterna att inom en beräknelig framtid få till stånd en sådan lagstiftning, till vilken förarbeten ej påbegynts, synas ej vara stora.» Uttalandet är så mycket mera att observera, som det utan reservation står även för högerrepresentanternas i utskottet räkning.

Såsom utlåtandet utvisar, stå vi emellertid ingalunda inför ett snarligt eller omedelbart upphävande av legostadgan, oberoende av dess ersättande med andra bestämmelser. Tvärtom! Medan andra lagutskottet 1920 helt frejdigt skrev, att utskottet ej ansåg någon vidare motivering för upphävande av legostadgan i dess nuvarande skick erforderlig, så har numera betänksamheten infunnit sig. I 60 år har man funnit legostadgan föråldrad och föga tillämplig och nu — nu vill man ha utredning! Om vad? Jo, man vill ha utredning, *dels* i vilken utsträckning inom landet stadgan alltjämt tillämpas *och dels* i vad mån, där så ej är fallet, olägenheter för respektive kontrahenter mött genom att densamma, såsom ersatt av avtal i annan ordning, bragts ur tillämpning. Läser man uppmärksamt vad det är, som utskottsmajoriteten önskar få veta, framgår det, *dels* hur utomordentligt svårt det skall bli att finna ett någorlunda exakt svar på frågorna, *och dels* att vid detta förhållande bedömandet av svaren kan bli mycket godtyckligt. Det har under diskussionen framkastats, att man till äventyrs skulle kunna erhålla svar i ämnet hos hushållningssällskapen. Om nu verkligen hushållningssällskapen äro det rätta stället, där man har att finna upplysning i detta fall, är väl ganska tvivelsamt. Det är också mycket möjligt, att vi på grund av detta förslag om utredning få nästan en översvämning av frågeformulär över hela landet, som det skall svaras på. Det kan ju komma att ta många år, innan socialstyrelsen hinner bearbeta det inkomna materialet.

Jag vill endast nöja mig med att konstatera, att enligt det förslag, som utskottsutlåtandet i detta fall innebär, ligger frågan om legostadgans avskaffande ungefär lika illa till som förut. Jag har frågat mig, vad anledningen kunnat vara till den förändrade hållning, som utskottsmajoriteten kommit att inta i denna sak, om den möjligen kunnat ligga i det statistiska material, som förebragts i utlåtandet och som kanske på något sätt skrämt utskottet. Jag vill emellertid mot denna statistik åberopa *dels* den sedan många år rådande uppfattningen om legostadgans olämplighet och *dels* också vad socialstyrelsen har uttalat i de undersökningar, som den nyligen har verkställt, där det säges, att det emellertid blivit alltmer vanligt, att nämnda avlöningsformer — det vill säga friare sådana — icke förenas med anställning enligt legostadgan,

vars bestämmelser nutidens lantarbetare äro obenägna att underkasta sig och söka få ersatta av friare, från industrien hämtade avtalsformer.

Den påyrkade utredningen torde vara huvudmotivet för avslaget från majoritetens sida, men majoriteten har också som skäl för sin avvisande hållning pekat på det samband, som legostadgan skulle äga med andra lagbestämmelser. Utskottet vet både vilka och huru få och huru betydelselösa dessa »andra lagbestämmelser» äro. Det enda exempel, som utskottet förmått åstadkomma och som väl skulle vara det verkningsfullaste, är 5 § i fattigvårdslagen, men jag vågar tro, att detta exempel icke är övertygande. Det är möjligt, att det 1833 behövdes att lägga särskild vikt vid husböndernas skyldighet att vid sjukdom underhålla och vårda tjänare. Numera ligger på grund av ett mera upplyst tänkesätt den saken något mera naturligt till än förut, och för övrigt, om man inte vill erkänna detta, så ligger det i varje fall säkert i husböndernas mycket stora intresse av många skäl att se till, att hans tjänare äro friska. — När det i detta sammanhang i utskottsutlåtandet heter, att ett upphävande av legostadgan således har till följd, att husbonde befrias från den honom i detta hänseende hittills påvilande skyldigheten, skulle man ju kunna tro, att detta vore en ekonomisk tunga av stor omfattning, som kastades över på fattigvården, på kommunen. Men ett närmare eftersinnande säger nog ganska snart, att så icke kan vara fallet. Bland de många tusental av tjänare, som finnas, är — det är jag övertygad om, och jag tror jag har de flesta av herrarna med mig, då jag säger det — hälsan ändå den utomordentligt övervägande regeln och sjukdomen undantag. Jag tror, att en utredning på den punkten skulle vara tämligen överflödig.

Betecknande för den motvillighet, varmed utskottsmajoriteten har behandlat denna fråga om stadgans upphävande, är följande passus i utlåtandet: »Härtill kommer, att för upphävande av legostadgan synas vissa övergångsbestämmelser, syftande till reglerande av de vid tiden för stadgans upphävande löpande tjänsteavtal, vara erforderliga.» Jag får då säga, att här har man verkligen ansträngt sig att leta upp skäl för att komma motionen till livs. Den omständigheten att en motionär icke till ett, eljest som berättigat ansett, yrkande har fogat förslag till så kallade övergångsbestämmelser, skulle alltså ställa hans yrkande i en mindre förmånlig dager eller kanske rentav fälla det! Det, menar jag, är verkligen att vara sträng. Jag är förvissad om, att hade utskottsmajoriteten haft det ringaste intresse för själva saken, så hade såväl på ordförandeplatsen inom utskottet som i sekretariatet mer än tillräcklig kraft stått till buds för att skapa några övergångsbestämmelser och i värsta fall hade man väl alltid kunnat få hjälp från justitiedepartementet.

Ja, herr talman, skälen för legostadgans avskaffande äro gamla och välbekanta. Jag och mina medreservanter hålla före, att för de avtal, som numera slutas enligt legostadgan, de fria avtalsformerna, de kollektiva avtalen, äro mera tidsenliga. Allt, som lämpligen och rimligen bör finnas i ett dylikt tjänsteavtal, rymmes också enligt vår uppfattning under de i stor utsträckning tillämpade fria avtalsformerna.

Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr Petrén, Bror: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av det uttalande, som nu gjorts från reservanternas sida i den föreliggande frågan.

Det var ju delvis rätt så starka ord, som den föregående talaren använde. I slutet av sitt yttrande angav han, att det saknats det ringaste intresse för själva saken från majoritetens sida vid dess bedömande av den föreliggande frågan.

Om
upphävande
av lego-
stadg:n.
(Forts.)

Han talade också om det dåliga varsel, som låg i vissa uttalanden från utskottets sida. Jag skall icke följa talaren på den stråten, utan söka yttra mig mera direkt beträffande saksförhållandena. •

Jag vill då säga, att det utlåtande, som av utskottet avgivits i denna fråga, avsett att ge en överblick över huru ståndpunkterna efter hand, stundom från år till annat, förskjutit sig på detta område. Det är exempelvis märkbart, att motionären för i år, herr Sjölander, ännu 1918 stod på den linjen, att han påkallade avskaffande av legostadgan, men samtidigt införande av nya, densamma ersättande avtalsbestämmelser. För sex år sedan stod alltså motionären, herr Sjölander, på den ståndpunkten. Överblicken visar också, att riksdagen två gånger under de senare åren skrivit till Kungl. Maj:t i denna fråga, 1918 och 1920, och bägge gångerna intagit denna samma ståndpunkt. Man har därvid i respektive skrivelser sagt ifrån, att legostadgan bör skyndsamt avskaffas, men att i dess ställe bör komma andra avtalsbestämmelser särskilt på jordbrukets område.

Denna överblick giver emellertid också vid handen, att frågan icke blir avförd från riksdagens arbetsbord, förrän man kommit fram till legostadgans avskaffande. Man ser ju, huru år efter år — både valår och icke valår — frågan ånyo föres fram till riksdagen med begäran om stadgans snara avskaffande, och det är i sig icke underligt, att så sker. Snart närmar sig den tid, då denna stadga gällt i etthundra år, och självfallet ha på detta område förhållandena under tiden ändrat sig i sådan grad, att man väl kan förstå synpunkterna hos dem, som kräva dess fulla och snara avskaffande.

Nu har utskottet i år stannat för en omläggning av riksdagens förut intagna ståndpunkt i frågan. Man är icke längre viss på att det är riktigt att ovillkorligen hävda sambandet mellan legostadgans avskaffande och ett samtidigt genomförande av densamma ersättande bestämmelser. Skälen till denna ändrade uppfattning äro, såvitt jag förstår, tydligt angivna i utskottsbetänkandet. Det skäl, som därvid verkat kraftigast, är, att utvecklingen gått så hastigt på detta område de sista åren. Det har sagts oss, att kollektivavtal, i den mån sådana finnas på detta arbetsområde, bereda en önskvärd stabilitet och i praktiken giva stadga åt förhållandena på hithörande område, även om det å andra sidan finnes med dem förknippat åtskilligt, som kan vara ägnat att föranleda betänkligheter från jordbrukande husbönders sida. Den kollektiva avtalsformen å jordbruksområdet omfattar numera cirka 16,000 arbetare, och hava vi med parallellsiffror sökt visa, huru mycket denna siffra i sig betyder. Det framgår nämligen av sifferuppgifterna från den sista folkräkningen eller år 1910, att vi vid den tidpunkten här i landet hade cirka 25,000 statare och 38,000 andra manliga tjänare inom jordbruket. Det vill med andra ord säga, att kollektivavtalen, så vitt man kan bedöma, i detta nu torde omfatta ungefär en fjärdedel av alla i jordbruket sysselsatta statare och andra manliga tjänare. Men därtill kommer, att i de orter och län, där kollektivavtal förekomma, desamma tillämpas även indirekt i mycket stor utsträckning mellan husbönder och tjänare, som icke formellt tillhöra respektive organisationer. Slutligen har vad angår tjänares anställande i det husliga arbetet i städerna och numera även å landsbygden den gamla legostadgans former alltmera kommit ur bruk. Allt detta gör, att man har ett rätt så starkt intryck av att vi äro stadda i en allt snabbare frammarsch mot det läge, då legostadgan icke längre i folkuppfattningen är något att räkna med. Den ungdom, som växer upp, känner i stora delar av landet icke numera närmare till denna stadga. Jag vet emellertid, att i andra landsändar förhållandena ännu äro annorlunda. Innan stadgan för dessas del häves, är det enligt mitt förmenande lägligt att undersöka, vilka olägenheter för respektive kontrahenter, som hava gjort sig gällande i de delar av landet, där denna stadga genom praxis redan försvunnit. De erfarenheter, som vid denna undersökning komma till

synes, torde böra läggas till grund för ens ståndpunktstagande till, huruvida man i samband med stadgans upphävande bör kräva genomförandet av densamma ersättande bestämmelser eller man utan vidare kan förbehållslöst stryka ett streck över stadgans ännu kvarstående delar.

I utskottets yttrande har också uttalats, att det finnes anledning tro, att man kan få vänta ganska lång tid, innan man kommer fram till en samlad mening i fråga om en ny lagstiftning på detta område. Jag vill i denna del ställa mig helt på den ståndpunkt, som angavs i den proposition, som år 1919 framlades. Det sadades därvid ifrån av vederbörande departementschef, att frågan om en moderniserad lagstiftning såsom ersättning för legostadgan vore synnerligen omfattande och invecklad. Stadgan gällde för huvudsakligen två, sinsemellan olikartade områden, nämligen dels för arbete i jordbruket och dels för husligt arbete i stad och på landet, och förhållandena vore så olika på dessa två områden, att de i många avseenden ej kunde motivera gemensamma bestämmelser. Även inom jordbrukets område vore, såsom departementschefen framhöll, anställningsformerna skiftande för olika grupper av jordbruksarbetare och även i viss mån i olika delar av landet. Med hänsyn därjämte till de även å detta område alltmera tillitade kollektivavtalen syntes jordbruksarbetarnas avtalsfråga departementschefen icke kunna lösas annat än i sammanhang med en kommande ny utredning av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien. — När riksdagen senast skrev i denna fråga, år 1920, gjordes också det uttalandet från riksdagens sida, att det kollektiva avtalet på jordbruksområdet icke torde kunna regleras annat än i sammanhang med liknande avtal på andra arbetsområden. Då nu kollektivavtalen under de därefter förflutna åren så starkt ökats, förstår man, att det finns fog för utskottets tvivel, att man inom en nära framtid kan hava att vänta legostadgan ersättande bestämmelser på jordbruksområdet. Det är ju nämligen så beträffande en eventuell lagstiftning för reglerande av kollektivavtal, att man ännu icke nått enighet rörande riktlinjerna för en dylik lagstiftning och att utsikterna för genomförandet av en sådan inom en beräknelig framtid därför f. n. ej te sig stora.

Utskottet har också framhållit, att vissa av de bestämmelser, som finnas kvar i legostadgan, äro till sin innebörd synnerligen obilliga gentemot vederbörande tjänare. Nu säger den föregående talaren, att det är underligt, att man bland dylika bestämmelser särskilt berört den, som avser rätten för husbonde att, om han så vill, under hela tjänstetiden innehålla en tjänares lön. Han menade, att man i stället bort hava haft anledning att fästa sig vid en ännu obilligare bestämmelse, nämligen den rätt, som legostadgan ger husbonde att under vissa förhållanden vräka en försumlig tjänare. Jag vill emellertid säga, att den föregående talarens resonemang å denna punkt visar, att den av utskottet särskilt berörda bestämmelsen är enligt hans mening så obillig, att det till och med icke kan komma i fråga att längre tillämpa densamma. Ett starkare belägg för utskottets uppfattning, att obilligheten i detta stadgande är synnerligen stor, har man svårt att finna. Jag delar den uppfattningen, att det skall vara mycket svårt att finna husbönder, som tillämpa den, men den, som nära det, kan dock göra det. Ett starkt stöd för yrkandet att snarast få bort i stadgan kvarstående stadganden synes mig ligga däri, att somliga av dessa äro till sin innebörd så obilliga, att man till och med har svårt ifrågasätta, att vederbörande överhuvud skulle våga att tillämpa dem.

Vad som fört utskottsmajoriteten till den ståndpunkten, att man, trots de förut av mig berörda förhållandena, ändock icke kunnat vara med om att nu omedelbart häva stadgan, är emellertid, som jag redan antytt, att man ansett det önskligt att få närmare undersökt, i vilken utsträckning stadgan alltjämt tillämpas och i vad mån, där så ej är fallet, olägenheter för respektive kontrahenter mött genom att den bragts ur tillämpning. Man frågar, huru denna under-

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

sökning skall göras och förutsätter, att frågeformulär skulle utsändas, vilkas bearbetande skulle taga år i anspråk. Jag antar dock, att man endast behöver införskaffa uppgifter från — förutom arbetsförmedlingsanstalterna— förvaltningsutskotten i respektive läns hushållningssällskap för att få klarlagt omfattningen av stadgans tillämpning samt huruvida och i vad mån olägenheter för respektive kontrahenter visat sig i de delar av landet, där man icke längre i praktiken tillämpar den, således i vad mån en viss sedvanerätt efter hand där inträtt på detta område eller man reder sig med allmänna avtalsbestämmelser. Jag antar, att då ett tjänsteavtal å dylik ort ingås utan begagnande av legostadgans former, man kommer överens om tjänst på viss tid, på år eller halvår, och vidare om lönen, men därutöver träffar man säkerligen ofta nog ingen ytterligare överenskommelse, utan har det i dylika delar av landet efterhand sannolikt kommit till stånd en viss sedvanerätt, som reglerar åtskilliga hithörande förhållanden, till exempel beträffande tiden, när man träder till tjänsten, och flyttningsdagen, då tjänsten upphör, om vem som bekostar flyttningen vid tjänstens början, hur man praktiserar, då husbonden dör eller råkar i konkurs eller gården överlåtes etc. Det är en undersökning om vilka olägenheter, som yppat sig genom att legostadgan sålunda mångenstädes bragts ur tillämpning utan att ersättas av kollektivavtal, som skulle vara önskelig. Genom en sådan undersökning finge man klarlagt, huruvida ett omedelbart hävande av legostadgan kunde antagas medföra nämnvärda olägenheter i de delar av landet, där stadgan hittills tillämpats. Jämväl tjänarna kunna tänkas möjligen på ett ej önskligt sätt påverkas av att stadgan försvinner utan att ersättas av andra bestämmelser. Det har nämligen visat sig en tendens hos jordbrukare på vissa håll att endast begagna sig av tjänare under sommarhalvåret, och den förmån tjänarna hittills haft att i anslutning till legostadgan kunna bli fästade för helt år skulle, ifall stadgan bragtes ur världen, kunna försvinna. Icke minst i dessa för jordbrukarna brydsamma tider torde man kunna ifrågasätta möjligheten av att husbönderna på vissa håll funne det med sin fördel förenligt att hålla färre tjänare under vinterhalvåret.

Den föregående talaren gjorde vidare gällande, att det vore klandervärt av utskottet att, på sätt i utlåtandet skett, beröra sambandet mellan legostadgan och vissa andra lagstadganden, då vi ju väl visste, vilka dessa andra stadganden voro, och själva kunde reda ut de konsekvenser, som legostadgans upphävande å dem kunde medföra. Jag vill med anledning härav säga, att då denna fråga varit före de sista gångerna här i riksdagen, har från många håll påpekats just sambandet med fattigvårdslagen. Då denna 1918 antogs, gavs i propositionen direkt uttryck för, att det icke var meningen att taga ifrån husbönderna den skyldighet, som enligt legostadgan påvilade dem att lämna underhåll och vård åt tjänare, samt flytta över denna på kommunerna. Vid framförande motionsvis av yrkande om legostadgans avskaffande synes man därför böra samtidigt taga upp detta spörsmål till dryftande och icke med tystnad gå förbi detsamma. Det har vid föregående tillfällen påvisats, att så bör ske, och så är också utskottets uppfattning. Nu anförde den föregående talaren som motiv för att man icke behövde beröra denna sak, att hälsan var regel och sjukdomen undantag. Jag vill härom blott säga, att en slik argumentering väl icke behöver bemötas. Den är för mig ett varsel av det slag, som talaren ville förknippa med utskottets bevisföring.

Till slut framhöll den föregående talaren, att utskottet ej skulle ägt anledning påvisa, att det vid hävande av legostadgan erfordrades vissa övergångsbestämmelser. Vid två föregående tillfällen hava av socialdemokraterna i utskottet framlagts reservationer, vari de hemställt, att riksdagen måtte besluta legostadgans upphörande. Självfallet är emellertid, att då riksdagen beslutar för sin del häva en lag, måste detta ske genom en lag, som utsäger detta, och icke

medelst ett dylikt blott uttalande. Då utskottet gjort ifrågavarande påpekande om behovet av övergångsbestämmelser, har det delvis skett i syfte att förebygga ett uppreparande av ofornligheten i föregående reservationer och för att föranleda framläggandet i år av reservationsständpunkten i lagform, såsom också sedan skett.

Nu sade den föregående talaren vidare, att det icke bort innebära några svårigheter för utskottet att självt avfatta dessa erforderliga övergångsbestämmelser. Med utskottets uppfattning i sakfrågan har utskottet ju emellertid saknat anledning härtill. Om vi se på vad som i denna del föreslagits av reservanterna finna vi, att det går ut på att legostadgan skall upphöra att gälla den 24 oktober 1924, men så tillägges det: »dock att i fråga om avtal, som enligt legostadgan slutits före nyssnämnda dag, bestämmelserna i stadgan fortfarande skola äga tillämpning», utan någon begränsning i tiden. Vad blir då innebörden av detta övergångsstadgande? Jo, om herrarna vilja se överst på sidan 10 i utskottets betänkande, finna ni där följande uttalande rörande innehållet i den nuvarande legostadgan: »Sker ej uppsägning från någondera sidan i laga tid (mellan omkring två och tre månader före resepektive flyttningdag), fortfarande avtalet mot lika städja och lön till nästa flyttningdag.» Såsom nyssnämnda övergångsbestämmelse är avfattad, kan jag icke se annat än att alla tjänsteavtal enligt legostadgan, som slutits före den 24 nästkommande oktober, komma att gälla i framtiden, intill dess uppsägning skett från någondera kontrahenten. Vid ett hävande av legostadgan kan jag icke tänka mig, att man bör ordna det på ett sådant sätt, utan bör väl stadgan upphöra att gälla för respektive kontrahenter å viss föreskriven tid utan någon uppsägningsskyldighet från någondera sidan.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat något närmare utveckla de skäl, som fört utskottet till den ståndpunkt, vartill utskottet kommit, och vilken avviker såväl från den förutvarande riksdagsständpunkten som ock från den av reservanterna intagna ståndpunkten. Jag ber att i förutnämnda hänseende få ytterligare framhålla, att i strid mot den förutvarande riksdagsständpunkten utskottet nu uttalat, att det synes kunna råda tvivel, huruvida det numera föreligger tillräcklig grund för att, såsom riksdagen tidigare gjort, göra legostadgans upphävande direkt beroende av genomförandet i dess ställe av en densamma ersättande lagstiftning. Under sådana omständigheter bör man givetvis avlåta en ny skrivelse i ämnet, så att Kungl. Maj:t får kännedom om denna förändring i uppfattningen av frågan till ledning för Kungl. Maj:ts vidare åtgöranden i densamma.

Jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Winberg: Det börjar verkligen bli genant att gång efter annan uppehålla sig vid denna unika kvarleva av den svenska medeltidslagstiftningen, som heter legostadgan. Men då den ännu i viss mån är en realitet, måste man uppehålla sig vid densamma, till dess man kommer fram till en verklig lösning. Jag skall icke ingå på detaljer i detta avseende, ty jag har haft tillfälle att vid föregående behandling av detta ärende något framhålla mina synpunkter. Men jag kan icke undgå att rubricera den argumentering, som förekommit från utskottets sida och som nu särskilt har formulerats av utskottets ordförande, som ett alldeles typiskt utslag av vad han ibland brukar kalla de obotfärdigas förhinder. Det ser ut som om denna gamla unika kvarleva skulle vara något så heligt, att man icke, förrän man blir absolut tvungen, lämnar denna gamla dyrbara relik i vår lagstiftning, och denna uppfattning synes man ha även på s. k. demokratiskt håll. Det är nästan, så att man erinrar sig gummans uttryck, när hon fick höra, att dödsstraffet skulle avskaffas, och hon med en viss fasa konstaterade, att vi nu snart icke längre ha kvar något av nådemedlen

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

här i landet. Det tycks vara så, att denna legostadga på det ekonomiska området är ett så dyrbart nådemedel, att man på alla sätt måste argumentera för att ha den kvar.

Som här redan framhållits, har man dock under sextio år varit på det klara med att denna lagbestämmelse icke längre är modern, att den icke alls fyller sin uppgift och att det är en trängande nödvändighet, att man reformerar den. Men trots allt som inträffat under dessa sextio år, trots utvecklingen på det ekonomiska, finansiella och industriella området, trots alla genombrott som skett i politiskt avseende, genom vilka demokratien ju lär ha kommit i högsätet här i landet, stå vi i alla fall rent praktiskt sett, när det gäller en konkret fråga som denna, precis på samma ståndpunkt, som riksdagen stod på för sextio år sedan. Man erkänner, att lagbestämmelsen är sådan, att den absolut måste revideras eller avskaffas, men alltid kan man förebringa motivering för att det i alla fall icke går att nu utan vidare avskaffa den. Men det vill jag säga de ärade herrar, som hålla på parlamentets och lagstiftningens renommé, att för dem borde det vara angeläget att ihågkomma, att det är av stor betydelse för lagstiftningen att så pass följa med sin tid, att det icke inträffar den kalamiteten, att det en vacker dag icke är någon människa, som intresserar sig för huruvida de och de lagbestämmelserna finnas, ty i det praktiska livet sätter man dem ur funktion. Så har i stor utsträckning skett med legostadgan. Jag föreställer mig, att ingen förnuftig arbetsgivare i dag skulle falla på den idén att tillämpa denna stadgas bestämmelser.

Sälunda skulle man kunna säga, att frågan praktiskt sett icke har så stor betydelse, men den har betydelse dels i det avseendet, att det är en fullkomligt ovärdig lagstiftning för vår tid, dels också ur den synpunkten, att denna lagstiftning lämnar möjlighet för mindre samvetsgranna och mindre förnuftiga arbetsgivare att genom tillämpning av bestämmelserna trakassera sina tjänare. Jag undrar, om det är den svenska riksdagen värdigt att för att tillmötesgå mindre noggranna, mindre samvetsömma arbetsgivare ha kvar en lagstiftning, som ger dessa juridisk rätt att förfara med sina tjänare på ett sätt, som verkar fullkomligt upprörande. Det synes mig, att det borde vara den svenska lagstiftningens uppgift att så fort som möjligt undanröja sådant, då man icke kan påvisa, att det skulle medföra några som helst praktiska svårigheter för ordnandet av förhållandena mellan arbetare och arbetsgivare på ifrågakvarande område.

Nu anför man från utskottsmajoritetens sida, och utskottets ordförande har också framhållit det i debatten, att man i någon mån har ändrat sin uppfattning. Tidigare hade man den bestämda meningen, att denna lag icke så där utan vidare kunde upphävas, utan den måste ersättas med nya bestämmelser, som reglerade förhållandena på detta område. Ja, jag har nu hela tiden haft den åsikten, som jag har bildat mig genom praktisk erfarenhet på det sociala området, att lagstiftningen för närvarande icke allt för mycket bör sysselsätta sig i detalj med förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, ty enligt min mening ordnar det sig betydligt bättre, om icke lagstiftningen allt för mycket och opåkallat ingriper. Vi ha i dessa dagar exempel från andra länder på vilka konsekvenser det kan leda till, när man har allt för ivriga lagstiftare. Det tillspetsar förhållandena i stället för att utjämna dem. Jag vill påpeka, att det har varit betydande områden, där man varken haft kollektivavtal i nämnvärd utsträckning eller haft några lagbestämmelser liknande den här ifrågakvarande utan att det likväl yppat sig några synnerligen stora vanskligheter att ordna förhållandena.

När nu utskottsmajoriteten är på väg att släppa den gamla ståndpunkten, d. v. s. det oeftergivliga kravet, att det samtidigt med legostadgans upphävande

de skall tillkomma nya lagbestämmelser, tycker jag, att det skulle ha varit ett ytterligare skäl för utskottet att nu äntligen komma till ett positivt beslut i denna fråga. Det kan visserligen vara bra, att riksdagen den ena gången efter den andra skriver till Kungl. Maj:t och hemställer om en skyndsam åtgärd i den fråga, som här föreligger, särskilt då man redan för sextio år sedan var på det klara med att det här måste ske några reformer. Men om nu riksdagen skriver den ena gången efter den andra och man likväl icke kommer till något positivt resultat, skulle jag vilja fråga de ärade ledamöter i andra lagutskottet, som nu utgöra dess majoritet: hur länge skall riksdagen hålla på och skriva på ett sådant sätt, innan man kan anse, att man utan någon fara för allmän välfärd och säkerhet verkligen en gång kan komma till positiva resultat, åtminstone när det gäller en fråga, där alla tyckas vara eniga om att det kräves åtgärder? Det skulle verkligen vara av ofantlig betydelse för det praktiska riksdagsarbetet att någon gång få besked om den ungefärliga ram, inom vilken riksdagens tålamod skall ha att röra sig, innan riksdagen har rätt att själv gå och fatta beslut i ett ärende.

Jag för min del anser, att riksdagen allt för länge har hållit på att debattera denna fråga utan att man kommit till något resultat, och jag genomskådar fullkomligt de skäl, som man gång efter annan anför från deras sida, som visserligen vilja vara med om att skriva i ärendet men icke om att fatta några positiva beslut. Jag genomskådar dessa skäl, säger jag, och de kommo fram i ett uttalande, som utskottets ordförande nu gjorde, då han talade om att man borde få en *mera samlad mening* i denna fråga. Ja, det är den gamla föreställningen, att man på ett område, där intressesättningen gör sig gällande som här, skall försöka avläsa en samlad mening. Det går naturligtvis aldrig att få en »samlad mening» i en fråga, där de olika parterna ha så olika intressen som här, och om man väntar sig att få en objektiv utredning genom att gå till hushållningssällskapen, måste jag säga mig, att man icke har höga anspråk på objektivitet, i fall man anser, att de nuvarande hushållningssällskapen i detta fall skulle kunna representera båda de parter synpunkter, om vilkas intressen det rör sig. Hushållningssällskapen representera den ena parten här, skulle jag föreställa mig, och då så är förhållandet, måste man fråga sig, huru den andra partens uppfattning och ståndpunkt skall komma till uttryck och med vilken pondus det skall bli möjligt för den att göra sig gällande. Jag kan som sagt — det få herrarna ursäkta mig — med bästa vilja i världen icke rubricera detta tal om utredning och om att vi måste låta en samlad mening komma till uttryck, på annat sätt än som de obotfärdigas förhinder. Det är en ömtålig fråga, och det finns olika intressen, arbetsgivarnas och icke minst de små arbetsgivarnas intressen, som man icke vill gå för nära, oaktat man principiellt har fullt klart för sig, att nuvarande lagbestämmelser äro fullkomligt otidsenliga.

Det hjälper sålunda, såvitt jag kan förstå, icke med någon utredning i världen, utan vi måste gripa oss an med frågan ur synpunkten av att det här gäller att tillgodose även deras intresse, som hittills egentligen icke haft någon möjlighet att göra sig gällande på lagstiftningens område. Då jag icke på något sätt kan förstå, att man i våra dagar ens på arbetsgivarhåll på allvar skulle kunna göra gällande, att denna lagstiftning är någon särskild klenod, som man måste ha kvar, och saken är fullkomligt klar å den punkten, tror jag icke, att det är så farligt med konsekvenserna av att man nu icke utarbetat sådana klara övergångsbestämmelser, som herrar jurister alltid komma med. För övrigt måste jag säga, att det är något egendomligt detta. Vi ha väl en alldeles ovanligt styv juristkår här i landet, och jag föreställer mig, att bland denna juristkår väl de allra bästa elementen äro representerade i riksdagen och särskilt

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

dess lagutskott. Men tänk hur svårt det i alla fall är! Så fort man kommer till en praktisk fråga, kommer man alltid från det hållet och framhåller, hur omöjligt det är att ordna den minsta detalj, därför att icke motionären varit mäktig att utforma denna detalj. Jag får säga, att dylika undanflykter icke verka lyckligt från juristernas sida, ty så skarpa huvuden böra de vara, att de kunna ordna sådana bagateller i ett utskott. Äro de icke det, då vet jag icke, varför vår juristkår gör anspråk på sådan respekt som den för närvarande gör.

Herr talman! Utan att jag har någon synnerlig förhoppning om, att det är sista gången vi nödgas behandla något så unikt som denna fråga, tillåter jag mig dock på de grunder jag här anfört yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr von Stockenström: Herr greve och talman! Vid föreliggande frågas behandling har man givetvis att i första hand klarlägga för sig, vad legostadgan för närvarande innehåller, sedan åtskilliga stycken genom tidigare riksdagsbeslut blivit upphävda, och vidare i vad mån denna stadga överhuvud taget fortfarande tillämpas och efterlevs. Att 1833 års legostadga är i hög grad antikvarad och på intet sätt fyller kraven på en tidsenlig avtalslag, torde vara uppenbart för alla och envar. Frågan, om de rester av stadgan, som ännu finnas kvar, innebära förmåner eller rättigheter övertvägande för den ena eller den andra parten, ligger däremot kanske icke alldeles klar. Arbetsgivarna hava ju vissa skyldigheter gentemot arbetarna utöver att lämna tjänare försvarligt underhåll och tjänligt husrum, såsom skyldighet att vid sjukdom låta sköta och vårda tjänaren utan annat avdrag än för läkararvode och läkemedel, sålunda utan rätt till avdrag för uteblivet arbete. Bland husbondens rättigheter är, åtminstone formellt sett, att räkna rätten att av vissa skäl få tjänaren vräkt. Vräkningar äro, det får jag verkligen säga, alltid ytterst sorgliga tilldragelser, och jag skulle vara glad, om man sluppe tala om dem alls. Tredska och oginhet kunna ju dock förekomma på både den ena och den andra sidan och i sista hand leda till vräkings tillgripande. Men jag tror i alla fall, att de allra flesta husbönder i närvarande stund icke sätta något värde på denna rättighet. Jag tror, att de husbönder, som betrakta vräkningsrätten såsom en »ögonsten» — för att använda ett uttryck, av en föregående ärad talare — äro ytterligt fåtaliga.

Det har vidare sagts, att legostadgan är kränkande för lantarbetarna i våra dagar, att det känns som en skam att leva under denna stadga. För den, som verkligen tagit reda på vad legostadgan bokstavligen innehåller, och i synnerhet för den, som blivit utsatt för trakasserier med stöd av stadgan, måste det väl kännas så, och för övrigt få vi nog litet var medgiva, att stadgan i många stycken är uppenbart stridande både mot vår tids rättsåskådning och mot modern samhällsuppfattning överhuvud taget.

Det har väl dock i realiteten varit så, att i allmänhet lantarbetsgivare och lantarbetare normalt endast såtillvida haft känning av legostadgan, att de följt stadgans bestämmelser i fråga om flyttningstid, tjänstetid och städja, men även på dessa punkter hava ju särskilt de senaste 8 à 10 åren medfört genomgripande förändringar. Och härmed är jag inne på frågan, i vad mån legostadgan överhuvud taget numera tillämpas och efterlevs. I stort sett tror jag man kan säga, att läget är sådant, att man i Norrland icke alls tillämpar stadgan, samt att den i malarlandskapen tillämpas i alltmer inskränkt omfattning, åtminstone på de större gårdarna. I vissa andra landskap i mellersta och södra Sverige torde stadgan ännu tämligen allmänt tillämpas. Men även här tror jag man kan säga, att bruket är i hög grad vacklande. Det har ju under de senaste sex eller åtta åren bedrivits ett ganska livligt organisationsarbete bland landsbygdens arbetsgivare och arbetare, särskilt betingat av de stora fluktuationerna i penningvärdet och därav följande behov av löneregleringar, först i uppåtgående

och sedan i nedåtgående riktning. Huruvida, sedan en viss grad av stabilitet har ernåtts, detta organisationsarbete kommer att fortsätta, vågar jag icke yttra mig om, men det synes mig dock föga sannolikt, att organisationerna skulle komma att sträcka sig även till det mindre jordbruket och således även till att omsluta smärre egendomsägare och bönder och hos dem anställda tjänare. Jag är därför ingalunda övertygad om att kollektivavtalen komma att omfatta alla eller ens det övervägande flertalet av landsbygdens arbetsgivare och arbetare, och följaktligen torde personliga tjänsteavtal alltjämt komma att användas i stor utsträckning.

Frågan blir då till sist, om ett omedelbart upphävande av legostadgan utan densammans ersättande med en ny avtalslag skulle leda till vissa olägenheter. På alla de håll, där kollektivavtal finnas, är saken utan betydelse: där är stadgan redan lagd åt sidan. Men på vissa gårdar och särskilt en del smärre gårdar, där man icke på någondera sidan är organiserad, kan det tänkas, att ett upphävande av stadgan skulle kunna föranleda, jag vill inte säga förvirring, men i alla fall en viss osäkerhet, en viss rådvillhet, huru man skall förfara vid de nuvarande tjänsteavtalens utlöpande. Inom jordbruket bör nog — åtminstone för större delen av lantarbetarna — en längre tjänstetid och mera fasta anställningsformer finnas än inom industrien, och detta till förmån för bägge parterna. Jag skall icke närmare gå in på vad en eventuell ny avtalslagstiftning kunde tänkas innehålla. Utskottsutlåtandet pekar på den moderna lagstiftningen i Finland och särskilt i Danmark, där man tagit sikte på att lämna skydd åt vissa grupper av arbetare och där lagen innehåller bestämmelser om sjukvård. Vad sjukvården beträffar finnas i de hos oss gällande kollektivavtalen fullt klara bestämmelser, och även legostadgan anger arbetsgivarens skyldigheter härvidlag. Vid ett stort och jag tror alltmer växande antal jordbruk tillämpar man emellertid nu icke legostadgan, d. v. s. man lämnar och tager icke städja, men man är icke heller organiserad och har följaktligen inga kollektivavtal att hålla sig till, även om man i stort sett följer de lönesatser, som stipulerats i dessa avtal. Vad har då i sådana fall arbetsgivaren för förpliktelser i händelse av arbetarens sjukdom? Ja, den saken är ytterst svävande. Jag vet, att våra fattigvårdsstyrelser landet runt hava gång efter annan att taga ställning till dylika frågor. Arbetaren har ingen rätt till fri sjukvård eller lasarettsvård: arbetsgivaren är varken enligt lag eller avtal skyldig att bekosta den, och slutet blir ofta, att kommunen, det allmänna, får träda emellan. Nu anfördes av en föregående ärad talare, att denna fråga skulle vara tämligen betydelselös, därför att hälsan i alla fall är regel och det ligger »i husbondens intresse att se till, att hans tjänare äro friska». Ja, det är naturligtvis sant. Men jag förstår icke, huru husbonden skall kunna hindra arbetaren från att bli smittad av en sjukdom. Det kan åtminstone inte jag åtaga mig. Jag tror för övrigt, att om herr Linder gav sig ut på landsbygden och förhörde sig hos fattigvårdsstyrelserna, skulle han få höra, att fråga gång efter annan uppstår, vem som skall bekosta sjukvården. Arbetaren är medellös, och arbetsgivaren förklarar sig ej ha någon skyldighet. Det kan tyckas, som om frågan vore betydelselös, men för en sjuk statare är det icke betydelselöst, vem som skall bekosta hans sjukvård, läkararvode och lasarettsvård.

I fråga om flyttningstiden och tjänstetidens längd skulle man kunna tänka sig, att en blivande avtalslag innehölle åtminstone vissa vägledande bestämmelser för sådana fall, där man icke har kollektivavtal och där man icke heller vill göra sig besvär med att upprätta särskilda personliga avtal. Nödvändigheten av en hel ny avtalslag synes mig emellertid vara tämligen diskutabel, och om en lag överhuvud taget skall komma till stånd tror jag, att den bör göras i möjligaste mån smidig. Den bör icke strängt reglera förhållandena utan endast bilda en ram, inom vilken avtal, kollektiva eller personliga, kunna träffas.

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

Nu skrev riksdagen år 1920 och begärde en ny avtalslagstiftning för att ersätta legostadgan, men utredningen härom är numera vilande. Ingen kan emellertid förneka, att utvecklingen fortskridit mycket hastigt på detta område, att legostadgan allt mer och mer kommer ur bruk och ersättes än av kollektivavtal och än av personliga, skriftliga eller muntliga avtal av skiftande art. Jag kan därför icke finna, att legostadgans upphävande numera ovillkorligen bör förknippas med en ny avtalslag, utan jag anser utskottets ståndpunkt hava fog för sig, då man helt kategoriskt begär legostadgans upphävande men samtidigt vill lägga i Kungl. Maj:ts hand att utreda de i samband med upphävandet stående frågorna, av vilka jag i det föregående berört några, och snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

1833 års legostadga står i fråga om ålder främst i vår lagboks avdelning för författningar, och man kan verkligen säga, att den lider av en mycket långt gången åldersdomssvagheter. Innan den skulle kunna fira sitt hundraårsjubileum är det troligt, att den helt och hållet upphört att verka och vara vid liv, men det synes ändå riktigare att redan dessförinnan upphäva en lagstiftning, som väl var lämpad för sin tid, men som för våra ögon ter sig antikverad och i många fall direkt strider mot vår rättsåskådning. Då utskottets ståndpunkt dock innebär ett bestämt steg i riktning mot legostadgans slopande, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag vill icke gärna fälla något förklenande omdöme om de uttalanden som utskottsmajoriteten gjort till förmån för sin ståndpunkt, men jag måste å andra sidan säga, att det värdefullaste i utskottets utlåtande i alla fall torde vara den historiska översikt, som lämnats om detta ärendes tidigare behandling. Jag måste tillägga, att sedan man tagit del av denna historiska översikt, kan man icke värja sig för misstanken, att riksdagen har på ett ganska egendomligt sätt, minst sagt, behandlat denna för en så stor medborgargrupp mycket viktiga fråga. Det sätt, varpå man gått till behandling av detta ärende i riksdagen under många år, ger anledning till reflexioner, som icke kunna vara på något sätt smickrande för riksdagen och dess arbete. Jag vill endast anföra ett sådant exempel som detta: redan år 1848 ansåg sig en av bondeståndets ledamöter böra anhålla hos riksdagen, att bestämmelsen om rätt för husbonde att tilldela sin tjänare måttlig husaga skulle upphävas. Detta yrkande blev visserligen icke bifallet då, men det är betecknande, att det skulle dröja ända till år 1920, innan Sveriges riksdag vidtog den reform, som påyrkats redan år 1848. Ser man efter, vilka bestämmelser som år 1920 strökos ur legostadgan på tillstyrkan av andra lagutskottet, förvånas man över, att riksdagen icke kunnat förmå sig till att på ett långt tidigare stadium avlägsna alla dessa underliga, åldriga och icke tillämpliga bestämmelser. Nu är det som återstår av legostadgan icke så mycket, och man kan ju säga, att stadgan därför icke bör väcka så förfärligt ond blod, i all synnerhet som man också måste medge, att stadgan icke tillämpas i någon större utsträckning. Men fortfarande finnas bestämmelser i denna stadga av den beskaffenhet, att man måste på det bestämdaste reagera, och detta är särskilt fallet för dem, som arbeta inom de arbetsområden, inom vilka legostadgan är avsedd att tillämpas. Herr Linder har redan kommenterat t. ex. § 5 och även erinrat om att andra lagutskottets majoritet i år har påpekat olämpligheten av den bestämmelse, som medger husbonde rätt att innehålla lönen för hela tjänstetiden. Det finns en annan bestämmelse, som enligt mitt förmenande är av den beskaffenhet, att man måste tillämpa samma omdöme som andra lagutskottet använt beträffande bestämmelsen om rätten att innehålla tjänstehjorns lön, nämligen att den präglas av en påtaglig obillighet mot vederbörande tjänare. Denna bestämmelse återfinnes i 48 §, som lyder: »Skiljes husbonde från fast egendom och därför ej

vidare tjänstehjon behöver, ansvare han för tjänstehjons lön och kost till flyttningssdag, där ej nya ägaren vill det i tjänsten behålla, då tjänstehjon skall däri till samma tid förbliva, på de villkor, med förra husbonden överenskomne varit. Avstår husbonde fast egendom till borgenärens förnöjande, vare lag samma.» — Detta stadgande tillförsäkrar visserligen arbetstagaren den förmånen, att lön och kost skall åtnötas under hela den tid, för vilken tjänsteavtalet är avsett att gälla, alltså även i det fall att husbonden icke behöver arbetstagaren, emedan han skilts från sin fasta egendom. Men å andra sidan innebär ju stadgandet, att arbetstagaren *mot sin vilja* kan åläggas att under avtalstiden träda in i en annan husbondes tjänst, därest överenskommelse därom träffas mellan den ursprunglige ägaren till fastigheten och den som övertagit densamma. Det vill med andra ord säga, att arbetstagaren behandlas i ett dylikt fall såsom ett inventarium, vilket till viss tid är knutet till fastigheten. Det är enligt mitt förmenande uppenbart, att ett sådant stadgande icke kan överensstämma med modern rättsuppfattning och följaktligen icke heller gärna försvaras.

Vad jag nu sagt om bestämmelsen i 48 § tror jag också kan sägas beträffande 47 §, enligt vilken det åligger arbetstagaren att stanna kvar i tjänsten sedan husbonden avlidit, försåvitt arvingarna fordra, att arbetstiden skall fullgöras. Tjänaren har sålunda i bägge fallen icke rätt att själv välja sin husbonde. Har han tagit tjänst hos en husbonde, som han gärna ville tjäna, men husbonden frånträder sin egendom till en annan person, kan han bliva tvungen att gå i denna persons tjänst, trots det han vet med sig, att han icke kan trivas eller samarbeta med den nye ägaren.

Jag skulle också vilja tillägga, att mindre tillfredsställande ur arbetstagar-synpunkt torde också det stadgande få anses vara, som föreskriver, att i händelse tvist uppstår om lönevillkoren skola dessa i sista hand fastställas av domstol. Härvidlag är man sålunda inne på *ett tvångsförfarande i intresse-tvister*, ett förfarande, som varken arbetare eller arbetsgivare numera vilja erkänna vara riktigt och ändamålsenligt.

Jag har gått ut ifrån, då vi behandlat detta ärende i andra lagutskottet, att legostadgan strängt taget icke tillämpas längre, i varje fall endast i mycket begränsad omfattning, och jag har motiverat mitt tillstyrkande av motionen därmed, att jag anser, att eftersom legostadgan icke tillämpas, finns det ingen anledning att bibehålla densamma. Det har under debatten bestyrkts, att så skulle vara förhållandet, och jag hyser fortfarande den uppfattningen, att så är fallet. Detta hindrar emellertid icke, att den kan tillämpas och — missbrukas. Det har ju i pressen mer än en gång till och med under den senare tiden skildrats fall, då ganska upprörande missbruk förekommit. Jag har också på grund av de upplysningar, som jag inhämtat efter ärendets slutbehandling i utskottet, kommit till den uppfattningen, att även om man måste medge, att legostadgan tillämpas allenast i mycket begränsad omfattning, innebär den icke förty en allvarlig fara särskilt för jordbruksarbetarna. Det förhåller sig visserligen på det sättet, att man numera försöker sluta kollektivavtal inom detta område. Denna utveckling främjas i hög grad därav, att arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer alltmer utbreda sig. I förbigående skulle jag vilja nämna, att härvidlag förhåller det sig så, att det för närvarande är lantarbetsgivarnas organisationer som äro de starkaste och mest omfattande. Utvecklingen av organisationsväsendet har till följd, att kollektivavtal alltmer kommer till tillämpning. Nu befintliga avtal omfatta direkt omkring 16.000 arbetare och indirekt troligen åtskilliga flera tiotusental. Detta är i och för sig mycket bra, men det visar sig tyvärr, att legostadgan användes för att göra kollektivavtalen illusoriska. Jag har en skrivelse från lantarbetarförbundet, vari man lämnar den överraskande upplysningen, att »varje år, då vi träffat kollektivt uppgörelse med arbetsgivareorganisationerna om löner och arbetstid m. m., förelägga arbets-

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

givarna våra medlemmar personliga avtal till underskrift, och om våra medlemmar vägra att skriva under dem, prickas deras betyg, och sedan vägra arbetsgivarna dem anställning». — Alltså, då kollektivavtal slutits komma arbetsgivarna med krav på, att personliga kontrakt skola upprättas vid sidan om kollektivavtalet. Från min ståndpunkt kan jag icke godkänna ett dylikt förfarande. *Dessa personliga kontrakt innehålla nämligen en bestämmelse om städja.* Såvitt jag kan förstå, kommer tjänaren just genom denna bestämmelse automatiskt in under legostadgan, och då kan arbetsgivaren, trots det att kollektivavtal gäller, i viss mån i varje fall även tillämpa legostadgan, särskilt då det gäller att trakassera tjänaren. Eftersom detta är förhållandet, måste jag verkligen säga, att trots legostadgan uppenbarligen icke tillämpas i någon vidsträcktare omfattning eller kanske rent av i mycket ringa omfattning, är den tendens, som här yppat sig från arbetsgivarhåll, så pass allvarlig för hela rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare inom jordbrukets område, att detta är ett tillräckligt starkt skäl för mig att förorda legostadgens omedelbara upphävande. Jag vill också säga, att naturligtvis blir det i detta fall som i alla andra de mindre sympatiska och illojala arbetsgivarna, som utnyttja legostadgens bestämmelser genom att tvinga fram ett sådant tjänsteavtal vid sidan av kollektivavtalet, medan de lojala och för arbetarna intresserade och kanske ömmande arbetsgivarna icke tillåta sig någonting sådant. De av mig antydda fallen äro kanske få, men de kunna vara allvarliga nog ändå, och alltid berättiga de till att man kräver, att något göres för att hindra en sådan tendens. Om kollektivavtalens lämplighet att införas på jordbrukets område behöver man kanske numera icke diskutera här i riksdagen, ty man har ju redan belägg för att de äro ändamålsenliga, eftersom lantarbetsgivarnas organisationer träda in såsom parter i dem. I andra länder såsom i Danmark, Tyskland och England äro de överallt på jordbrukets område mycket utbredda.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid denna sida av saken. Jag ber i stället att få göra ett par anmärkningar med anledning av vad vår ärade utskottsordförande uttalat. Han påpekade bland annat, att då motionären, herr Sjölander, första gången väckte sin motion eller år 1918, gick han på den linjen, att han krävde en revidering av legostadgan och uttalade sig för en annan lagstiftning på detta område. Detta är ju alldeles riktigt, men jag tror icke, att man har anledning att tillmäta den ståndpunkten så särskilt stor betydelse, i all synnerhet som motionären sedermera frånträtt densamma. Jag tror, att utskottets ärade ordförande har större anledning att fästa avseende vid den reservation, som de socialdemokratiska ledamöterna vid samma tillfälle avgåvo och i vilken bestämt sades ifrån, att man icke önskade någon ny lagstiftning på detta område utan ansåg, att den utvecklingen av arbetsrätten även på detta område borde försiggå på kollektivavtalets grund.

Utskottets ordförande har även gjort gällande, att det kan uppstå en del olägenheter för tjänarna, om legostadgan upphäves. Det skulle sålunda inträda en tendens att arbetsgivarna icke vore benägna att sysselsätta arbetarna mera än på somrarna, då de hade största behovet av dem, och följaktligen skulle konsekvensen bli, att arbetstagarna råkade ut för arbetslöshet under vintermånaderna. Detta är naturligtvis i och för sig en riktig anmärkning, men å andra sidan måste man taga hänsyn till det förhållande, som förut konstaterats av utskottsordföranden själv, nämligen att legostadgan dock endast tillämpas i mycket begränsad omfattning. Är detta förhållandet, kan jag icke tänka mig, att därför att man upphäver stadgan för dessa relativt få fall, i vilka den tillämpas, den tendensen skulle få en särskilt stark utbredning, att lantarbetsgivarna icke skulle vilja sysselsätta sina arbetare under vintern. Jag tror, att denna sak reglerar sig själv ganska bra, och jag förmodar, att arbetsgivarna äro så angelägna att få behålla sina arbetare på sommaren, att de försöka i största

möjliga utsträckning sysselsätta dem även under vintern. För övrigt torde större delen av folket vid jordbruket på gårdarna behövas även om vintern.

Samma invändning torde kunna göras mot talet om den ekonomiska bördan, som skulle drabba kommunerna, om legostadgan upphävdes och rörande bestämmelserna om husbondes plikt att sörja för sina sjuka tjänare. Är det så, att legostadgan icke tillämpas i någon större utsträckning, kunna ju icke de ekonomiska bördorna för kommunerna gärna bli så stora. Och jag tror, uppriktigt sagt, att det är en fördel för det stora flertalet av lantarbetgivarna själva, om de kunna ta hand om sina arbetare i sitt hem och sörja för dem vid sjukdomsfall.

Sedan måste jag säga, att jag blev ganska ledsen, då jag hörde utskottets ordförande göra den invändningen mot vår reservation, att han icke kunde vara med om ett övergångsstadgande, som skulle innebära skyldighet för tjänare att uppsäga avtalet. Det är ju klart, att det bästa vore, om man kunde upphäva legostadgan utan vidare och på det viset befria tjänarna från denna skyldighet. Men den reservation, vi avgivit, ha vi naturligtvis försökt avfatta på sådant sätt, att vi skulle kunna vinna något mer, än utskottsmajoriteten avsett, nämligen att riksdagen uttalade sig för legostadgans avskaffande, även med den risken att i några fall avtal förnyas på ett eller två år, beroende på att tjänare icke använda sig av sin möjlighet att säga upp avtalet. Den förebråelse — visserligen mycket mildt formulerad, som vanligt — som låg i utskottets ärade ordförandes yttrande på denna punkt, tycker jag är ganska orättvis mot oss reservanter, och jag tror det varit riktigare, om herr Petré och de övriga, som utgöra majoriteten i utskottet i denna fråga, hjälpt till att ordna denna sak. I varje fall måste jag säga, att ömmar man för tjänstefolket, så som det förefaller att utskottets ärade ordförande gör, bör man också taga steget fullt ut och medverka till vad vi föreslagit. Sedan jag nu varit med om behandlingen ett par gånger har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att den utredning, som här begäres, inte egentligen är så värst nödvändig eller starkt motiverad. Jag vill icke säga någonting förkänande om utskottsmajoriteten, men jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att detta utredningskrav smakar bra mycket av svepskal, sedan man nu släppt kravet på, att upphävandet av stadgan skall kombineras med kravet på en ny lagstiftning. Anledningen till det sista steget kan naturligtvis vara, att man äntligen funnit, att legostadgan i det skick, vari den nu befinner sig, är ett bytesmedel av mycket, mycket litet värde med hänsyn till den lagstiftning, som skulle kunna önskas på visst håll.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Svensson, Martin**: Herr greve och talman! Skälen för utskottets förslag ha så kraftigt framhållits av utskottets ordförande, att jag icke behöver upprepa dem. Skillnaden mellan vad som nu sägs och vad som år 1920 yttrades är, att utskottet nu icke kombinerar frågan med begäran om ny avtalslagstiftning inom jordbruket för reglerande av förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Jag har för min del varit ganska tveksam, om jag skulle förena mig med utskottet eller reservera mig till förmån för den ställning, riksdagen intog år 1920. Jag håller fortfarande före, att det behöves en lagstiftning för att reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare inom jordbruket, ty där finnas många spörsmål, som behöva en sådan reglering. Frågan om lönevillkoren bör, synes det mig, överlämnas åt avtalsfriheten, men däremot förefaller det mig böra regleras i lag, hur avtalen skola ingås, hur de skola upphöra och vilka bestämmelser som skola gälla för konkurrensen mellan arbetsgivarna, då de söka att anskaffa arbetare, och mellan arbetarna,

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

da de söka anställning. Det förefaller mig som om detta vore områden för lagstiftning och att det även behövdes ett domstolsförfarande, som snabbt och billigt kunde avgöra, hur det skall vara.

Orsaken till att jag frånträtt 1920 års ståndpunkt har emellertid varit, att jag tror att frågan nu ligger något annorlunda. Det har förefallit mig, som om under de senare åren allt mer och mer vaknat ett intresse för att söka åstadkomma en lagstiftning för arbetsfred och stabilisering på arbetsmarknaden även på andra områden, såsom inom industrien och den kommunala driften. Jag har trott att det skulle vara förmånligare för nåendet av de önskemål, jag anser vara berättigade även ifrån jordbrukets synpunkt, om man anslöte sig till de strävanden, som från andra håll kommit fram, om en sådan lagstiftning. Jordbruket är visserligen i högre grad än andra näringar i behov av stabila förhållanden och arbetsfred, men då det även på andra områden framträder en strävan att lösa dessa frågor och en trötthet vid den nu rådande ständiga kampen mellan arbetare och arbetsgivare, har jag hoppats att man på den vägen skulle ha större utsikter att nå det mål, man strävar efter.

Det är inte så, att jordbrukets arbetsgivare numera hålla på legostadgan; det har ju gång efter annan sagts ifrån, att den är otidsenlig och kan med lämplig övergång avskaffas, men givetvis behöves en övergångstid, så att man hinna anpassa sig efter de nya förhållandena och att upphävandet icke kommer som en ren överrumpling.

Av de skäl, jag anfört, har jag låtit min tveksamhet falla och utan att reservera mig förenat mig med utskottets majoritet. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berge: Herr talman! Legostadgan i dess första upplaga är av år 1664, och sålunda är den i år jämnt 260 år. Den har alltså en betydligt högre ålder än som förut här i dag nämnts.

Dess tillblivande förorsakades i första hand av att adeln, särskilt högadeln, behandlade sina tjänare och underhavande så illa, att dessa strejkade år 1650. Den tiden var det, som följt av trettioåriga kriget, stor brist på tjänsteträngar i Sverige. Adeln besvärade sig hos regeringen i flera omgångar, och denna svarade bland annat på följande sätt: »Att anbelangande det missbruk att präster, borgare, fogdare och bönder göra adelns legofolk igenom lockande och tubbande ifrån frälsemannen avspännige, vill Kungl. Maj:t framdeles nådigst på görliga medel vara ombetänkt sådant igenom en stadga och ordning om legofolk att hindra och förekomma.»

Det var Karl XI:s förmyndarregering, som gav detta svar. Den ville naturligtvis så gärna hjälpa adeln. Legohjonsstadgan kom således 1664 och utgick formellt ur den åttaårige Karl XI:s mun.

Under 1700-talet klagade allmogen vid flera tillfällen över stadgan, men förväges. Vid riksdagen i Norrköping visade det sig emellertid, att de nya frihets- och jämlikhetsidéerna vunnit betydande insteg hos alla samhällsklasser. En bekant historisk författare säger, att hälften av nationen var jakobiner. Nu fällas även från adeln mycket skarpa omdömen om stadgan. I spetsen för opinionen märkas män sådana som greve Mörner, friherre Silfverschiöld och Axel Adlersparre. På grund av beslut vid denna riksdag utfärdades år 1805 en ny tjänstehjonsstadga, som innebär det första steget i humaniserande riktning. Sedan dess har ju med stor energi den ena paragrafen efter den andra oskadliggjorts, men åtskilligt finns i alla fall ännu kvar.

Alldenstund brist på arbetsfolk i dessa tider ej föreligger och stadgan ej heller lär kunna förebygga strejker, äro de orsaker ej längre till finnandes, som gävo upphov till stadgan, och de ha ej heller funnits på länge. Då därtill

kommer att detta öting i år fyller 260 år, är det ej för tidigt att det genast får stiga ned i graven.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Endast några få ord. Jag skall inte försöka ge mig in på vare sig juridiska eller andra utläggningar. Det är en sak här, som jag anser vara huvudsaken, och det är frågan: är detta en dålig lag eller är det inte en dålig lag? Om nu allesammans äro överens om att det är en dålig lag, så blir frågan närmast den: Får den grupp medborgare, som beröres av lagen, sin ställning på något sätt försämrad, om lagen upphäves? I och med att de frågorna äro besvarade, tycker jag att också hela saken är klar. Frågan om det är en dålig lag har utskottets ärade ordförande, liksom utskottet, besvarat genom att säga: »Oförnekligt torde även vara, att vissa av de ännu kvarvarande bestämmelserna i legostadgan, särskilt stadgandet om husbondes rätt att, om han så vill, till tjänstetidens slut få innehålla hela den överenskomna lönen, präglas av en påtaglig obillighet emot vederbörande tjänare.» Efter de exempel, vi fått på dessa stadganden, får man säga, att detta är ett ganska milt uttalande. Men hur milt det är, dömer det dock lagen. Följaktligen: Denna lag är sådan, att man lugnt kan säga, utan att göra sig skyldig till överdrift, att den är en ovärdig lag. Det synes mig då, att det från lagstiftarens synpunkt borde vara angeläget, att en ovärdig lag icke får äga bestånd längre än nödvändigt. Det är en lag, som visserligen huvudsakligen avser endast statare, drängar och pigor, men det är ett skäl till, varför vi i denna kammare skulle se till, att denna ovärdiga lag avskaffades. Ty dessa samhällsklasser kunna ju icke bli representerade här. I all synnerhet har ju denna kammare synnerligen kraftigt uttalat sig emot möjligheten av en sådan representation genom avslag på motionen om penningstreckets avlägsnande för några veckor sedan. Vad den kvinnliga delen av denna grupp beträffar, är det ju, om möjligt, ännu sämre ställt med representationen i denna kammare, så obetydlig, som den kvinnliga representationen blivit. Emellertid: då icke från något håll något skäl kunnat presteras för att någon fara hotar tjänarna genom denna lags avskaffande, finns det naturligtvis icke heller något skäl för att lagen skulle bibehållas på grund av ett sådant utredningskrav, som här är framlagt.

Det sades, att övergångsbestämmelsen inte är så väl formulerad. Jag vill därtill säga, att även om övergångsbestämmelsen innebär, vad herr Petré anser att den innebär, kommer ju lagen att äga giltighet endast för ytterst få undantagsfall, och dessa kunna icke beröra oss synnerligen djupt. Ty de tjänare, som icke begagna sig av sin uppsägningsrätt, de ha det nog i allmänhet inte så ställt, att lagen för dem kan medföra några större olyckor.

Det har påpekats här av en talare, att missbruk kunna förekomma, så länge lagen består, och även om det, som utskottsmajoriteten anser, vid bifall till dess förslag skulle dröja endast några få år innan lagen blir upphävd, är detta alldeles för lång tid att låta en ovärdig lag bestå, som kan missbrukas och faktiskt missbrukas.

Så vitt jag förstår, har ifrån utskottsmajoritetens sida endast på en punkt framkommit ett påpekande av att tjänarna skulle kunna bli på något sätt förfördelade genom lagens upphävande, och det är i händelse av sjukdom. I händelse av sjukdom, säger man, har tjänaren nu skydd i legostadgan. Jag vill säga, att det skyddet i och för sig anser jag icke betyda så förfärligt mycket. Skydd i fråga om sjukdom har tjänaren i alla fall, för den händelse husbonden skulle vilja undandraga sig sina skyldigheter, på grund av kommunens skyldighet att taga hand om honom. Och jag misstänker att tjänaren mår lika bra, om kommunen tar hand om honom, som om en tredskande husbonde skall göra det.

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

Men är det då inte obilligt, som här påpekats, att överflytta denna börda på kommunen? Svaret torde vara, att det icke blir någon tunga att tala om, ty det kommer att inträffa endast i ytterst få undantagsfall, om ens i något fall alls, att kommunen av denna anledning får ingripa.

Sålunda, herr talman, på grund av att denna lag måste betraktas — för att använda utskottets eget uttalande — såsom synnerligen obillig emot de samhällsgrupper, som lyda under densamma, och då icke något skäl kunnat anföras för att det skulle bli sämre i stort sett för dessa människor, om lagen avskaffades, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr von Koch: Medan jag avlyssnat debatten, har jag icke kunnat undgå att finna, att den blåsts upp till allt för stora proportioner och att alltför starka ord yttrats från vissa håll. Ty den, som haft tillfälle att åhöra ordförandens i andra lagutskottet klarläggande anförande, torde väl i alla fall vara övertygad om, att meningsskiljaktighet icke råder om, att den lag, vi tala om, efterhand skall avskaffas, att den är gammalmodig och bör träda ur kraft. Det är endast fråga om på vad sätt detta skall ske. Reservanterna vilja, att man omedelbart och utan att tänka sig in i konsekvenserna skall avskaffa den. Från utskottets sida vill man däremot närmare tänka sig för, innan man tar det avgörande steget, och i samband med detta taga hänsyn till de författningar, som äga samband med stadgan. Jag tycker, att det är att en liten smula slå in öppna dörrar, då min ärade bankkamrat här så ofantligt kraftigt bekämpar denna lagstiftning och förment stora orättvisa, och jag tycker, att herr Winberg var obillig, då han framhöll, att det skulle vara de obotfärdigas förhinder, att utskottet icke vill utan vidare stryka ett streck över denna lagstiftning. Det är åtminstone min åsikt, att legostadgan skall avskaffas, men detta bör ske på ett sådant sätt, så att det vållar så små skador, som möjligt. Jag kan inte undgå att från min egen erfarenhet vitsorda, att det finns trakter i vårt land, där kollektivavtalen mellan arbetare och arbetsgivare icke kommit i tillämpning i sådan omfattning, att de spela någon roll, och där legostadgan alltjämt ger ett visst skydd åt de stadda arbetarna. Jag har personligen kunnat iakttaga detta vid ett tillfälle, då det varit alldeles tydligt, att om inte detta skydd funnits, den ifrågavarande arbetaren, som insjuknat i svår sjukdom, skulle ha blivit mycket illa ställd, om ej legostadgan funnits. Och sådana erfarenheter gör en betänksam mot alltför hastiga förändringar.

Jag är icke på något sätt motståndare till kollektivavtalen. De må sprida sig och övertaga den uppgift till skydd för arbetarna, som i stor utsträckning tidigare varit en av legostadgans uppgifter. Jag vill också säga, att man bör särskilt beakta, vad utskottet anført, att ett upphävande av legostadgan skulle ha till följd, att husbonden befriades från skyldigheten att tillse, att arbetaren icke faller fattigvården till last. Och det bör väl i alla fall övervägas, huruvida icke vid legostadgans upphävande en ändring bör ske i fattigvårdslagen. Huruvida, reellt sett, en ändring bör företagas, det får man överväga, och det vill jag icke yttra mig om. Men det torde vara billigt och riktigt, att man i alla fall överväger frågan.

Sålunda undrar jag, om man icke vid närmare eftertanke skall finna det vara ett riktigt och lämpligt steg, det som här av utskottets ordförande skisserats, och jag ber alltså att, närmast i anslutning till hans anförande, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Möller**: Jag skall icke uppehålla kammaren länge. Jag har lyssnat till denna debatt och erkänner för min del riktigheten av herr von Kochs omdöme, att frågan kan anses ha tagit alltför stora proportioner. Men, mina herrar, vem är det, som ger frågan dessa stora proportioner? Är det de, som anse, att avskaffandet av lagen icke gärna kan vara förenat med några väsentliga olägenheter, eller är det de, som för varenda gång, frågan förelagts riksdagen, alltid haft någonting att skjuta in för att komma med ett yrkande om uppskov?

När man läser den mycket intressanta historik, som finnes i utskottsutlåtandet, skulle man verkligen tro, att detta vore en av landets absolut största frågor, ty någonting så märkvärdigt som avskaffandet av denna lagstiftning torde efter allt vad som anförts nästan aldrig ha föreslagits den svenska riksdagen. Detta är mitt allmänna intryck av diskussionen, och med hänsyn därtill får jag säga, att när vi nu från vårt håll för en gångs skull säga ifrån, att det får väl ändå vara slut på all denna obillighet, som alla erkänt ända sedan 1863, men mötas av svaret: Men vi måste först fråga hushållningssällskapen, då är det inte vi utan de, som stå som majoritet bakom detta utlåtande, som ge frågan större proportioner, än den rimligen borde ha.

Jag ser t. ex. ett sådant namn som herr Karlssons i Gasabäck under utlåtandet. Nu är det ju allmänt intygat, att denna stadga icke tillämpas i Norrland. Jag frågar mig då, vilka förskräckliga olägenheter, som i herr Karlssons i Gasabäck trakter förefinnas därför att man icke har legostadgan. Ty det är väl inte så, att man där icke har några tjänare, utan lika väl i Norrland som i Skåne, Västergötland och Östergötland tar man väl tjänstefolk inom jordbruket, både manliga och kvinnliga. Det får därför verkligen ursäktas oss, att vi icke kunna ta med ett så djupt allvar dessa kolossala svårigheter och olägenheter, som skulle uppstå genom legostadgans avskaffande, som t. ex. utskottets ärade ordförande eller den senaste ärade talaren, utan att vi tvärtom tycka, att man från det hållet blåser upp små, små myggor till verkliga elefanter.

När jag t. ex. hör denna invändning från herr Petréns sida emot reservationens förslag till övergångsstadgande, att det där icke finns någon begränsning till tiden, måste jag ju säga mig, att det är åtminstone icke någon rationell synpunkt. Den har icke något annat verkligt intresse än möjligen litet formellt juridiskt, men den skjutes nu fram för att visa hur — vad skall jag säga? — en smula tafatta eller enfaldiga reservanterna visat sig vara. Jag kan för min del inte riktigt inse, att en sådan argumentering emot denna sak är tillfredsställande.

Jag tycker nu för min del, att man borde kunna komma överens om att stryka den passus, som går ut på en närmare utredning. Ty, mina herrar, även med den tolkning av utredningskravet, som utskottets ärade ordförande gjort, är jag rädd för, att det kommer att dröja åtskilliga år ännu, innan denna — ordet är säkerligen icke för starkt — eländiga lagstiftning, som är en skam för Sveriges lagbok, äntligen blir avskaffad.

Däremot kan naturligtvis den anmärkning, som gjorts rörande föreskriften i fattigvårdslagens 4 §, sägas vara allvarlig. Men, mina herrar, även den får, uppriktigt sagt, icke överdrivas. Jag tror visst, att om legostadgan upphäves eller där den icke gäller, det kan inträffa i något fall, att husbonde vill skjuta över på kommunen en fattigvårdstunga, som han enligt legostadgan skulle buri, men för det första måste detta redan vara förhållandet i vårt land på de platser, där stadgan icke tillämpas, och för det andra visar ändå all erfarenhet, att när ett steg i denna riktning tages, utjämnar livet självt sådana små svårigheter. Om nu de kollektiva avtalen få större utbredning, kommer det ju med all säkerhet att där intagas föreskrifter om, hur tjänare skola behandlas i händelse av

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)

sjukdom, och om det icke blir så, torde väl även den tjänande, åtminstone där han själv är något så när vaken, försöka att vid de personliga tjänsteavtalens träffande trygga sig på en sådan punkt. För min del förutsätter jag, att det i allmänhet kommer att bli en utveckling fram mot kollektivavtal.

Jag hade tillfälle att yttra mig i denna fråga i andra kammaren år 1918 och opponerade mig där mycket bestämt mot försöket att sammankoppla legostadgans avskaffande med kravet på en ny avtalslagstiftning. Den ståndpunkten intar jag fortfarande, och jag skall sålunda tillåta mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Petré, Bror: Endast ett par ord med anledning av ett flertal talares yttranden om bevekelsegrunderna till att man nu från utskottsmajoritetens sida funnit skäl att släppa kravet på ny avtalslagstiftning inom jordbruksområdet såsom en förutsättning för medverkan till legostadgans avskaffande. Det förefaller mig underligt, att man från motsidan icke kunnat underlåta att gång efter annan under debatten misstänkliggöra motiven till den sålunda intagna ståndpunkten. Detta förfaringssätt har alltid under mitt deltagande i riksdagsarbetet förefallit mig icke vara tilltalande.

För egen del har jag icke haft anledning att närmare syssla med denna fråga förr än som utskottsledamot i år. I sådan egenskap har jag försökt att bilda mig en saklig ståndpunkt i frågan, och i det syftet har jag gått igenom det material, som varit tillgängligt. Åt den ståndpunkt, till vilken jag därvid kommit, har givits uttryck i utskottets betänkande utan något hänsynstagande till, huru frågans utgång kan komma att ur partisynpunkt verka åt det ena eller andra hållet.

Jag har velat göra detta uttalande på grund av dessa upprepade hänsyftningar på, att här skulle föreligga några mindervärdiga motiv för den ståndpunkt, som jag i frågan företräder.

Den siste talaren frågade: Varför har frågan fått så stora proportioner? Varför har utskottsutlåtandet svällt så ut på bredden, då det gäller en så enkel sak? Mot detta vill jag säga, att då riksdagen i en skrivelse i denna fråga för fyra år sedan intagit en viss ståndpunkt och utskottet i år tillråder riksdagen att ändra denna sin ståndpunkt, är utskottet skyldigt att närmare klarlägga och utveckla skälen för denna ändrade uppfattning. Och det är detta, som vi i utskottsutlåtandet gjort vår plikt likmätigt.

Jag tror för övrigt, att när det gäller proportionerna i denna fråga, man får säga, att de kanske kommit till just genom det sätt, varpå man från motsidan lagt ut saken. Det säges, att det skulle av oss gjorts gällande, att så kolossala olägenheter skulle föranledas av stadgans upphävande. Herr Möller sade ju, att så skulle vara förhållandet. Jag tror icke, att något stöd finnes för ett sådant uttalande i det jag har yttrat. Snarare tvärtom. För min del tror jag nämligen, att det, som är kvar av legostadgan, betyder så litet, att några densamma ersättande bestämmelser icke äro erforderliga. Men när den berör många tiotusentals personer i landet, kan det ju ej vara annat än lämpligt, att därom göres en undersökning, innan stadgan upphäves.

Med anledning av vad som sagts om övergångsbestämmelserna i det av reservanterna framlagda lagförslaget, vill jag framhålla, att reservantlinjen, sådan den utformats, ej för fortare till ett upphävande av legostadgans tillämpning, än om riksdagen nu beslutar en skrivelse i enlighet med utskottets hemställan och denna sedan föranleder förslag till nästa års riksdag om stadgans upphävande, ty, såsom reservationen är skriven, kommer legostadgan faktiskt att gälla hela nästa tjänsteår. När man går att upphäva legostadgan, synes det mig emellertid böra ske i sådan form, att den kommer att upphöra att gälla redan från och med utgången av det löpande tjänsteåret.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

*Om
upphävande
av lego-
stadgan.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande, nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 46.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av internationella arbetskonferensen åren 1922 och 1923 fattade beslut.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratificering av vissa ändringar i stadgan för den internationella arbetsbyrån; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 20 november 1863 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm samt förslag till förordning om värden av vissa kyrkogårdar i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslaget till byggnader och reparationer; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt för
aktiebolag att
återbekomma
stämpelavgift.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av väckt motion om rätt för aktiebolag att i visst fall återbekomma erlagd stämpelavgift.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 121, hade herr *Borell* hemställt, att riksdagen ville vidtaga erforderlig åtgärd för att aktiebolag, som på grund av den ursprungliga lydelsen av § 93 i aktiebolagslagen av den 12 augusti 1910 för åstadkommande av sitt aktiekapitals nedskrivning måst ombildas till nytt bolag utan att därvid ha förenats med annat aktiebolag, måtte kunna återbekomma stämpelavgift, som erlagts för aktier, vilka utan tillskott av penningar utgivits i utbyte mot aktier i det förutvarande bolaget.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, I: 121 av herr *Borell*, om rätt för aktiebolag att i visst fall återbekomma erlagd stämpelavgift icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid betänkandet fogad reservation hade herrar *Röing*, *Boman* och *Lithander* ansett, att utskottets betänkande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion I: 121 av herr *Borell*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida de av 1922 och 1924 års riksdagar beslutade lättnaderna i fråga om beslut att nedsätta aktiekapitalet borde föranleda restitution av erlagd ny aktiestämpel i sådana fall, då jämlikt bestämmelserna, sådana de numera vore avfattade, erläggandet av ny aktiestämpel kunnat undvikas, samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kunde giva anledning.

Herr Boman: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag inom utskottet icke kunnat biträda det slut, vartill utskottet kommit, beror det på att jag deltog i arbetet 1922, då på grund av en motion av samma motionär angående ett visst speciellt fall, där stämpelbeläggning ägt rum, utskottet hade hemställt om restitution av stämpelavgiften. Riksdagen beslöt då med anledning av bevillningsutskottets hemställda skrivelse till Kungl. Maj:t av följande lydelse, »att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion I: 55 av herr *Borell*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida och under vilka förutsättningar vidgad möjlighet må böra beredas aktiebolag att vid utfärdande av aktier åtnjuta sådan stämpelfrihet, varom stadgas i andra stycket av 8 § i gällande stämpelförordning samt, därest utredningen därtill föranleder, för riksdagen framlägga förslag i ämnet». I motiveringer till detta yttrande uttalade riksdagen i överensstämmelse med utskottets hemställda alldeles tydligt att, därest utredningen ledde till ändring, åsyftande utvidgad möjlighet att erhålla stämpelfrihet, borde enligt utskottets och riksdagens mening liknande möjlighet även beredas sådana aktiebolag, som i likhet med de i motionen omnämnda redan fått sina aktier stämpelbeskattade enligt gällande bestämmelser.

Här uttalade sig sålunda riksdagen 1922 alldeles tydligt för att om det befunnes skäligt, att sådan ändring vidtoges, som medförde, att stämpelfrihet inträdde, skulle även stämpelmedlen restitueras i fall sådana som det konkreta, som då var uppe och som nu i den av samme motionär väckta motionen avses. Förhållandet var att, när bevillningsutskottet 1922 hade att pröva motionen, så fann utskottet, att det förutsattes sannolikt att, om man ville förebygga i dylika fall utkrävande av stämpel, även ändring skulle behöva företagas i åtskilliga andra författningar, särskilt då aktiebolagslagen. Och i den delen tillkom det ju icke bevillningsutskottet att göra något uttalande eller förslag.

Kungl. Maj:t har, väl delvis med anledning av denna riksdagens skrivelse, genom proposition i år, som av riksdagen bifallits, i någon mån genom ändring av aktiebolagslagen förebyggt, att sådana missförhållanden som de i motionen omnämnda skulle komma att ånyo inträffa, men däremot icke åtgjort något i syfte att bereda restitution för sådana företag, som redan hade fått erlägga stämpelavgift, oaktat stämpeln i dessa fall hade utgått för nya aktier, som icke motsvarades av insats av nytt kapital i företaget. Och grundtanken vid denna stämpelbeläggning av aktier har dock städe varit den, att frihet från stämpelbeläggning skall åtnjutas i sådana fall. Att så är förhållandet torde framgå av de yttranden, som avgåvos över en ansökning av Luth & Roséns nya aktiebolag, som sökt befrielse hos konungen från bolaget påförd stämpelavgift. Såväl generalpoststyrelsen som statskontoret och flertalet av regeringsrättens medlemmar uttalade sig för sådan stämpelrestitution.

Nu kan man förstå, att särskilt i en tid sådan som den nuvarande man icke inom regeringen kan vara så hägad att gå med på en sådan där återbetalning av redan inbetalda skattemedel. Men liksom man får finna sig i att vanliga skattemedel restitueras, då de blivit påförda orätt i strid mot författningens ordalydelse och åtminstone i fråga om krigskonjunkturskatten, varom bestämmelserna voro så elastiska mot lagens andemening, lika berättigat och rimligt synes det mig vara, att även stämpelmedel, som till avsevärda belopp uttagits mot lagens mening, böra kunna restitueras.

Med anledning av vad jag sålunda här anfört finner jag, att det vore följderiktigt, om riksdagen i huvudsak bifölle den av herr Borell väckta motionen. Och jag skulle därför väl närmast yrka bifall till den av herr Röing jämte herr Lithander och mig avgivna reservationen. Men jag har blivit uppmärksamgjord på att dess formulering möjligen går över motionens ram, och tillåter jag mig därför föreslå, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion nr 121 av herr Borell, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida aktiebolag, som på grund av den ursprungliga lydelsen av 93 § i aktiebolagslagen av den 12 augusti 1910 för åstadkommande av sitt aktiekapitals nedskrivning måst ombildas till nytt bolag, utan att därvid ha förenats med annat aktiebolag, må böra återbekomma stämpelavgift, som erlagts för aktier, vilka utan tillskott av penningar utgivits i utbyte mot aktier i det förutvarande bolaget, samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kan giva anledning.

Herr Nilsson, Gustaf: Under hänvisning till vad utskottet anfört i sin motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Borell: Herr greve och talman! Jag skall be att något närmare få angiva de skäl, som enligt min mening tala för att åtgärder vidtagas i motionens syfte.

Enligt åttonde paragrafen i stämpelförordningen i dess ursprungliga lydelse skulle vid varje aktie-emission de emitterade aktierna beläggas med stämpel enligt vissa angivna grunder. Detta stadgande var då undantagslöst. Vid 1907 års riksdag väcktes en motion avseende befrielse i vissa fall från stämpelavgift vid nya aktiers emissioner, och denna motion föranledde ett tillägg till stämpelförordningens åttonde paragraf av innehåll, att om i samma bolag aktier utbyttes mot förkomna aktier eller eljest utbyttes mot andra aktier och detta utbyte skedde utan betalning av pengar, skulle, därest de nya aktierna vore av samma valör som de gamla eller av lägre valör än dessa, ingen stämpelavgift utgå för de nyemitterade aktierna. Vid denna tid gällde 1895 års aktiebolagslag. I fråga om nedskrivning av aktiekapitalet stadgade denna lag, att i varje fall, vare sig bolagets aktier voro endast av ett slag eller aktierna voro av olika slag,

Om rätt för aktiebolag att återbekomma stämpelavgift.
(Forts.)

Om rätt för
aktiebolag att
återbekomma
stämpelavgift.
(Forts.)

med olika rätt kunde nedskrivning ske genom majoritetsbeslut på det sättet, att beslutet fattades vid två bolagsstämmor, och blev giltigt, om det vid sista bolagsstämman biträdades av minst två tredjedelar av de röstande. Sålunda kunde man praktiskt taget under alla omständigheter genomföra en nedskrivning av aktiekapitalet i ett visst bolag genom majoritetsbeslut och dessa bolag sålunda undslippa stämpelbeläggning av de nya aktierna. Men i den nya aktiebolagslagen av 1910 skärptes dessa bestämmelser på det sättet, att i 93 § intogs föreskrift om att, därest ett aktiebolag med olika slag av aktier, ville nedskriva aktiekapitalet, blev beslut därom giltigt endast under den förutsättning, att *alla* aktieägare förenade sig om detta beslut. I stora eller större bolag är det givetvis praktiskt taget så gott som omöjligt att få tillsammans alla aktieägare och förena dem om ett sådant beslut, och då finns ingen annan utväg än att det gamla bolaget likviderar och samtidigt bildas ett nytt bolag med mindre aktiekapital, som övertar det äldre bolagets tillgångar och skulder genom att utbyta de gamla aktierna mot nya. Men med nuvarande lydelse av 8 § i stämpelförordningen inträder i sådant fall stämpelpfikt, därför att det icke är inom samma bolag som aktieutbytet sker, utan mellan två bolag, och detta oaktat nytt kapital icke investeras genom denna aktieteckning. Grunden för den i lagen gjorda förändringen är just, att man ville förebygga, att stämpelavgift skulle behöva erläggas mer än en gång för ett och samma aktiekapital.

Ett av mig förut antytt fall inträffade år 1920, i det att det i min motion av år 1922, avsedda bolaget, Luth & Roséns elektriska aktiebolag, icke kunde ernå ett beslut om nedskrivning av aktiekapitalet, varom alla aktieägare förenat sig, utan måste bilda ett nytt bolag, som övertog det gamlas tillgångar, varvid stamaktierna i det nya bolaget utbyttes mot stamaktierna i det gamla, men för dessa nya stamaktier måste bolaget betala ett visst belopp i stämpelavgift. Då bolagsstyrelsen ansåg, att det förelåg samma grund för stämpelfrihet, som om utbyte skett inom ett och samma bolag, ingick den till generalpoststyrelsen med begäran att slippa betala stämpelavgift för de nya stamaktierna. Generalpoststyrelsen fann ansökningen icke kunna bifallas, enär enligt lagen stämpelfrihet kunde förekomma allenast, när aktiebrev utbyttes inom ett och samma bolag, men då det här vore fråga om tvenne bolag, kunde alltså befrielse icke komma i fråga. Bolagets styrelse anförde besvär hos Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t hörde i ärendet statskontoret, som i sitt utlåtande yttrade, att statskontoret väl ej kunde tillstyrka bifall till besvären, då generalpoststyrelsens beslut stode i full överensstämmelse med gällande lag, men statskontoret gjorde det uttalandet i saken, att i realiteten samma fall föreläge, som det i stämpelförordningens § 8 för stämpelfrihet vid utbyte av aktier i samma bolag angivna. Då grunden för den i sistnämnda fall medgivna stämpelfriheten, att för ett och samma aktiebelopp stämpel icke mer än en gång skall uttagas, således förefanns, syntes det enligt statskontorets mening stå i full överensstämmelse med syftet för stadgandena angående emissionsstämplar för aktiebrev, att dylik stämpel icke påfördes ifrågarvarande stamaktier. Bolagets besvär avslogos, men med stöd av statskontorets och generalpoststyrelsens gjorda uttalande ingav bolaget en ansökan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen med hemställan, att riksdagen måtte medgiva stämpelfrihet för ifrågarvarande aktiekapital. I anledning av ansökningen hördes återigen statskontoret och generalpoststyrelsen, vilka myndigheter avgåvo ett samstående utlåtande, däri de vidhöllo den förut av statskontoret uttalade uppfattningen, att här förelåg ett sådant fall, där precis samma grunder för stämpelfrihet, som i stämpelförordningens åttonde paragraf avsågs, föreläge och de tillstyrkte därför, att Kungl. Maj:t avlåte proposition i ärendet till riksdagen. Häri instämde också regeringsrättens majoritet. Kungl. Maj:t förklarade emellertid, att

ärendet icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd, utan att angiva vilka skäl som dikterat detta beslut. Möjligen var grunden den, att man ansåg att vittgående konsekvenser skulle kunna uppstå, såsom statskontoret i sitt yttrande påpekat. Statskontoret hade nämligen sagt, att det vore tänkbart, att, om restitution medgäves i det förevarande fallet, sådan måste medgivas även i många andra fall. Därefter avgav jag den förut omtalade motionen till 1922 års riksdag, vari jag inskränkte mig till att begära rätt för aktiebolaget Luth & Rosén att slippa ifrån stämpelavgiften. Vid behandlingen av denna motion ställde sig bevillningsutskottet synnerligen välvilligt till densamma. Utskottet instämde i vad generalpoststyrelsen och statskontoret uttalat därom, att detta krav stode i överensstämmelse med grundtanken angående bestämmelserna om frihet från stämpel å aktier i vissa fall och att i överensstämmelse med detta stämpelavgift icke borde utkrävas för ifrågavarande aktier. Emellertid ansåg utskottet att för syftets vinnande åtskilliga lagändringar skulle bliva erforderliga och att man icke borde inskränka sig till ifrågavarande bolag, utan låta även andra bolag, som voro i samma fördömelse, komma i åtnjutande av samma förmåner. Utskottet hemställde därför, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida och under vilka förutsättningar vidgad möjlighet måtte kunna beredas aktiebolag att vid utfärdande av aktier åtnjuta sådan stämpelfrihet, varom i andra stycket av åttonde paragrafen i gällande stämpelförordning stadgas, samt, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Denna hemställan bifölls av bägge kamrarna. Samtidigt med att detta bevillningsutskottets betänkande kom på kammarens bord, avlämnades till riksdagen en kungl. proposition med förslag till ändrad lydelse av 93 § i aktiebolagslagen. Genom detta förslag, som antogs i riksdagen, medgavs vissa lättare former för fattande av beslut om nedskrivning av aktiekapital i de fall, då inom ett bolag aktier av olika rätt förefunnos, och det öppnades sålunda större möjlighet till rekonstruktion av aktiebolag genom nedskrivning av aktiekapitalet. Sedan riksdagens skrivelse med begäran om utredning ankommit till Kungl. Maj:t, remitterades densamma till statskontoret och generalpoststyrelsen. I gemensamt avgivet yttrande vidhöllo ämbetsverken sin förut uttalade uppfattning beträffande fallet Luth & Rosén och förklarade, att det säkerligen skulle möta betydande svårigheter att uppdraga gränsen, där stämpelfrihet skulle inträda, men då de nuvarande bestämmelserna för vissa fall vore för stränga, ansågo de dock, att den av riksdagen begärda utredningen borde vidtagas. Kungl. Maj:t fann emellertid, att det i riksdagens skrivelse avsedda syftemålet i huvudsak blivit tillgodosett genom den vidtagna ändringen av 93 § aktiebolagslagen, varför riksdagens framställning icke föranledde vidare åtgärd. Detta är visserligen sant beträffande kommande rekonstruktioner. Men genom denna lagändring har icke det förhållande berörts, som riksdagen avsåg med sin skrivelse, nämligen att man skulle medgiva återbetalning av stämpelavgift, som erlagts av sådana bolag, vilka på grund av den strängare bestämmelsen i 93 § enligt dess ursprungliga lydelse icke kunnat genom majoritetsbeslut få kapitalet nedskrivet utan nödgats gå omvägen att bilda nytt bolag och på denna grund måst betala stämpelavgift.

Nu har jag änyo väckt en motion i frågan, en motion, som är något vidsträcktare än den förra och avser alla bolag, som icke kunnat begagna sig av den lättnad, som blev medgiven år 1922. I anledning av vad som förekommer i motiveringen till bevillningsutskottets betänkande vid 1922 års riksdag, har jag dock angivit vissa begränsningar, i syfte att restitution icke skulle medgivas i andra fall än då investering av nytt kapital i bolaget icke skett, och vidare

Om rätt för aktiebolag att återbekomma stämpelavgift.
(Forts.)

Om rätt för
aktiebolag att
återbekomma
stämpelavgift.

(Forts.)

att restitution skulle medgivas endast i sådana fall, då på grund av *lagens* stadgande bolag varit förhindrat att genom majoritetsbeslut inom bolaget verkställa nedskrivning av aktiekapitalet.

Denna gång har emellertid utskottet icke ställt sig lika välvilligt som förut, och såsom huvudskäl har utskottet anfört, att frågan nu kommit i annat läge. Nu har man ytterligare uppmjukat 93 §, och har således genom det vid denna riksdag fattade beslutet ytterligare lättnader kommit till stånd för rekonstruktion av aktiebolag. Skall man göra något i anledning av motionen, säger utskottet, bör man utsträcka rätten till restitution till alla sådana fall, där ett bolag hindrats att tillgodogöra sig icke blott 1922 års lättnader utan även 1924 års lättnader i 93 § aktiebolagslagen. Den utredning, som föreligger i motionen avser endast omfattningen av de restitutioner, som skulle nödvändiggöras genom ett bifall till motionen, d. v. s. om man medgäve en dylik rätt åt sådana bolag som ej kunnat begagna sig av § 93, sådan den lydte med 1922 års ändring. Detta må väl vara riktigt, men då hade utskottet, synes det mig, med den uppfattning riksdagen tidigare uttalat och med stöd av den uppfattning ämbetsverken enstämmigt uttalat, bort komma till det resultat, vartill reservanterna i ärendet kommit, och det förefaller mig, som om utskottets utlåtande icke överensstämmer med riksdagens förut gjorda uttalande.

Det säges vidare i betänkandet, att restitution icke bör komma i fråga i annat fall än då det finnes starka skäl för en sådan åtgärd, och detta särskilt under nuvarande ekonomiska förhållanden. I detta fall synes mig emellertid, att de allra starkaste skäl förefinnas för att medgiva en sådan restitution, som här begäres. Riksdagen har förut, år 1922 konstaterat, att omständigheterna voro sådana, att det förelåg precis samma grund för ifrågavarande anspråk, som för en rätt till stämpelfrihet enligt nuvarande lydelse av 8 § stämpelförordningen. Vid sådant förhållande anser jag, att riksdagen konsekvent nu borde gå med på reservanternas yrkande om en utredning, och jag tillåter mig således hemställa om bifall till det av herr Boman framställda yrkandet.

Herr Bärq: Jag är villig medgiva, och det framgår av bevillningsutskottets ståndpunktstagande i denna fråga vid 1922 års riksdag, att skäl kunna tala för bifall till herr Borells motion. Det är riktigt, som här erinrats, att bevillningsutskottet vid 1922 års riksdag enade sig om att i sammanhang med en skrivelse till Kungl. Maj:t om ändring i bolagslagen jämväl begära utredning, huruvida restitution skulle kunna beviljas de bolag, som fallit på då gällande bestämmelser. Jag skulle tro, att bevillningsutskottet också hade fasthållit vid den uppfattning, som det hade 1922, om icke det förhållande inträffat, som här också påpekats, att riksdagen jämväl i år ytterligare uppmjukat paragrafen i fråga, vilket gör, att man måste räkna med att en del bolag, som skulle kunna få restitution enligt intill den 1 april gällande bestämmelser, skulle ha kommit i annat läge, än om den nu beslutade lagen hade gällt från och med 1922. Det framgår också av reservationen, att reservanterna varit överens om att, om man medgiver restitutionsrätt för de bolag, som motionären åsyftat, borde man också begära precis samma rätt åt bolag, som ha måst vidtaga rekonstruktioner under mellanliggande tid. Reservanternas yrkande går också ut därpå, att skrivelsen skulle omfatta även sådana bolag, men därigenom har man fått det hela att svälla ut i en helt annan omfattning, än motionären och utskottet avsågo 1922. Vid sådant förhållande har det nu syntts utskottet, att man överhuvud taget icke kan giva sig in på den vägen och lösa frågan efter den linjen. Jag föreställer mig också att, då Kungl. Maj:t oaktat riksdagens skrivelse har uraktlåtit att verkställa den utredning, som riksdagen skrev om, och i stället hänvisat till de förändringar i bolagslagen, som här vidtagits. Kungl. Maj:t ansåg sig ha starka skäl att icke giva sig in på detta ganska svåra problem.

Vad själva principen beträffar, vill jag säga att, hur mycket man än vill taga hänsyn till billighetsskäl, så är det, då det gäller sådana här förändringar i skattelagarna, och därvid alltid uppstående ojämnheter och gränssfall, högeligen vanskligt att giva sig in på ett restitutionsförfarande.

Jag vill erinra herrarna om ett exempel som, om det än icke är fullkomligt parallellt med detta fall, dock äger en viss släktskap med detta. Vi hade för inte så länge sedan en debatt om kooperativa föreningars beskattning, där herr Örne å sin sida i anledning av en väckt motion sökte påvisa, att de kooperativa föreningarna nu icke skulle vara beskattade på sådant sätt som man med hänsyn till dessa föreningars karaktär hade rätt att fordra, i det att de borde hava förmånligare beskattningsvillkor. Om nu riksdagen en vacker dag finner, att sådant vore riktigt, skulle man med skäl kunna säga, att dessa föreningar borde få rättighet att återuppbära erlagda skatter, enär statsmakterna vidtagit en lagändring, som ställde dessa föreningar i ett förmånligare läge, än de förut varit i. Detta fall är givetvis icke så typiskt som det här föreliggande, men jag tycker, att man kan anföra det som exempel på vart det kan leda, om man i alltför stor utsträckning låter förleda sig av skälighetshänsyn att gå med på ett sådant restitutionsförfarande.

Jag vill också påpeka, som tydligt framgår av utskottets betänkande i frågan, att även om det i bevillningsutskottet funnits tre reservanter, har dock en avgjord majoritet i utskottet ansett de förändrade förhållandena vara av sådan betydelse, att dessa motiverat ett annat ställningstagande i sak, och bör detta i sin mån vara en garanti för att beslutet i år icke fattats utan synnerligen starka skäl.

Med hänsyn till vad jag anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Borell**: Den siste ärade talaren uppgav, att han trodde, att bevillningsutskottet även i år skulle ha tillmötesgått motionen, därest icke den ändring i 93 § aktiebolagslagen, som genomförts vid denna riksdag, kommit till stånd. Jag ber då att få upprepa, att denna ändring gäller endast sådana bolag och gagnar endast sådana bolag, som *hädanefter* skola rekonstrueras, men gör icke någon nytta för de bolag, som redan varit tvungna att rekonstruera och vilka riksdagen enligt sitt föregående uttalande ansåg böra få restitution under för handen givna omständigheter. Således, den omständigheten, att en ytterligare uppmjukning av aktiebolagslagen kommit till stånd kan, så vitt jag förstår, icke vara något skäl mot bifall till den föreliggande motionen.

Den siste ärade talaren anförde vidare att, sedan denna lagändring kommit till, kan man antaga, att de fall, i vilka restitution skulle behöva beviljas, om man går med på denna princip, skulle ha ökats högst betydligt. Ja, därom vet säkerligen varken den ärade talaren eller jag någonting bestämt. Emellertid har en utredning, som gjorts angående omfattningen av de restitutioner, som skulle kunna antagas komma till stånd genom bifall till motionen med dess begränsning, gjorts mycket samvetsgrant, i det patent- och registreringsverkets diarier blivit genomgångna för hela den tid den nya aktiebolagslagen varit tilllämpad. Utredningen har givit vid handen, att den summa, som skulle komma att återlämnas, skulle uppgå till ungefär 100,000 kronor. Det är det hela. I vad mån denna summa skulle ökas genom den ökade omfattning saken skulle få, om man toge med alla sådana bolag, som beröras av den senaste ändringen av 93 §, vet jag icke. Men jag tager för givet, att den icke skulle bliva synnerligen stor, då ju redan 1922 lättnader genomfördes uti ifrågavarande hänseende för rekonstruktioner, och således även antalet bolag, som tvungits gå den långre vägen, om jag får kalla det så, genom upplösning och nybildning blivit färre, än det varit före 1922.

Om rätt för aktiebolag att återbekomma stämpelavgift.

(Forts.)

Om rätt för
aktiebolag att
återbekomma
stämpelavgift.
(Forts.)

Jag upprepar, att enligt min mening rättvisa och billighet tala för bifall till det av herr Boman framställda yrkandet, att åtminstone en utredning måtte göras, då man en gång i princip har erkänt, att här föreligger ett billigt och rättvist anspråk från ifrågavarande bolags sida, och detta erkänts såväl av riksdagen som av de myndigheter, som blivit hörda i ärendet.

Jag tillåter mig upprepa min hemställan om bifall till herr Bomans yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det nu föredragna betänkandet yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Boman*, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion I: 121 av herr Borell, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida aktiebolag, som på grund av den ursprungliga lydelsen av § 93 aktiebolagslagen av den 12 augusti 1910 för åstadkommande av sitt aktiekapitals nedskrivning måst ombildas till nytt aktiebolag utan att därvid ha förenats med annat aktiebolag, borde återbekomma stämpelavgift, som erlagts för aktier, vilka utan tillskott av penningar utgivits i utbyte mot aktier i det förutvarande bolaget, samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kunde giva anledning.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bomans under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 44.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående tull å för velocipeder avsedda kedjor;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § 2 och 3 mom. i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar.

*Ang.
befrielse från
erläggande av
lastpenningar.*

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 108, måtte antaga i betänkandet infört förslag till förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar.

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Det har mycket förvånat mig, att icke representanter för tullhamnarna hava uppmärksammat detta ärende och gjort några invändningar mot beviljandet av dessa lättnader för frihamnarna. Syftemålet med dessa lättnader är ju att draga verksamheten till frihamnarna för att underlätta transitering därifrån till andra länder. Frihamnarna äro ju ursprungligen inrättade med syftemål att där kunna upplägga varor utan att behöva erlægga tull för desamma för att sedermera transitera varorna till andra länder, ävensom för att man inom frihamnsområdet skulle kunna skapa industrier, genom vilka varorna skulle kunna förädlas och eventuellt med tillhjälp av det egna landets varor kunna åstadkomma en produkt, som sedermera skulle exporteras. Emellertid ha de frihamnar, som vi nu ha här i landet, icke, det får jag säga, haft någon möjlighet att utveckla sig på detta område. De frihamnar vi ha torde i stort sett, kunna jämföras med de vanliga tullhamnarna, och då förefaller det mig, som om den lindring, som här göres, nämligen så att man skulle fritaga fartyg, som anlöpa frihamnarna, från skyldigheten att erlægga lastpengar, icke vore fullt överensstämmande med vad som rättvisligen skulle kunna anses vara behöfligt för att befordra denna verksamhet. Frihamnarna hålla i närvarande stund på att bli upplagsplatser för exportgods och stå i ständig tävlan med tullhamnarna, och då är det givet, att om frihamnarna på grund av lägre hamnumgälder m. m. få möjlighet att utöva konkurrens med tullhamnarna, så uppstår naturligtvis härigenom en orättvisa.

Nu har sedan mycket långt tillbaka i tiden framförts ett yrkande på lastpenningarnas totala avskaffande. Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att en motionär här i kammaren, herr Enhörning, har hemställt, att lastpenningarna i stället skulle användas för att bestrida omkostnaderna för den havsisbrytare, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Men det är ju helt uppenbart, att de fartyg, som besöka frihamnar ha lika stor fördel av havsisbrytarens verksamhet och samma skyldighet att bidra till omkostnaderna för desamma som de övriga, vilka lossa eller lasta i tullhamnarna.

I sakens nuvarande läge och då någon motion icke blivit väckt i anledning av den förevarande propositionen är det ju svårt att här framställa något yrkande. Jag skall därför icke heller besvara kammaren med något sådant. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden, så att man skall kunna ha dem i tankarna längre fram. Det är visserligen så, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att den ifrågavarande befrielsen från erläggande av lastpenningar skall gälla endast ytterligare tre år. Men frågan är dock av den beskaffenhet, att jag icke anser, att den icke bör passera, utan att den åtminstone uppmärksammas i kamrarna, ty eljest kan ju Kungl. Maj:t få den uppfattningen, att det här råder en enhällig mening om att en dylik befrielse bör äga rum.

Herr Stendahl: Den kungl. propositionen avser blott att ställa landets frihamnar i någorlunda samma position som de närmast Sverige belägna frihamnarna, d. v. s. frihamnarna i Köpenhamn och i Tyskland. De fartyg, som gå in i dessa senare frihamnar, äro icke ålagda lastpenningar. Före tillkomsten av den förordning, som är avsedd att nu ersättas med de föreslagna bestämmelserna, fanns icke motsvarande lättnad för svenska frihamnar. Men om dessa

Ang.
befrielse från
erläggande av
lastpenningar.
(Forts.)

överbud taget skola ha någon möjlighet att konkurrera med de av mig nyss angivna utländska frihamnarna, måste lättnader av den art, som det här är fråga om i den kungl. propositionen, beviljas; i annat fall komma icke landets frihamnar att kunna konkurrera med utlandet.

Herr **Lindley**: Jag skulle icke ha det ringaste emot att denna lättnad medgäves för de varupartier, som äro avsedda för transitering — det är nämligen för sådant ändamål, som frihamnar äro upprättade. Däremot anser jag icke, att samma lättnad bör beredas för annat gods, som icke är avsett att transiteras. Låt oss säga, att det är en kollast, avsedd för Stockholm. Här ha vi då Värtan med stora kolupplag. För en last, som tages in vid Värtan, skulle man då vara skyldig att erlägga lastpenningar. Likaså skulle lastpenningar erläggas, om en last tages in i någon annan svensk hamn, t. ex. Gävle eller Norrköping. Men för en kollast, som lägges upp inom frihamnen, skulle befrielse från erläggande av lastpenningar äga rum. Detta har väl strängt taget icke med frihamnsverksamheten, d. v. s. transiteringsverksamheten, att göra. Det föreligger ju dessutom ett förslag om att ytterligare utvidga frihamnen i Stockholm och, såsom förhållandena nu ligga, förefaller det nästan säkert, att så kommer att ske. Bland annat har man då tänkt sig att inrätta malmutskeppningsplatser. De fartyg, som ginge in i frihamnen för att lasta malm, skulle då vara befriade från att erlägga lastpenningar, men de fartyg, som lade sig t. ex. alldeles utanför frihamnsportarna för att lasta malm, skulle få erlägga denna avgift. Detta har väl som sagt strängt taget icke med frihamnsverksamheten att göra, och det är därför som jag ifrågasätter, huruvida det är riktigt lämpligt att gå fram på denna väg.

Herr **Stendahl**: Den siste ärade talaren gör sig nog skyldig till ett fel i sin definition av vad en frihamn egentligen är. En frihamn är icke, såsom han tyckte tro, en hamn avsedd uteslutande eller till huvudsaklig del för transitering. Frihamnen är en vanlig tullhamn, en vanlig handelshamn, men därutöver försedd med vissa extra, i lag fastställda lättnader. I och med att frihamnsrörelsen, denna handelshamnsrörelse, växer sig stor och stark, uppkommer som en följd av en sådan rörelse en hel del transitering, men frihamnsrörelse i och för sig betyder icke transitering. En väl skött och starkt upparbetad frihamnsrörelse betyder transitering, men det är en *följd* av verksamheten, icke utgångspunkten.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av väckt motion med förslag till lag om nedskrivning i vissa fall av oguldna utskylder och allmänna avgifter.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 28, angående användande av riksbankens vinst för år 1923;

nr 29, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om viss ändring i särskilda bestämmelser angående tillämpning av avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk; samt

nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående ytterligare anslag för utarbetande av personregistret till riksdagens protokoll för åren 1809—1866.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensioner och understöd m. m. från allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Å en till riksdagen avlåten, den 7 mars 1924 dagtecknad proposition, nr 85, hade Kungl. Maj:tt under punkt 4:o föreslagit, att riksdagen måtte medgiva, att förre kamreraren vid tekniska högskolan Ernst Ferdinand Lilliesköld finge, räknat från och med den 1 januari 1923, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 500 kronor.

*Om pension åt
förre kam-
reraren E. F.
Lilliesköld.*

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande framställning, måtte medgiva, att förre kamreraren vid tekniska högskolan Ernst Ferdinand Lilliesköld finge, räknat från och med den 1 januari 1924, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp av 400 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Abrahamsson* och *Gardell*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Då den befattning, Lilliesköld innehåft som kamrerare vid tekniska högskolan, endast varit en bisyssla, som han skött vid sidan av annan, fullt avlönad statstjänst, för vilken han nu åtnjuter en årlig pension av 4,000 kronor förutom dyrtidstillägg, samt med hänsyn till de konsekvenser, som skulle följa av att riksdagen går in för att bevilja pensioner för dylika bisysslor, har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke må av riksdagen bifallas.»

Herr Abrahamsson: Då jag icke kunnat biträda utskotts majoritetens beslut i förevarande punkt, har jag tillsammans med en ledamot av andra kammaren reserverat mig och med särskild motivering, som återfinnes i reservationen på utlåtandets sista sida, hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke må av riksdagen bifallas.

Jag vill först meddela, att inom utskottet meningarna voro mycket delade i denna fråga; det var endast med två rösters majoritet, som utskottet fattade sitt beslut att förorda bifall till framställningen. Att det icke blivit flera reserveranter beror på att de icke varit närvarande vid utlåtandets justering.

Jag skall också be att få förutskicka, att det icke är av sparsamhetsskäl, som jag anmält min avvikande mening på denna punkt, utan orsaken är den principiella innebörd, som det skulle hava, om riksdagen biträdde utskottets förslag.

Den befattning, för vilken pension här begärts, är en kamrerartjänst vid tekniska högskolan, som innehåfts av förre huvudkassören vid statens järnvägar, herr Lilliesköld, vilken kamrerareyssla han skött bredvid sin statstjänst. Det har alltså helt och hållet varit en ren bisyssla som skötts vid sidan av en högt avlönad statstjänst. Herr Lilliesköld åtnjuter nu efter sin statstjänst en årlig pension av 4,000 kronor plus dyrtidstillägg, som i runt tal

Om pension åt
förra kam-
reraren E. F.
Lilliesköld.

(Forts.)

uppgår till 1,500 kronor. Han uppbär således en pension av 5,500 kronor. Jag vill då ifrågasätta, huruvida det kan vara riktigt att här bevilja en extra pension för en dylik bisyssla på ytterligare 500 kronor. Det gäller enligt min mening icke här för riksdagen att taga ställning till detta lilla belopp, utan frågan är, om riksdagen skall slå in på denna princip att bevilja pensioner för dylika bisysslor, som uppehållas av en stor mängd statstjänstemän eller andra, jämsides med andra tjänster.

Statskontoret har i infortrat yttrande i ärendet anfört följande: »Då kamrerarbefattningen vid tekniska högskolan för Lilliesköld varit en bisyssla bredvid annan inkomst av statstjänst i form av avlöning eller pension från statens järnvägar, synes det statskontoret kunna starkt ifrågasättas, huruvida någon som helst pension bör beredas Lilliesköld för kamrerarbefattningen.»

Statskontoret uttrycker sig alltså tveksamt men anser det starkt kunna ifrågasättas, att pension icke beviljas. Men när en framställning kommer från Kungl. Maj:t, är det naturligtvis svårt att säga ett bleklagt nej, och därför ha de kanske fallit undan.

Jag skall icke längre upptaga tiden utan endast be att få yrka bifall till min och herr Gardells reservation, som går ut på avslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag i ifrågavarande punkt.

Herr Gustafsson, Karl: Herr vice talman! Vi ha visserligen, såsom den föregående ärade talaren nämnde, inom utskottet varit av något delade meningar, men då det icke är någon ny princip, som utskottet i detta fall har slagit in på, utan det även tidigare har hänt, att tilläggspensioner beviljats för tjänster, som innehafts under en så lång tid som i detta fall — 30 år — ha vi i likhet med statskontoret, som tillstyrkt bifall till framställningen, ansett att ifrågavarande person bör hava någon pension. Med hänsyn till att statskontoret icke tillstyrkt det ursprungligen begärda högre beloppet och även med hänsyn därtill att det här varit fråga om en bisyssla, har utskottet nedsatt beloppet till 400 kronor. Jag antar, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke tar det alltför hårt, att vi i detta fall i någon mån beskurit hans framställning. Jag tror heller icke, att det kommer att i någon mån bli bindande för riksdagen i framtiden, om vi denna gång bifalla utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, därför ber att få yrka bifall.

Herr Winberg: Herr talman! Det kan ju synas, som om den senaste ärade talaren hade rätt, då han säger, att detta är ett så blygsamt belopp — det gäller ju endast 400 kronor — och att det icke heller är någon ny princip utan en princip, som riksdagen tidigare har följt. Jag måste dock säga, att den omständigheten, att riksdagen har följt en viss princip under en tid, icke är avgörande, utan det avgörande är, huruvida principen i fråga är hållbar eller icke. Kommer man till det resultatet, att principen icke är hållbar, är det på tiden, att man frångår densamma. Jag måste verkligen säga mig, att även om det nu kan anses röra sig om en bagatell i detta fall, så är det dock, om man ser saken principiellt, naturligtvis fullständigt avvita, att en person, som innehaft ordinarie statstjänst och för denna åtnjuter en pension så pass väl tilltagen, att man icke kan förneka, att han kan existera på densamma — uppgår ju för närvarande till mellan fem och sex tusen kronor — det är ju fullständigt avvita, säger jag, att en sådan person skall av statsmedel dessutom tilldelas ett tillskott i pensionen, därför att han haft det så bra ställt, att han kunnat ha en bisyssla på annat håll. Jag måste säga, att det strider mot alla hållbara pensioneringsprinciper från statens sida. Om också riksdagen tolererat detta missförhållande under den gångna tiden, är det nu på hög tid, att man tar upp denna fråga till principiellt avgörande och gör

ett slut på dylik dubbelpensionering av vissa bättre situerade element inom samhället. Detta är så mycket mera av behovet påkallat, som man ju för närvarande söker med ljus och lykta, hur man skall kunna spara, även om det gäller bara 100 kronor. Hur nu beslutet än blir i dag på denna speciella punkt, skulle jag verkligen som min mening vilja uttala, att det anstår icke riksdagen att längre på detta sätt sätta ur funktion de bärande principerna för pensionering av vissa statstjänstemän och på ett dubbelt sätt gynna dem som ha sådan anställning, att de jämsides med sin ordinarie tjänst i ett verk kunna ha en bisyssla på annat håll. Det är på hög tid, att man bryter med denna ohållbara princip.

Då jag sålunda i detta fall principiellt är fullkomligt överens med reservationerna, hemställer jag om bifall till det yrkande, som framställts i reservationen.

Herr Rosén: Jag har mycket svårt att förstå, hur bankoutskottet kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, låt vara med en obetydlig prutning. Det är dock enligt min mening en principfråga, det här gäller. Om det icke varit det, skulle väl statskontoret knappast ha uttalat sig på det sätt som skett. Statskontoret anför ju, att det synes kunna starkt ifrågasättas, om pension bör utgå i detta fall, då Lilliesköld haft sin huvudsakliga tjänst vid statens järnvägar och för den åtnjuter pension, medan det här är fråga om en bisyssla.

Jag har haft tillfälle att under de sista åren se, att det är i rätt stor utsträckning, som statstjänstemän inneha bisysslor av just sådant slag som den här ifrågavarande. Skulle riksdagen nu bifalla utskottets hemställan, är jag för min del livligt övertygad om att en lång rad liknande framställningar kommer att följa.

Jag skulle också vilja säga, att det är något egendomligt, att man skall förfara på *ett* sätt, när det gäller en före detta befattningshavare av högre grad, men på ett annat sätt, när det gäller en befattningshavare av lägre grad eller i därmed jämförlig ställning. Under en följd av år har riksdagen vid beviljande av pension åt före detta järnvägsarbetare tillfogat det villkoret, att, om en pensionär under någon del av året sysselsättes med arbete, så att han får avlöning av staten, skall pension icke utgå under den tid, då han uppbär sådan avlöning. I detta fall har en väl avlönad person suttit som tjänsteman och bredvid denna haft en bisyssla i 20 år och därefter i minst 10 år, efter det han lämnat den ordinarie tjänsten, fortsatt med denna bisyssla i statens tjänst. Han har under tiden efter avskedstagandet fått uppbära sin pension oavkortad med dyrtidstillägg. Nu skulle han därtill få pension även på det arvode han uppburit för sin bisyssla. Jag kan icke finna, att det är riktigt och rättvist — i varje fall icke rättvist, då man ser, hur riksdagen förfar mot andra, som ha små pensioner. Jag måste för den skull, herr talman, be att få instämma i avslagsyrkandet.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag skall endast be att få tillkännagiva, att jag måste ansluta mig till den av herr Rosén hävdade uppfattningen, icke minst med hänsyn därtill, att, då det gäller pensioner i andra fall å obetydliga belopp, tre- eller fyrahundra kronor, är det alltid så mycket principer, som man försöker hävda från bankoutskottets sida här i kammaren. Då ett bifall i förvarande fall måste anses vara ett alldeles oriktigt avsteg från hela pensioneringsordningen, kan jag icke finna annat än att ett bifall till reservationen här är det enda riktiga.

Herr statsrådet Clason: Då propositionen kommit till på min föredragning, skall jag tillåta mig yttra några ord.

Jag undrar, om man verkligen beträffande sådana här tilläggspensioner kan

*Om pension åt
före kam-
meraren E. F.
Lilliesköld.
(Forts.)*

Om pension åt
förra kam-
reraren E. F.
Lilliesköld.
(Forts.)

säga, att vare sig regeringen eller riksdagen plägat upprätthålla bestämda principer. Alla dessa förslag om tilläggspensioner komma ju till, emedan man ansett vissa omständigheter föreligga, som göra, att man bör tillerkänna vederbörande en tilläggspension, ehuru han eljest icke skulle vara berättigad till en sådan. I föreliggande fall har det också visat sig, att vad som föreslagits icke är utan motstycke. Bankoutskottets ärade vice ordförande har redan påpekat, att det förut förekommit sådana fall.

Jag medger, att saken kan vara tveksam. Denne man har emellertid i 30 års tid beklätt en syssla, om vilken jag kan meddela, att den varit av mycket krävande beskaffenhet. Göromålen därvid hava varit sådana, att riksdagen vid ett föregående tillfälle uttalat sig för att den borde regleras på ett annat, mera ordinarie sätt, än som var fallet under den tid, då han beklädde densamma. Det förefaller mig då, som om man verkligen hade skäl att med hänsyn till sysslans karaktär och tjänsteutövningens långvarighet i föreliggande fall i enlighet med vad bankoutskottet tillstyrkt bevilja honom någon mindre tilläggspension, och detta så mycket hellre, som ju statskontoret självt också ställt sig på den ståndpunkten, låt vara att utskottet sedan något nedsatt beloppet. Jag tror icke, att det kan bli några farliga konsekvenser därav.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag skall bara be att få erinra om att riksdagen förra året beslöt pensionering åt vissa kontrolltjänstmän. Det fanns en del pensionerade officerare och underofficerare, som under en lång följd av år tjänstgjort såsom kontrollörer vid sockertillverkningen och samtidigt uppburit pension för sin militära tjänst. När sockerkontrollen omlades, skedde vissa ändringar i fråga om kontrollpersonalen. I fråga om pensioneringen av kontrolltjänstmännen beslöt riksdagen då att göra en väsentlig skillnad mellan de pensionärer, som haft kontrolltjänsten till sin huvudsakliga sysselsättning och de som haft den såsom bisyssla. Om man nu slår in på denna väg att bevilja pension för en dylik liten bisyssla i statens tjänst, kan jag inte finna annat än att det måste komma oändligt många fall, där samma motiv äro anförda som i detta fall.

Herr Abrahamsson: Herr förste vice talman! Jag tror icke, att det går att påvisa något fall liknande detta, då riksdagen beviljat tilläggspension, varvid pensionstagaren haft en sådan pension som nu ifrågavarande person. Vad utskottets ärade vice ordförande syftade på, tror jag var ett fall från förlidet år, då riksdagen beviljade pension till en friherre Gyllenstierna, som varit befälhavare på postbåten Öland, som går mellan Kalmar och Öland. Det är icke alls något liknande fall, ty denne man avgick som kapten vid 50 år ålder och tillträdde därefter den nya tjänsten som befälhavare på postfartyget. Detta var ingen bisyssla, utan han hade en helt och hållet självständig tjänst såsom befälhavare. Denne man hade 2,720 kronor i pension. Generalpoststyrelsen gjorde framställning om att han skulle få en tilläggspension på 1,480 kronor, Kungl. Maj:t begärde 1,100 kronor, och utskottet nedprutade beloppet till 550 kronor, vilket bifölls av riksdagen. Han fick således 550 kronor, men han hade som sagt icke mer än 2,720 kronor i pension förut, och det är således ett helt olika fall. Han hade dessutom en helt och hållet självständig tjänst, som icke kunde betraktas som en bisyssla bredvid en annan tjänst, som han innehade.

Vidare beviljade riksdagen förlidet år pension till en major Åhlund. Han hade en pension på 2,720 kronor och hade varit domänintendent i 23 år, sedan han avgått som kapten. Riksdagen beviljade honom en tilläggspension på 670 kronor.

Detta tror jag är de enda fall, som utskottets ärade vice ordförande har att peka på, vilka skulle vara några precedensfall till det nu föreliggande. De äro emellertid icke alls parallella med detta.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

*Om pension åt
förra kam-
meraren B. F.
Lilliesköld.
(Ports.)*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 29;

Nej — 84.

Punkterna 5—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion med förslag till lag om polisväsendet i riket.

*Lagförslag om
polisväsendet
i riket.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 69, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Olsson* i Gävle hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i motionen infört förslag till lag om polisväsendet i riket.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ägna frågan om omorganisation av rikets polisväsen förnyat övervägande och fortsatt utredning, därvid jämväl torde undersökas, huruvida en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter, så ock andra partiella reformer på ifrågavarande område lämpligen kunde genomföras i avvaktan på en slutlig lösning av polisreformen i dess helhet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Hederstierna*, som på anförda skäl hemställt, att förevarande motion måtte lämnas utan bifall.

Herr **Hederstierna**: Jag har vid detta betänkande fogat en reservation och skall be att helt kort få redogöra för motiven till denna.

Frågan om ordnandet av polisväsendet har ju länge stått på dagordningen. Det har avlåtits en skrivelse av riksdagen för länge sedan, och man har anhåll-

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

lit om att få en polisförfattning, varvid man särskilt fäste sig vid städerna. Vid 1918 års riksdag framlades en kungl. proposition, som försökte tillgodose de önskemål man i detta avseende uttalat. Då förklarade emellertid första lagutskottet, att propositionen icke vore tillräckligt vittomfattande. Den avsåg endast städerna, men man borde därjämte taga hänsyn till åtminstone de stadsliknande samhällena, och utskottet ville således förorda en mera vidlyftig utredning. Utskottets betänkande, som gick ut på avslag, bifölls i första kammaren, medan andra kammaren biföll propositionen, och frågan förföll således.

Därefter tog Kungl. Maj:t åter upp frågan och uppdrog åt dåvarande regeringsrådet, numera landshövding Linnér att utarbeta en fullständig utredning beträffande en polisförfattning, gällande såväl för stad som land. Detta uppdrag har landshövding Linnér fullbordat, och såvitt jag förstår har han framkommit med en synnerligen noggrann utredning och synnerligen goda och beaktansvärda förslag. När förslaget framlades för Kungl. Maj:t vid statsverkspropositionens utarbetande i år, förklarade föredragande departementschefen, att det ekonomiska läget vore sådant, att det icke vore möjligt att nu framlägga det Linnérska förslaget i dess helhet. Han hade varit betänkt på att framgå med partiella reformer men hade funnit, att detta skulle äventyra en enhetlig lösning av polisfrågan, och därför kunde han icke framlägga något förslag. Till denna hans åsikt ansluter jag mig fullständigt, och jag har ansett, att man för närvarande icke kan genomföra några reformer utan att taga upp frågan i hela dess vidd. Däremot har utskottet tydligen haft sin uppmärksamhet fäst på en allmän polisförfattning, som framför allt skulle gälla för städerna. Utskottet har sålunda hemställt, att man skulle göra en undersökning, om man icke skulle kunna gå fram på de partiella reformernas väg och framför allt tillgodose önskingarna om en polisförfattning för städer och stadsliknande samhällen.

Frågar man sig nu, var rent sakligt sett de största bristerna föreligga i vårt land, när det gäller rättssäkerheten, så tror jag, att vi litet var kunna vara ense om att det är beträffande förhållandena på landet. Det är där som skon egentligen klämmer. När ett brott begås ute på landsbygden, är det mycket svårt att få undersökningen lagd i sakkunniga händer, och i fråga om den utredning, som genast borde kunna verkställas, brister det oupphörligt. Och behöver någon åtgärd företagas, behöver ett inskridande göras, så har man icke krafter till hands. I städerna är förhållandet ett helt annat. När vi höra talas om att svåra brott blivit begångna på landet, klagas det överallt i pressen, att våra fjärdingsmän och polisstyrkan på landet äro otillfredsställande och icke kunna fullgöra sin uppgift. Det ha tidningarna fullständigt rätt i. Men nu vill man alldeles glömma bort detta, och man skall i stället gå fram och skaffa oss en polisförfattning för städerna i stället. Man glömmor bort den framförallt viktiga sidan av denna sak och fäster sig endast vid förhållandet i städerna.

Om jag nu går vidare och tänker på hur det är i städerna, skall jag kanske begagna tillfället att här i kammaren vitsorda den höga ståndpunkt, som polis-kåren står på här i Stockholm. Det är en fullkomligt pålitlig kår, en kår som aldrig tvekar att fullt ut göra sin plikt och som jag icke kan ge annat än de allra högsta lovord. Emellertid är det tydligt, att poliskåren i städerna önskar få en annan ställning. Här i Stockholm kan den omöjligen vilja begära en bättre ekonomisk ställning, och det gör den icke heller. Stadsfullmäktige i Stockholm ha synnerligen väl behjärtat nödvändigheten av att ha en ekonomiskt väl ställd poliskår, och jag tror, att det i städerna i allmänhet taget förhåller sig på samma sätt. Men vad man framförallt önskar är att få en tryggare befordringsordning än man anser sig för närvarande hava. Till att börja med vill jag härom säga, att i de befordringsärenden inom kåren, som jag haft anledning att granska — det åligger ju i allmänhet i första hand polismästaren att besluta om befordrin-

garna -- har jag aldrig sett annat än att dessa ärenden handlagts på ett synnerligen sanvetsgrant sätt. De befordringar, som ägt rum, ha skett på synnerligen goda skäl, och såvitt jag vet ha heller aldrig de klagomål, som gjorts i sådana ärenden, här i staden åtminstone, föranlett någon ändring.

Man måste, när man tänker på denna fråga om befordringarna och behandlingen av polisärendena, noga fasthålla vid att polisen är en statsmyndighet. Den måste anses vara ett statens organ. Det är visserligen sant, att det som en följd av den gamla tolagen, som städerna uppbära, och andra historiska förhållanden är städernas skyldighet att avlöna personalen. Men det hindrar icke, att polisen allt fortfarande är ett statens organ, en statens myndighet, och det är staten, som genom sina högre organ måste ordna polisförhållandena i fråga om befordringar och avsked etc. Det går således icke an att överlämna befordringarna inom poliskåren till kommunerna eller ännu mindre, som det önskas i den motion, som ligger till grund för utskottets förslag, att även poliskårens medlemmar själva skola vara med om att bestämma befordringar, avsked etc. Detta är en alldeles felaktig syn på saken. Polisen är ett statsorgan, en statsfunktion, och staten ensam skall vara den som bestämmer i dessa frågor. Släpper man in de kommunala myndigheterna, är faran oerhört stor för att det kommer att anläggas partisynpunkter på sådana här befordringar. Medlemmarna inom poliskåren komma åtminstone att tro, att om de ställa sig väl med ett visst mäktigt parti, så skola de få sina synpunkter bättre beaktade vid befordringarna än som annars sker. Det är med säkerhet ett misstag, men bara det, att en sådan misstanke skall uppstå, är naturligtvis allt annat än lyckligt.

Jag läste i morse ett inlägg från en tidning, som visst har bara en enda meningsfrände i denna kammare, där det förklarades, att denna motion vore synnerligen beaktansvärd och att poliskårens medlemmar måste lära sig inse, att de äro kött av arbetarnas kött och ben av arbetarnas ben. Där ser man, hur det göres försök att få poliskåren att anlägga andra synpunkter bredvid den, som bör vara den enda avgörande för alla som syssla med ordningens upprätthållande, nämligen just att upprätthålla ordningen. När man behandlar polisärenden, får man icke anlägga vare sig det ena eller andra partiets synpunkter utan endast tänka på en enda sak: att upprätthålla ordningen, det och ingenting annat.

När man nu går till att bedöma första lagutskottets utlåtande, finner man, att det icke fäster avseende vid den såvitt jag förstär sakligt sett enda viktiga frågan, nämligen rättssäkerhetens upprätthållande på landet, utan den fäster sig i stället vid den propaganda, som drives i varenda stad, i det polisen vill arbeta sig fram till att vara med om befordringar och avskedanden etc. När man går den väg, som utskottet här valt, glömmar man den viktiga sakfrågan, rättssäkerheten på landet, och skjuter fram personalfrågan, som i detta fall ingalunda har den vikt och betydelse, som man i utskottet vill ge den. Vill man beakta den verkligt viktiga frågan beträffande polisväsendet i vårt land, bör man således avslå utskottets betänkande. Vill man däremot ge vika för en ganska oberättigad propaganda, bör man bifalla utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets förslag och motionen och bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman! Det förefaller mig, som om den föregående ärade talaren ställde problemet väl enkelt, då han slutade med att säga, att om man vill ge vika för en propaganda, skall man rösta för detta utskottsutlåtande, men om man vill fästa sig vid det enda väsentliga, nämligen rättssäkerheten, skall man rösta mot detta förslag. Det tror jag verkligen är att ställa frågan väl enkelt, och jag tror verkligen icke, att det är många i denna kammare, som dela den syn på ärendet, som den ärade reservanten nu har utvecklat.

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Om jag nu övergår till själva reservationen, så vill det synas, som om herr Hederstierna hade två skäl för att icke vara med. Det första är den s. k. Linnérska utredningen. Jag vill icke här giva något omdöme om denna utredning. I motsats till herr Hederstierna, som prisat den, skall jag ställa mig neutral till denna utredning för min egen del. Jag vill dock påpeka, att det emot den har inkommit ganska betydelsefulla anmärkningar, och den kritik, som motionären framställer mot utredningen, och de tankar han uttalar i sin motion, tror jag delas av rätt stora lager i detta land. Det må nu vara hur som helst med den saken, men ett står dock fast, nämligen att den Linnérska utredningen, ifall det förslag den mynnar ut i, skulle förverkligas, kommer att vålla statsverket så stora kostnader, att varje tanke på dess genomförande nog på många år torde vara utesluten.

Reservanten säger vidare, att han fäster stort avseende vid vad departementschefen anfört därom, att han efter en undersökning icke ansett sig kunna framgå på de partiella reformernas väg. Jag vill visst icke underskatta denna synpunkt, men om herr socialministern vid nästa riksdag fortfarande bekläder det ämbete han nu har, är jag övertygad om att han, ifall riksdagens beslut går i den riktning, som jag för min del vågar hoppas, kommer att välvilligt taga denna fråga i förnyat övervägande. Det har väl mer än en gång hänt, att en sak vid första påseende kunnat förefalla en man i ansvarig ställning mycket svår och invecklad och rent av så beskaffad, att han tappat modet inför den och tänkt, att detta går icke — det går icke för sig att göra dessa partiella reformer, har ju nu socialministern sagt — men att man dock vid förnyat övervägande lyckats finna någon lösning, och jag hoppas, att det även nu skall visa sig möjligt att tillmötesgå ett så gammalt önskemål, som detta är.

Herr Hederstierna yttrade, att kärnpunkten i hela denna fråga är rättssäkerheten på landet, och han erinrade om att man ofta hör klagomål över att polismännen på landet icke äro vuxna sin uppgift. Ja, beklagligtvis har det ju förekommit fall, som visat, att det nog kunde vara bättre ställt på landet, men lika viktig som frågan om rättssäkerheten är den om polismännens ställning. Det är vad man nu i denna skrivelse närmast tänker på. Vi önska bereda denna kår en större trygghet emot det godtycke, som nu råder.

Om man genomgår de faser, som denna fråga genomlöpt, finner man, att det har varit en bärande tanke hela tiden, allt ifrån den dag, då Hedin för jämnt 20 år sedan tog upp saken, ända till nu, att det för samhällets säkerhet är ytterst angeläget att tillförsäkra poliskårerna en tryggare ställning än de för närvarande hava. Det är ju gott och väl, att herr Hederstierna kan försäkra, att i de befordringsmål, med vilka han haft att göra, allt varit väl beställt. Det vill jag icke betvivla. Men han har icke sett allt, som försiggår i hela detta land, och med så lösliga förhållanden, som nu råda, lär det väl icke finnas något tvivel om, att det kan uppstå rättsosäkerhet och otrygghet för personalen. Jag vill erinra herrarna om vad Hedin anförde i sin för 20 år sedan framlagda motion. Jag skall naturligtvis icke trötta herrarna med att läsa upp den, men det är en ganska kraftig straffpredikan mot det oefterrättslighetstillstånd, som han ansåg råda i detta avseende. Han framhöll, huru en polisman den ena dagen icke vet, om han icke kan vara avskedad den andra på skäl, som många gånger för honom kunna framstå som fullständigt obefogade.

Nu har, som herr Hederstierna också erinrade om, denna fråga upprepade gånger varit föremål för vederbörandes uppmärksamhet. Jag skall nu endast något litet beröra propositionen 1918. Att den fick en olycklig utgång, berodde otvivelaktigt på att man då ryggade tillbaka för att i lagen fastslå städernas skyldighet att bekosta sitt polisväsen. Det var nog denna kostnadsfråga — jag vill minnas, det var de två första paragraferna i författningsförslaget — som vållade, att det icke gick i önskad riktning den gången. Men vid propo-

sitionen 1918 äro fogade en mängd uttalanden både ifrån konungens befallningshavande och poliskammare m. fl. myndigheter, vilka på det mest sympatiska sätt yttrade sig om det då framlagda förslaget.

Jag skall be att få referera ett av dessa uttalanden, därför att det står i så bjärt motsats till vad den föregående ärade talaren ville göra gällande, då han önskade förbehålla en enda ämbetsman den oinskränkta makten i detta avseende. Emot denna herr Hederstiernas åskådning står ett uttalande, som är gjort även av en polismyndighet, nämligen poliskammaren i Göteborg, i den mest tydliga motsats. Jag skall ingalunda läsa upp hela uttalandet utan endast en liten del. Det heter där: »Det vore ej att förundra sig över, att polismännen önskade största möjliga säkerhet för objektivt bedömande av handlingar, som kunde betraktas som tjänsteförseelser, ävensom för att ej ombyte av polischef rubbade polismännens säkerhet i tjänsten. Även om den äsyftade förändringen i verkligheten endast skulle medföra en ökad känsla av trygghet hos den skötsamme polismannen, syntes framställningen ej utan vägande skäl böra lämnas utan avseende. Men även för polischefen skulle anordningen med sådana ärendens behandling inför en sammansatt polisstyrelse vara till fördel. Bland den mängd obehagliga ärenden, som det tillkomme en polischef att handlägga, voro få av så betungande art, som ådömande av bestraffning för disciplinförseelse. Om meddelande av sådan dom åläge en kollegial styrelse, skulle därmed polischefens ansvar något lättas. Måhända skulle även den omständigheten, att allmänhetens representanter ägde domsrätt i fråga om polismännens förhållande i tjänsten i sin mån verka förtroendeingivande för polisens verksamhet. Dock borde varning kunna ådömas av polischefen.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län säger, att genom den föreslagna anordningen »skulle vinnas större garantier för ett mera objektivt bedömande av förhållanden, som berörde underordnade, och en närmare förbindelse mellan polisen å platsen och dennes arbetsgivare, varmed i sin ordning skulle följa ett livligare intresse hos dessa senare för polisens betydelsefulla uppgifter i den allmänna ordningens och säkerhetens tjänst och ett rikligare tillgodoseende av dess krav. Ävenledes skulle kunna ernås det stöd från allmänhetens sida, som skulle vara polisrättningens förnämsta styrka.»

Herr Hederstierna har, såsom jag redan förut nämnt, talat om en propaganda, som skulle bedrivas. Ja, den propagandan är bra gammal i så fall. Den börjades redan av Hedin för tjugu år sedan, och jag vill erinra om, att i denna s. k. propaganda har ingen mindre än justitieombudsmannen deltagit och justitiekanslern likaså. Justitieombudsmannen har, som herrarna se av utlåtandet, icke mindre än två gånger de sista åren gjort framställning just om en sådan här polisstyrelse och även pekat på att det vore önskvärt, att en medlem av polispersonalen kunde få plats i denna styrelse. Mera samhällsvådligt tycks det icke vara, än att riksdagens justitieombudsman kan träda i bräschan för en sådan anordning, och jag tror icke, att det skall lyckas herr Hederstierna att med en skrämseltaktik under hänvisning till kommunisterna rubba meningarna här i kammaren. Jag behöver bara erinra om att bakom det utlåtande, som här föreligger, stå alla riksdagens partier. Att herr Hederstierna icke velat förena sig med oss är mycket beklagligt, tycker jag. Men fast han väl skall räknas som synnerligen sakkunnig på detta område, vågar jag likväl hoppas, att kammaren icke skall fästa allt för stort avseende vid hans invändningar. Sakkunskap är ju en mycket god sak, men jag tror ändå inte, att man skall låta allt för mycket imponera på sig av densamma. Lika litet som vi i militära frågor böja oss för vad herrar militärer finna för gott att proklamera, lika litet tror jag, att riksdagen har lust att i fråga om polisförfattningarna anamma herr Hederstiernas förkunnelse.

Nu erkänner jag, att herr Hederstierna har fullkomligt rätt, då han säger,

*Lagförslag om
polisväsendet
i riket.*

(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

att utskottet i främsta rummet tänker på en polisförfattning för städerna. Det är riktigt. Men vi ha ingalunda blundat för att man i den utredning, som vi livligt ästunda måtte komma till stånd, även böra taga under noggrant övervägande vad som i detta avseende kan göras för landsbygden.

Mina herrar! Det gäller här, huruvida denna fråga nu skall ytterligare försumpas och skjutas undan, därför att det nu kommit ett stort och digert utlåtande, som spänner över hela fältet. Det vore sorgligt, om hela detta utlåtande icke skulle ha någon annan effekt än att år efter år ligga som en spärr mot varje försök att nalkas detta ärende. Det vore beklagligt, och därför vill jag hoppas, att riksdagen i dag måtte besluta den skrivelse, som lagutskottet föreslår och varom jag, herr talman, anhåller att få göra yrkande.

Herr Karlsson, John: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom suppleant i första lagutskottet kunde jag ha haft tillfälle att deltaga i ärendets behandling i utskottet, men det företogs en dag, då jag var bortrest, och jag fick således icke tillfälle att vara närvarande.

Vi borde väl alla kunna vara övertygade om, att det vore till gagn för riket att få en allmän polisförfattning, omfattande såväl stad som land. Men då statsrådet och chefen för socialdepartementet påvisat, att en sådan författning nu icke bör genomföras, och varnat oss för att besluta några partiella reformer, då dessa möjligen kunde föranleda, att det föreliggande sakkunnigförslaget icke kunde läggas till grund för en allmän polisförfattning, instämmer jag i vad lagutskottets vice ordförande anført i sin reservation, till vilken jag yrkar bifall. Men skulle nu kammaren på grund av motionen och den välvilliga behandling, som av första lagutskottet ägnats densamma, tänka på att bifalla första lagutskottets förslag om en skrivelse i ämnet, ber jag att få rikta en kritik emot den väckta motionen, då jag tror mig kunna säga, att jag har rätt stor kännedom om polisväsendet. Jag har nämligen först på landsbygden under ett tiotal år varit chef för poliskåren i ett stort industrisamhälle och sedermera i ett kvarts sekel varit chef för poliskåren i en av Sveriges medelstora städer.

Vad beträffar 1 och 2 §§ i det av motionären framlagda lagförslaget, som stadgar skyldighet för stad och stadsliknande samhälle att låta anställa och avlöna den polispersonal, som erfordras för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, så kan detta leda till att Kungl. Maj:t, som får sista ordet i dessa ärenden, kommer att betunga en förut skattetyngd kommun med utgifter, som kommunen svårigen kan bära.

I 4 och 5 §§ talas om en polisenämnd. År 1920 väcktes av två kommunistiska stadsfullmäktige i Västerås förslag om att en polisenämnd skulle där inrättas, antagligen emedan dessa stadsfullmäktigeledamöter ansågo, att magistraten icke rätt handhade polisväsendet och att kommunen borde få större befogenhet över detsamma. En polisenämnd inrättades också och fick till åliggande att till stadsfullmäktige avgiva yttranden angående förslag till stat för polisverket, förslag till ändringar i polisverkets organisation samt övriga ärenden rörande polisväsendet, liggande under stadsfullmäktiges beslutanderätt, ävensom att tillse, att av stadsfullmäktige beviljade anslag användes på rätt sätt, samt att i fall, där polismyndigheten funne nämndens hörande påkallat, avgiva yttrande angående polismans antagande, befordran och ansökan om avsked eller uppsägning från tjänsten, och angående ändring av instruktion för polispersonalen och därmed sammanhängande frågor. Nämnden har således i sistnämnda fall att avgiva förslag endast när polismyndigheten finner sådant förslag vara påkallat. Motionen innehåller emellertid något, som icke är stadgat för polisenämnden i Västerås, nämligen att det i polisenämnden skall ingå en ledamot, vald av polispersonalen. Vartill kan detta leda? Det kan leda till något, som första kammaren städse varit emot, nämligen att vi få ett s. k. driftsråd inom

polismyndigheten, ett arbetarråd eller vad man vill kalla det. Jag tar för givet, att övriga ledamöter inom polisenämnden utom ordföranden skulle utses av majoriteten i stadsfullmäktige.

Vidare skulle polisenämnden ha att besluta i fråga om polismans antagande, befordran, ansökan om avsked samt uppsägning från tjänsten samt att ådöma polispersonalen disciplinär bestraffning för förseelse i tjänsten, därest polischefen ej finner förseelsen allenast föranleda till varning. Detta tror jag, i likhet med lagutskottets vice ordförande, skulle komma att bli en partifråga. Då en polisman icke vore behaglig för de styrande inom staden eller dem som vid strejk eller lockout anse sig för de styrande utöver stadsfullmäktige, skulle dessa komma och fordra hans avsked. En sådan framställning har vid strejk och lockout åtskilliga gånger till mig framkommit ehuru utan påföljd. Vidare tror jag, att magistraten — i Västerås är det nämligen magistraten och icke polischefen, som antager och avskedar polismän — handlar mera under tjänstemannaansvar än vad denna polisenämnd, som icke har något annat ansvar än att möjligen vara tillmötesgående mot den korporation, som har valt dem, skulle göra.

Jag erinrar också om att en polisman bör kunna uppsägas, därest han finnes vara olämplig i tjänsten. Detta tillämpas väl i ytterst sällsynta fall, och man sätter i stället en sådan polisman i annan tjänstgöring inom poliskåren, så att han, om han inte passar för patrullering och sådant, sysselsättes på annat håll.

Det står sedan i 7 §, att polisman antages medelst skriftligt förordnande av den myndighet, som fullgör polisenämndens uppgifter. Som nyss nämnts, bör väl den myndighet, varunder polismannen lyder, polischefen eller magistraten, vara den som antager polismannen.

Nu är det en fara, att en skrivelse i ämnet från riksdagen med den motivering, som första lagutskottet anfört, kunde leda därhän, att Kungl. Maj:t till äventyrs funne, att några anmärkningar mot den i ämnet väckta motionen icke inom första lagutskottet förekommit, och möjligen kunde Kungl. Maj:t också tänka sig, att behandlingen av det Linnérskas förslaget — jag håller icke på detta förslag i hela dess omfattning, då de sakkunniga, som yttrat sig däröver, ha kommit med åtskilliga anmärkningar mot detsamma, som synas värda synnerligt beaktande — enligt riksdagens mening bör uppskjutas på obestämd framtid.

Under erinran om vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den av utskottets vice ordförande, herr Hederstierna, avgivna reservationen.

Greve Wachtmeister: Herr greve och talman! Jag har under den ganska betydande tid, varunder jag haft att skaffa med polisväsendet i ett län, kommit till den bestämda uppfattningen, att det är ett trängande behov att få frågan om polisväsendet i stad och stadsliknande samhälle ordnad, men att det är ännu långt mera trängande att få frågan om polisväsendet på landsbygden ordnad. Herr Åkerman vände sig emot vice ordföranden och reservanten i utskottet, emedan denne fäste för stort avseende vid rättssäkerheten på landet och icke så mycket vid personalfrågans ordnande i städer och stadsliknande samhällen. Men det finns väl en personalfråga på landet också! Om vi jämföra t. ex. fjärdingsmännens ställning med polismännens i städerna ställning, så tror jag, att de förras är avsevärt osäkrare och sämre.

När jag först såg det resultat, till vilket utskottet kommit, tänkte jag, att det möjligen kunde ha varit ett utslag av representanternas för polisväsendet i städerna större sammanhållning och större förmåga att göra sig gällande, men jag såg för ett par dagar sedan i en tidning, att man till och med inom svenska polisförbundet hade kommit till det resultatet, att man ovillkorligen höll på en en-

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

heltlig lösning av hela polisfrågan, så att polisväsendet på landet och i städerna reglerades samtidigt.

Då jag mycket befarar, att en partiell lösning, som utskottet förordar, skulle leda till att landsbygdens polisfråga undanskjutes i det oändliga, och då jag dessutom till fullo uppskattar de skäl, som av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anförts eller att en partiell reform kan äventyra frågans enhetliga lösning, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Winberg: Herr talman! Det föreligger i någon mån en likhet mellan denna fråga och den fråga, som var föremål för behandling här i förmiddags. den om legostadgan, så till vida, att den nu föreliggande frågan har vilat ett 20-tal år, sedan man först började komma till klarhet om, att det skulle vara av synnerligt behov påkallat, att få en revision till stånd av nuvarande förhållanden i här föreliggande avseende. Ja, det har ju som bekant varit ett förslag framlagt, men det har icke vunnit riksdagens bifall, huvudsakligen därför att det var det ekonomiska momentet, som man icke ansåg sig kunna bemästra och som därför var huvudledningen till, att frågan då föll. När man nu äntligen kommit fram till ett uttalande från lagutskottets sida, som visserligen icke avser ett positivt förslag i frågan, men som dock i allt fall avser, att göra en bestämd hemställan, att ärendet fortast möjligt skall upptagas av Kungl. Maj:t, finna vi, att utskottet varit enhälligt med undantag av herr Hederstierna. Han är ju som bekant en person i en mycket betydelsefull ställning, och man får därför naturligtvis icke underkänna de skäl, som han kan ha för en avvikande mening. Jag skall emellertid komma till den saken litet längre fram. Innan dess skall jag emellertid be att få säga — då av herr Hederstiernas anförande synes framgå, att han ville inbilla kammarens ledamöter att vad angår polisförhållandena i Stockholm, är allt överhuvud taget sådant, som det bör vara, och där finnes intet att anmärka på — att om herr Hederstierna tror, att han lyckas inbilla vare sig Stockholms befolkning eller denna kammare eller landets befolkning i allmänhet att förhållandena i detta avseende för Stockholms vidkommande äro fullkomligt idealiska, så tror jag, att han åtager sig en uppgift, som han icke mäktar fullfölja. Det är min bestämda mening. Det är för övrigt tragiskt att se, att den enda person, som inom utskottet är emot, att man nu gör en framställning i detta avseende, för att så mycket som möjligt påskynda en lösning av den fråga, som nu som sagt legat svävande i ett 20-tal år, och som för varje år som gått mer och mer trängande skjutits i förgrunden, det är — överståthållaren i Stockholm, d. v. s. den person som har synnerligen mycket att göra med polisförhållandena här i huvudstaden och som icke borde vara okunnig om huru förhållandena i detta avseende gestalta sig. Vad är det nu som egentligen gör, att polisinstitutionen i vårt land och särskilt i huvudstaden är så impopulär som den är? Ty det skola vi icke dölja för oss, att det är svårt att upptäcka något land, där polisen såsom sådan och såsom institution åtnjuter en sådan impopularitet som i vårt land. Det kan knappast bero på, att den lägre personalen, som är engagerad på detta område, är underlägsen de krafter, som man kunnat få i andra länder. Anledningen till detta förhållande måste ligga på ett annat plan, och det verkar sannerligen icke upplyftande då man vet, huru som åtminstone den lägre polispersonalen själv under många år sökt arbeta för, att man skulle få fram förhållanden, som skulle i stort sett avhjälpa de missförhållanden, som jag här nämnt. Man skulle ha väntat, att dessa strävanden från den stora massan av polispersonalen att höja sig till en mera människovärdig tillvaro, men också att få hela poliskåren och polisinstitutionen ställd i en sådan dager och på sådan grunder att den minsta möjliga friktion mellan den och allmänheten behöfde förekomma, skulle hava vunnit understöd såväl av det högre polisbefälet som av alla dem, som hava därmed

att göra. Och det borde vara de senares sak att arbeta för ett så samhällsnyttigt ändamål. I stället finner man, att de vilja sätta krokben för varje försök att åstadkomma förhållanden, som skulle vara bättre än de nu rådande. Det är just det som är förhållandet med det högre polisbefälet och en person i överståthållarens ställning. Jag måste för min del säga, att med all respekt för de högre tjänstemännens ställning, kan man i detta avseende fråga sig, vilket som är mest »samhällsfarligt», den lägre polisens »propaganda», som herr överståthållaren här talat om, eller de personer, som på detta sätt söka konsekvent motarbeta, att man skall kunna komma fram till några bättre förhållanden i detta avseende. Vi få för övrigt ett särskilt tillfälle att behandla polisförhållandena i Stockholm, när vi komma att behandla en motion, som föreligger därom, och som i och för sig själv blottar en hel del förhållanden, som sannerligen giva anledning till att titta litet närmare på den saken. Nu är det typiskt att höra herr Hederstierna. Han skulle icke hava varit den taktiske politiker, som han åtminstone ibland, om också icke alltid, är, om han icke i detta sammanhang har kastat fram frasen om den »propaganda», som bedrives här, och det är därför som riksdagen nu har fallit undan för de krav, som från det hållet framställts. Jag tycker, att det verkar litet ensidigt, att man vid behandlingen av en fråga som denna icke har andra sakskäl att komma med, utan kastar fram dylika uttryck, som kunna göra sig inför en okritisk publik, men som jag åtminstone hoppas icke skola hava något avgörande inflytande på en sådan församling som denna. Jag tror, att det är något, som är farligare än den propaganda, som herr Hederstierna vänt sig mot, och det är den anda, som för närvarande behärskar ledningen av hela vårt polisväsende i landet och icke minst polisväsendet här i Stockholm. Om den andan fortplantar sig allt fortfarande, kan det ifrågasättas, om icke den dag inträffar då själva polisinstitutionen såsom sådan blir samhällsfarlig institution. Jag tror, att det vore skäl, om herr Hederstierna tittade litet närmare på dessa förhållanden och icke så där hastigt och lustigt avfärdade det hela med dylika slagord, med tal om propaganda och vad därtill hörer.

Ja, jag skulle också säga ett ord med anledning av herr Karlssons uttalande här. Det är också till den grad typiskt för de personer i hög ställning inom polisväsendet, som ha med denna sak att göra, att det vore synd att icke ytterligare slå fast det i riksdagens protokoll. Då man gick att bevisa, till vilka teoretiskt märkliga och farliga konsekvenser det skulle leda, om man bifölle polismännens krav, om inrättandet av en s. k. polismynd och att däri skulle insättas en representant för den lägre polispersonalen, d. v. s. denne senare skulle då naturligtvis också väljas av polispersonalen, framhöll herr Karlsson, att det skulle kunna inträffa, att en polisman, »som icke vore behaglig för de styrande inom samhället» skulle komma att insättas i denna nämnd såsom polispersonalens representant. Ja, det är verkligen en kulturbild att komma fram med ett dylikt uttalande i kammaren år 1924 efter Kristi börd. När man icke kommit längre i fråga om att få en annan och mera realitetsbetonad syn på de frågor, som här föreligga, än att man tillåter sig något dylikt, är man bortom det område, där varje möjlighet till förnuftig debatt upphör. Det är sålunda icke huvudsaken för herr Karlsson och hans meningsfränder, att den, som skulle komma in i en dylik polismynd, skulle representera meningen inom poliskåren på platsen och vara en person, som oförvitligt skött sin tjänst, och mot vilken man icke har någon egentlig anmärkning att anföra. Det avgörande momentet skulle vara, att personen i fråga icke skulle vara vidare behaglig för de styrande i samhället. Jag föreställer mig, att det ordet är alldeles som om det hade kommit från herr Hederstierna.

Naturligtvis skulle jag icke hava något emot, att frågan om polisväsendets ordnande kunde ske i ett sammanhang för hela vårt land, men när man nu här

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

vill göra gällande, att vad som är det mest trängande egentligen är förhållandet på landet, så kan man möjligen komma till en sådan uppfattning, om man enbart utgår från de möjligheter, som finnas för ordnandet av polisväsendet och polisinstitutionen på landet, så att de i fullt tillräcklig utsträckning kunna fylla sin uppgift utåt och inåt i samhället. Man avkopplar sålunda vad som enligt min uppfattning är kärnan i hela detta problem, d. v. s. polisinstitutionens såsom sådan omläggning, dess förnyande och ingjutande däri av en helt annan anda än den som för närvarande är rådande. Tar man det senare momentet med i beaktande, kan man sannerligen icke komma till den uppfattningen, att det, som är mest trängande, är förhållandena på landet. Om jag sålunda säger, såsom jag förut sagt, att denna sak skulle kunna ordnas i ett sammanhang, kan jag från den synpunkten jag ser saken också säga, att om det är oöverstigliga svårigheter för att en enhetlig lösning inom rimlig tid kommer till stånd, är det bäst att taga del av denna fråga och söka föra fram den till sin lösning, vilket sannerligen icke skulle vara för tidigt, eftersom man under flera årtionden behandlat den utan att överhuvud taget hava kommit till något resultat alls. Vilket statsråd det än blir, som kommer att eventuellt framlägga förslag i denna fråga i riksdagen, skulle jag dock slutligen, utan att ingå på något detaljbedömande av den s. k. Linnérska utredningen, vartill jag kanske icke har tillräcklig kompetens, vilja säga, att jag har dock bildat mig en något så när klar uppfattning om dess praktiska värde, och därför tror jag, att det icke är lyckligt och icke kommer att gagna en verklig lösning av saken, om man lägger denna utredning huvudsakligen till grund för denna frågas lösning. När man en gång kommer att framlägga förslag till lösning av denna fråga, vill jag framför allt varna för, att man låter det högre polisbefälet, däri Stockholms överståthållare inbegripen, bliva den myndigheten, som skall hava det avgörande ordet, när man skall utforma bestämmelser härvidlag. Med all respekt för dessa höga personer, är detta en fråga, som icke blott rör den stora polispersonalen, utan hela vårt land och dess befolkning i så hög grad, att man måste anlägga betydligt mera praktiska och från byråkratiska synpunkter fria moment vid denna frågas lösning, än vad jag anser att det högre polisbefälet representerar i denna fråga.

Då det tydligen för närvarande icke är möjligt att komma längre än till vad utskottet föreslagit, och under uttalande av den meningen, att om riksdagen antager detta uttalande, det icke skall behöva dröja ett 20-tal år till för att man åtminstone i den utsträckning utskottet här förutsätter, skall komma till en lösning av det här föreliggande spörsmålet, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Malm**: Herr greve och talman! Då jag har blivit citerad dels i utskottets utlåtande och dels för övrigt av ett par talare här i dag, skall jag be att få säga några ord i denna fråga, ehuru den är tillkommen på grund av en väckt motion.

Jag har i statsverkspropositionen sagt, att jag anser, att en reform av polisväsendet är av den stora vikt, att den snarast möjligt bör genomföras. Det förslag, som föreligger, nämligen det Linnérska förslaget, tror jag, i motsats till den föregående talaren, nog också vara av sådan beskaffenhet, att det till väsentliga delar kan läggas till grund för en proposition i ämnet. Men då detta förslags genomförande kostar mycket penningar, har jag icke ansett, att frågan kan framföras nu, utan att en bestämd förbättring av den ekonomiska situationen måste avvaktas. Jag har också sagt, att jag tagit under övervägande möjligheten att gå fram på de partiella reformernas väg, men att jag måst avvisa tanken på att välja denna väg. Det är emellertid just på den vägen, som utskottet i sitt skrivelseförslag vill slå in, och det ger mig anledning till att söka

i någon mån belysa vilka överväganden beträffande partiella reformer, jag gjort och som föranlett avvisande av denna väg.

Vad utskottet närmast synes avse är att söka få polisfrågan ordnad för städer och stadslänkande samhällen. Den frågan uppställer sig då närmast: vad skyldighet hava dessa städer och stadslänkande samhällen för närvarande beträffande polisväsendet? Av den utredning, som landshövding Linnér utfört, kan nog sägas framgå, att städerna torde hava skyldighet att hålla polisväsen, ehuru den skyldigheten icke finnes föreskriven i lag utan i huvudsak är grundad på sedvana. Å andra sidan ha de statliga myndigheterna endast svagt utbildade tvångsmedel för att pressa fram ett ordentligt ordnande av polisväsendet i dessa samhällen. Nu går ju Linnérska förslaget ut på att binda skyldigheten fast genom en lag. Samtidigt skulle städerna tillförbindas att ordna polisväsendet efter vissa enhetliga grunder och på sådant sätt, att varje stads polisväsen utgjorde ett led i polisväsendet för hela landet. För att det skulle vara möjligt att få städerna med på detta, har Linnér föreslagit en kontant kompensation, sålunda ett statsbidrag, och det torde vara enda förutsättningen. Nu torde det icke vara något tvivel om, att man skulle kunna pressa fram en polisförfattning för städerna utan statsbidrag, men då ginge man uppenbarligen miste om att få de fördelar, som äro förbundna med ett statsbidrag. Man finge då säkerligen icke städerna att underkasta sig de regler, som erfordras för att få ett enhetligt ordnat polisväsen över hela landet. Vill man lösa frågan om polisväsendets ordnande i städerna rationellt, får man vara beredd på, att staten måste lämna penningbidrag, och det är det som gör — jag skall gå närmare in därpå senare — att jag icke tror på lämpligheten eller möjligheten att lösa städernas polisväsen utan i sammanhang med landsbygdens.

Går jag sedan till landsbygdens skyldighet att hålla polisväsen, finnes där ingen annan utbildad sådan än den, som är inrymd i fjärdingsmannalagen. Man måste sålunda *skapa* en skyldighet för landsbygden, och det är alldeles uppenbart, att det kan man icke göra, utan att staten lämnar ett ordentligt statsbidrag, såsom i det Linnérska förslaget förutsättes. Det kostar sålunda pengar för staten såväl att få städernas polisväsen ordnat på ett tillfredsställande sätt som ock för att få landsbygden att ordna sitt polisväsen på ett tillfredsställande sätt. Att lösa dessa frågor oberoende av varandra, kan jag därför icke anse vara lämpligt och knappast möjligt, utan bör man söka ordna hela landets polisväsen på en gång och enhetligt. Detta är dessmera nödvändigt som landsbygdens polisväsen är det som är mest i behov av en reform.

Jag skall erkänna, att det finnes några detaljförslag, som äro inrymda i den Linnérska planen, och vilka det nog hade varit möjligt att bryta ut. Men de äro så pass oväsentliga, att det icke lönar mödan att föra fram dem och därigenom riskera en enhetlig lösning av det hela.

Vilken socialminister det än blir, som skall bearbeta denna fråga, tror jag, att han skall finna, att mycket stora svårigheter möta, om man skall gå den väg, som utskottet synes åsyfta, och till slut vill jag, med anledning av den närmast föregående talarens anförande framhålla, att man för att få en god och enhetlig lösning bör sträva efter att ställa dem i motsatsförhållande till varandra. Herr greve och talman! Jag har bara velat giva denna förklaring till vad som är anført i statsverkspropositionen i denna fråga.

Herr Klefbeck: Herr talman! Förhållandet har i dag varit, att de, som sökt försvara utskottet, ha tillhört det socialdemokratiska partiet och en dessutom det kommunistiska, och det kunde ju då förefalla, som om detta förslag vore ett enbart socialdemokratiskt påfund; men jag vill då påminna kamma-

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

ren om, vad den utan tvivel mycket väl känner till, att detta önskemål icke endast är mycket gammalt, utan också mycket allmänt omfattat.

Jag skall påminna om, att redan 1906 års riksdag avlät en skrivelse, vari den begärde, att Kungl. Maj:t skulle utarbета en allmän polisförfattning för rikets städer. Jag skall påminna om, att Kungl. Maj:t 1918 avlät en proposition, i vilken denna riksdagens önskan var gånngen till mötes, och i det utlåtande, som lagutskottet då avgav, anser lagutskottet också såsom önskvärt, att genom lagstiftning den rådande bristen av enhetlig organisation inom polisväsendet snarast möjligt avhjälpes, och framhåller att krav med syfte att förbättra polismännens tjänsteställning äro synnerligen behjärtansvärda. Jag skall vidare framhålla, att i den Linnérska utredningen göres gällande, att polisorganisationen bör vila på samverkan mellan stat och kommun på det sätt, att varje stad och kommun, där polispersonal behöver anställas, har att i första hand besluta därom. Jag skall också påminna, att chefen för socialdepartementet i statsverkspropositionen, vilket han nu återigen har understrukit, har uttalat, att en omorganisation av rikets polisväsende är en reform, som påkallas av ett trängande behov. Jag skall vidare påminna om, att i den proposition, som förelades 1918 års riksdag, refereras en mängd uttalanden från olika myndigheter, länsstyrelser och en mängd andra myndigheter, vilka uttalanden i övertvägande flertal gingo ut på, att genomförandet av ett ordnat polisväsende var ett mycket behjärtansvärt önskemål. Det avstyrktes av några länsstyrelser, bland annat av den landshövding för Uppsala län, som väl om en stund kommer att framföra igen sina synpunkter. Jag skall dessutom påpeka, att justitieombudsmannen, såsom jag vill minnas, ett par gånger uttalat sig i samma riktning.

Det är, som jag sade i början, ett mycket omfattande och gammalt krav, som här från utskottets sida framförts till regeringens uppmärksamhet. Det enda skäl, som jag egentligen tycker anförts mot denna utskottets hemställan, är det, som betonar, att med utskottets förslag ingenting göres för det krav, som hänger samman med ett ordnat polisväsende på landsbygden; och det vill jag gärna säga, att ett ordnande av den saken hade varit övermåttan önskvärt, men hela den historien strandar just på de skäl, som herr socialministern nyss anförde, nämligen på de stora ekonomiska uppoffringar, som ett sådant förslags genomförande för med sig. Då återstår det bara att söka få igenom sådana reformer på detta område, som kunna genomföras utan eller åtminstone med mindre betydliga kostnadsökningar, och man har menat, att en sådan genomförbar reform vore att få till stånd en polisförfattning för rikets städer. Den åsyftar att få enhetliga bestämmelser för förhållandena i städerna, och särskilt avser den ju att få bestämmelser angående polismäns antagande och avskedande samt allt vad därmed sammanhänger för att kunna bereda dem tryggare villkor. Vi mena, att om en polisman är anställd på hittillsvarande sätt, eller om han blir anställd på sätt, som föreslås i 1918 års proposition eller något liknande, så bliva utgifterna för hans verksamhet precis lika stora i det ena som i det andra fallet. Man skulle således, menar jag, utan några väsentliga eller åtminstone med mycket små kostnadsökningar kunna åstadkomma en sådan här polisförfattning, som varit ett så långvarigt och, som jag sade, allmänt omfattat önskemål.

Det är dessa skäl, som göra, att jag tror, att kammaren fortfarande vill upprätthålla sin gamla ståndpunkt, och det är därför, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Det är mycket ledsamt, att jag måste svika den siste ärade talarens förväntningar. Jag ämnar nämligen varken upprepa eller modifiera vad jag yttrade i det av honom åberopade utlåtandet. Min avsikt är att

taga saken mycket enklare — även med risk att herr Åkerman finner mig vara alldeles för enkel.

Då det är allmänt känt, att den nuvarande regeringen, och, som man kan antaga, även varje kommande regering, har sin uppmärksamhet fäst på vikten av en lösning av polisfrågan, kan det icke bliva något annat syfte, om riksdagen nu skulle skriva i ämnet, än att just framhålla och yrka på en partiell lösning, speciellt för åstadkommandet av en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter.

Jag vill lämna därhän och icke utlåta mig om, huru en sådan polisförfattning bör vara beskaffad och vilket behov, som förefinnes för en sådan, men jag kan försäkra kammaren, och jag tror, att var och en med någon kunskedom om landsbygdens förhållanden kan intyga detsamma, att om det finnes behov av en polisförfattning för städerna, så är behovet av en polisförfattning för landsbygden ännu mycket större. Här har antytts, att i stad anledning förefinnes till klagomål mot polismans beroende av myndigheterna, men vad säga herrarna då om de folkvalda polismännens, fjärdingsmännens beroende av sina väljande kommuner eller om det beroende, som uppkommer på landsbygden därigenom, att en polismans anställning är beroende av ett fortsatt anslag från enskild man, enskild korporation eller bolag? Jag har själv varit med om ett fall, då en polismans anställning upphörde därför att medel för hans avlöning icke vidare ställdes till länsstyrelsens förfogande av ett bolag, av vilket han icke längre ansågs kunna sköta sig tillfredsställande.

Det skulle enligt mitt förmenande vara fullständigt oberättigat att av omsorg för att ytterligare förbättra de i själva verket relativt goda förhållandena i städerna riskera något fördröjande av ordnandet av polisförhållandena på landet. Till ett sådant dröjsmål kan jag för min del omöjligen lämna min medverkan. Sammanhanget mellan polisväsendet i städerna och på landsbygden är i varje något så när djupgående reform så pass stort, att om man skulle försöka göra en utredning om polisväsendet enbart i städerna, så skulle man vara tvungen att göra om utredningen, när man kom så långt, att man skulle ordna förhållandena för hela riket. Förhållandena äro icke likartade, och de därför erforderliga förnyade utredningarna skulle icke bidra till en snabb lösning av frågan. Dessutom anser jag mig böra fästa kammarens uppmärksamhet på, att varken arbetskrafter eller tillgängliga medel för åstadkommandet av en utredning äro obegränsade. Har man använt pengar och arbetskraft till en utredning, så kan det just därför hända, att de icke stå till buds för en ytterligare utredning. Det är nämligen icke nu som förr i världen före den stora kommittéslakten, att man kan tillsätta huru många kommittéer och sakkunniga som helst.

Utan att som sagt inlåta mig på frågan om behovet av en polisförfattning för städerna, men på grund av att behovet av en reformering av polisväsendet på landsbygden i varje fall är ojämförligt mycket större och mera trängande än vad städerna beträffar, och att det icke är rådligt att riskera det viktiga och mera angelägna för det mindre angelägnas skull, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerman: Ja, herr talman, det är nog här som så många andra gånger, att man kan säga, att det bästa är ofta en fiende till det goda. Nu säger herr Hammarskjöld, att han icke på några villkor kan vara med om lagutskottets utlåtande, därför att han anser, att landsbygdens och städernas polisförhållanden samtilligt måste upptagas till behandling, och att det kan förorsaka dröjsmål beträffande ordnandet av landsbygdens polisväsende, om man nu toge upp frågan om lösning av städernas polisfråga. Jag kan icke dela denna uppfatt-

*Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)*

Lagförslag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

ning. Jag är nämligen alldeles övertygad om, att även om det, säger jag, skulle gå så, att Kungl. Maj:t vid förnyat upptagande och bedömande av denna fråga skulle finna, att man till nästa års riksdag icke skulle kunna gå längre än att lägga fram ett förslag till polisförfattning för städerna, så behöver därigenom icke landsbygdens polisfråga bliva fördröjd.

Jag beklagar, att herr socialministern har avlägsnat sig, men om han — såsom jag föreställer mig — läser protokollet, kan det hända, att de tankar, som jag nu vill uttala, komma inför hans ögon. Han sade, att han ansåg det vara otänkbart — jag minns icke riktigt ordalydelsen — eller ogenomförbart — men det var något i den riktningen — att man skulle kunna åstadkomma en polisförfattning för städerna utan att i denna författning fastslå eller fastläsa den ekonomiska sidan av saken, d. v. s. städernas skyldighet att bekosta sitt polisväsen och vad därmed sammanhänger. Jag ber, att man tager under noggrann omprövning, huruvida detta verkligen skall vara nödvändigt. Jag undrar ändå, om man icke skulle kunna taga denna sak litet enklare och utgå ifrån, att det ju för närvarande finns ett polisväsen i städerna, och man skulle i så fall i ett blivande första förslag bara säga, att polisförfattningen i städerna borde ordnas så och så eller ungefär på det sätt, som framlades i 1918 års förslag. Det är ju nu icke fråga om att draga upp några bestämda riktlinjer, ty vi ha ju endast begärt en utredning, och jag vill i detta sammanhang säga, att den polemik, som riktades mot motionen från min ärade granne till vänster här på bänken, var såtillvida obehörlig, som utskottet icke tagit någon bestämd ställning till de olika detaljer, som motionen berör. Jag förstår emellertid, att min ärade granne i alla fall önskar att till kammarens protokoll få antecknade de betänkligheter, som han hyste mot vissa delar av motionen, och såtillvida är ingenting att säga om, att han framställt dessa anmärkningar.

Det är ofta fatalt, om man rygger tillbaka för att söka lösa en fråga allenast på den grunden, att man tycker, att innan man kan besluta sig för att avhjälpa det missförhållande, som föreligger, man måste hava utrett de och de juridiska eller ekonomiska förhållandena. Detta har gjort, att många reformer fördröjts. Jag vill bara anföra ett enda exempel härpå. För många, många år sedan, jag tror att det var i slutet på 1890-talet, väckte, om jag icke misstager mig, biskop Billing en motion för åstadkommandet av bättre kontroll över förvaltningen av de fromma stiftelserna. Ja, det lät icke så invecklat, och alla människor veta ju, att det finns en mängd dylika stiftelser. Det framlades först ett förslag, som ville ordna det rent förvaltningsmässiga i denna sak, och detta förslag utgick ifrån, att man visste vad som menades med fromma stiftelser. Högsta domstolen, till vilken man överlämnade förslaget till granskning, fann genast, att man icke utrett det juridiska begreppet, d. v. s. vad som menas med en stiftelse, och att man därför först måste utreda denna sak. Nu har man hållit på ända sedan dess, såväl inom olika kommittéer som bland olika sakkunniga, för att försöka utreda vad som menas med en stiftelse. Det är ännu icke klart, ty det har visat sig vara ett av de svåraste juridiska problem, som föreligga, och under tiden äro stiftelserna utan kontroll. Det hindrar emellertid icke, att på vissa ställen i lagen ordet stiftelse finnes, utan att folk därför behöver klia sig i huvudet, ty det går gott för sig att förstå, vad detta ord innebär. Vad jag nu omtalat, är kanske icke av något särskilt intresse, men det visar dock, hur det går, när man på detta sätt allt för mycket fördjupar problemerna.

Jag tror icke, att det är omöjligt, det kan hända, att jag tager fel, men det borde ändå, när denna utredning företages, undersökas om det ej vore möjligt att gå den genvägen, att man uraktlåter att klara upp dessa ekonomiska svårigheter och i stället säger, att där poliskår finnes, skall den hava skydd i en polisförfattning.

Jag kan icke underlåta, innan jag slutar, att påpeka, att det är rätt så underligt, när herr Hederstierna talar om de framställningar, som gjorts vid olika tillfällen från polisförbund, att han kallar dem för propaganda och ställer dem i samband med de kommunistiska bladens yttranden och varnar oss för att lyssna till denna propaganda. När däremot en annan ärad talare, en f. d. landshövding efter herr Hederstierna hade ordet, så åberopade han just till stöd för sitt anförande, vad ett polisförbund yttrat vid ett möte. Då är det bra nog att kunna åberopa denna farliga propaganda, men i ett annat sammanhang får man icke lyssna till den. Det är nog ofta på det sättet, att vad man ibland kallar för propaganda, det anser man vid andra tillfällen vara ett ganska välgående uttalande i en föreliggande fråga och avgivet av en sammanslutning av sakkunniga.

Då man nu framhåller, att det skulle vara så otänkbart att gå fram med ett förslag enbart för lösning av städernas polisförhållanden, så må vi besinna, att en sådan praktisk man som landshövding Schotte på den tid, då han var socialminister, framlade ett förslag, som endast rörde polisväsendet i städer och därmed jämförliga platser. Varför skulle det nu vara så omöjligt att gå med på det här föreliggande utskottsbetänkandet? Och jag vill ännu en gång upprepa: låtom oss akta oss, mina herrar, för att förkasta det goda, därför att man icke får det allra bästa!

Greve Spens: Jag skall be att få ansluta mig till herr Hederstiernas yrkande.

Om, såsom utskottet föreslår, frågan om ordnandet av polisväsendet i hela riket nu liksom 1918 skulle sönderbrytas, och en ny utredning endast skulle avse rikets städer och större samhällen i övrigt, skulle enligt min mening landsbygdens polisfråga, som, på sätt herr Hammarskjöld sade, är än mer trängande än städernas, komma att undanskjutas en längre tid framåt.

Det är nämligen nog så, som f. d. regeringsrådet Linnérs utredning giver vid handen, att landsbygdens polisfråga bör lösas i samband därmed, att städernas kriminalpolis organiseras så, att en del därav vid behov skall kunna utsändas på landsbygden, och att därför städernas polis till en del bör bekostas av statsmedel och möjligen även av landstingen. Att ordna polisväsendet på landsbygden utan sammanhang med städernas synes mig vara ogörligt. Det är väl ingen, som vill, att vi skola få patrullerande gendarmer, som vandra sysslolösa på våra landsvägar. Det synes därför icke vara någon annan utväg än den, att ordna städernas och landsbygdens polisväsen i samband med varandra och att det så bestämt, att städernas polis vid behov får skickas ut på landsbygden.

Skulle man nu emellertid ordna städernas polisfråga för sig utan samband med landsbygdens, så kommer ordnandet av landsbygdens polisväsen i mycket dåligt läge. Antingen kommer det att undanskjutas till en oviss framtid eller också att få en sämre lösning än om arbetet på en polisstadga för hela riket finge fortgå, såsom departementschefen antyder i statsverkspropositionen.

Om riksdagen nu bifaller utskottsförslaget bleve nog också för en längre tid framåt fastslaget, att städerna ensamma skola bekosta sitt polisväsende. Herr Åkerman hade ju härutinnan en annan åsikt, men jag tror, att han, då han sökte motivera sin åsikt, tog väl lätt och enkelt på denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Hederstiernas reservation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Hederstierna vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om polieväsendet i riket. Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

(Forts.) Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Hederstierna vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 49.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av en lägenhet från kronoegendomen Ekeberg i Skaraborgs län; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Malå kommun av visst område av den vid avvitringen inom Malå socken till kyrkstad avsatta mark.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 72, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Ang. försäljning av kronoegendomen Mansdala nr 5.

I en till riksdagen den 7 februari 1924 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 32, hade Kungl. Maj:t under punkt 10 föreslagit riksdagen medgiva att, sedan kronoegendomen $\frac{3}{8}$ mantal Mansdala nr 5 i Vä socken av Kristianstads län blivit genom ägostyckning delad i två i statsrådsprotokollet angivna med litt. A och litt. B betecknade lotter, i huvudsaklig överensstämmelse med uppskattningsmännens förslag, dessa lotter finge försäljas *litt. A* enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar med hembuds rätt för Nils Mårtensson, och *litt. B* till Kristianstads läns hushållningssällskap mot en köpeskillning av 6,270 kronor samt under villkor i övrigt, att köpeskillningen vid tillträdet kontant erlades till länsstyrelsen i länet, samt att köparen ensam vidkändes alla med lagfart å fångat förenade kostnader.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten under åberopande av det däri anförda hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Ang. försäljning av kronoegendomen Mansdala nr 5.

(Forts.)

Herr statsrådet **Pettersson**: Utskottet har icke ansett sig kunna bifalla den kungl. propositionen, som ju går ut på att detta lilla hemman, Mansdala, skulle styckas i två bitar, varav den ena skulle köpas av närliggande egnahemsinnehavare, för att de skulle få sina små jordstycken utökade, och den andra, den större delen, av den gamla arrendatorn köpas med hembudsrikt.

Nu är det så, att uppskattningsmännen och länsstyrelsen föreslagit det samma som utskottet här gör, nämligen att egendomen skulle bibehållas och ånyo utarrenderas. Däremot har domänstyrelsen ställt sig på samma ståndpunkt, som Kungl. Maj:ts intager. Och det är ju så, att i frågor som dessa domänstyrelsen alltid intager en klar och konsekvent ståndpunkt, som går ut på att dylika små egendomar skola säljas, därför att det ur ekonomisk synpunkt ställer sig ofantligt mycket fördelaktigare för staten, om den gör sig av med dylika små bitar och i stället använder penningarna till att köpa större skogskomplexer. Uppskattningsnämnderna föreslå än så och än så, när lokala synpunkter där ofta göra sig gällande. Emellertid då nu myndigheterna voro av olika mening, lät jag domänstyrelsen remittera ärendet till Kristianstad, för att därvarande hushållningssällskapens egnahemsnämnd skulle höras, och denna nämnd föreslog just den anordning, som propositionen upptagit. Nuvarande arrendatorn får då en liten trevlig och bra egendom, som han är fullt belåten med. Den andra delen åter skulle användas till utökning av redan befintliga egnahem. Så vitt jag förstår, skulle genom en sådan anordning alla parter bli belättna. Den gamla arrendatorn blir belåten och de egnahemsinnehavare, som finnas i närheten, få sina egna hem utökade och bli ävenledes belättna. Från statens sida är det uppenbart, att en sådan anordning ur ekonomisk synpunkt skulle ställa sig fördelaktig.

Nu har utskottet egentligen ingen annan motivering för sitt beslut, än att av ärendet ej synes framgå tillräckliga skäl för styckning och försäljning. Jag vet ej vad man skall hitta på för skäl mer. Utskottet har åtminstone icke givit ett enda skäl mot Kungl. Maj:ts förslag, varför jag tror, att alla förhållanden tala för att den kungl. propositionen här vinner kammarens bifall.

Herr **Andersson, Elof**: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet på denna punkt för att i all korthet yrka bifall till det kungl. förslaget. Jag anser i likhet med jordbruksministern, att alla skäl tala för den här föreslagna styckningen och försäljningen. Visserligen är det riktigt, att länsstyrelsen för sin del yrkat avslag och ansett det vara lämpligast att bibehålla denna egendom såsom förut i kronans ägo. Likaledes hava uppskattningsmännen ej heller varit hågade för styckning, då de ansett fastigheten lämplig i dess nuvarande omfattning, men däremot har ju, såsom framgår av propositionen, domänstyrelsen för sin del förordat den ifrågavarande försäljningen.

Såsom jordbruksministern nyss nämnde, vore det meningen att den ena av de jordlotter, som det här skulle bli fråga om att försälja, skulle säljas till Kristianstads läns hushållningssällskap för att sedan av sällskapet styckas i smärre lotter och tilldelas förutvarande innehavare av egna hem. Såsom av propositionen framgår, sålde nämligen andelsföreningen »Eget hem» i Kristianstads län år 1907 ett antal egnahemslotter till styckning från en gård, belägen intill Mansdala. Dessa småbrukslotter blevo då för små på grund av att den dåvarande egnahemsförfattningen stadgade, att jordens och för uppförande avsedda byggnadernas värde ej fick överstiga 6,000 kronor. Nu önska dessa småbrukare att få något mera jord till sina ännu innehavda jordbruk för att därigenom

Ang. försälj-
ning av krono-
egendomen
Mansdala
nr 5.
(Forts.)

kunna förbättra sin ekonomi. Jag förmenar, att riksdagen icke bör motsätta sig ett dylikt av Kungl. Maj:t föreslaget arrangemang.

Visserligen måste man ju erkänna, att rent teoretiskt sett jordbruksutskottet kan vara i sin goda rätt, då det avstyrker förslaget, men ser man saken praktiskt, torde det vara så, att ett bifall till Kungl. Maj:ts framställning är att föredraga framför jordbruksutskottets förslag. Ifrågavarande gård utarrenderas nämligen för närvarande och inbringar 500 kronor i arrende, d. v. s. 1,8 procent av det åsatta saluvärdet. Således måste man ju säga, att ur ekonomisk synpunkt är det fördelaktigt för staten att försälja denna fastighet.

Om man reser motstånd mot styckningen ur den synpunkten, att stamfastigheten, som nu skulle försälas till arrendatorn, blir för liten, måste jag säga, att den såsom småbruk blir just lagom stor efter skånska förhållanden. Den kommer dock att innehålla 12,600 hektar åkerjord, och dylika småbruk anses ju vara de mest lämpliga.

Jag anhåller att få ansluta mig till den kungl. propositionen och yrkar bifall till denna.

Herr **Ingeström**: Herr talman! Anledningen till att jordbruksutskottet här utan meningsskiljaktighet frångått Kungl. Maj:ts förslag, är ju den, att utskottet fasthållit den princip, som varit gällande, när det varit fråga om försäljningar av kronoegendomar. Här är fråga om en kronoegendom, omfattande inemot 50 tunnland åker, väl bebyggd, med hus, tillräckliga för sitt ändamål, och således, ekonomiskt sett, ett i allo lämpligt jordbruk.

Nu komma några egnahemsinnehavare, som äro bosatta bredvid och vilja utöka sina arealer genom att sönderstycka detta i och för sig förut så lämpliga jordbruk, så att endast hälften av åkerarealen skulle bli kvar, varefter man skulle sälja det övriga. Den föregående talaren säger, att det är bäst från ekonomisk synpunkt för staten att sälja. Ja, det kan ju vara sant, men jag frågar: Vilken egendom, om man vill se saken endast för tillfället, är det icke bättre att genast avyttra? Således är detta ett skäl, som ej härvidlag bör få gälla. När därför uppskattningsmännen, som gjort värdering på platsen, hemställt om egendomens förnyade utarrendering, och länsstyrelsen, som också borde vara inne i förhållandena, gjort samma hemställan, ha vi i utskottet ansett oss böra följa dem och icke domänstyrelsen och Kungl. Maj:t.

Herr statsrådet nämnde, att domänstyrelsen har en klar och konsekvent ställning, som den följer. Ja, det har domänstyrelsen visst, men i detta fall har synes det mig domänstyrelsen avvikit från den klara och konsekventa ställning, som den eljest haft.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson**: Jag har icke haft tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling på avdelningen och jag känner därför ej alla detaljer, förutom de som framgå av den kungl. propositionen, men vid behandlingen i utskottet biträdde jag den mening, som här framförts från utskottets sida, och jag ber att få säga, att det förefaller mig, som om utskottets förslag vore det riktiga.

Det gäller ju att försälja en 35 hektars mark i Skåne ganska nära Kristianstad, en egendom, som är aldeles utmärkt med hänsyn till dess belägenhet och areal. Vidare ser man, att denna egendom, som skall säljas — det bör kanske erinras — har fullt tillräckliga och i gott skick varande åbyggnader, som äro värderade till 14,000 kronors saluvärde. Det är klart, att det ej går att uppföra dessa byggnader för ett sådant pris — det är nog för billigt räknat — men även om man anser, att detta pris är rimligt, blir det ju så, att för 15 hektar mark vederbörande skulle betala 8,280 kronor. Jag har ej räknat ut det precis, men det blir omkring 250 kronor tunnlandet, och det förefaller mig som något

väl billigt, även om det är riktigt såsom herr Andersson säger, att det arrende, som nu betalas, i förhållande till den köpeskilling, som här avses, icke blir fullt 2 procent på köpesumman.

Det synes mig sålunda riktigt, att denna egendom behålles i statens ägo fortfarande, då såväl värderingsmännen som länsstyrelsen ha ansett, att så borde ske. Det enda skäl, som synes mig tala för bifall till propositionen är hänsynen till de egnahemsbyggare, som ha sina fastigheter precis intill den ena av dessa delar och som sålunda skulle kunna få något större jordområde att bruka. Det är möjligt, att det skulle vara lämpligt för dem, och priset förefaller också vara synnerligen lämpligt, men från statens synpunkt synes det mig väl lägt.

Jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Pettersson**: Ja, jag vill meddela, att uppskattningsmännen i detta fall voro synnerligen tveksamma. Jag har talat med en av dem, och han kunde ej erinra sig annat än att de kommit fram med alternativa förslag, och det ha de ju också på sätt och vis gjort, därför att de i första hand föreslagit, att egendomen skulle bibehållas i kronans ägo, men att, om den ändå skulle försälas, den då måtte säljas på sätt, som finnes upptaget i den kungl. propositionen.

Nu är ju detta också i viss mån en principfråga: Skall kronan bibehålla en massa sådana små egendomar, av vilka den egentligen har mycket ringa inkomst, eller skall man fortsätta på den vägen, att kronan gör sig av med dessa små gårdar och i stället använder penningarna till att inköpa skogsmark? Ett beslut av riksdagen beträffande denna sak måste naturligtvis för Kungl. Maj:t bli av direktivs natur, och i det fallet har ju frågan i viss mån en ganska stor betydelse. Jag tror i likhet med domänstyrelsen, som mycket starkt tryckt på den saken, att kronan borde göra sig av med dessa små egendomar, och att det vore klokt, om man ju förr dess hellre konsekvent inriktade sig på att gå den vägen.

Herr **Andersson, Elof**: Herr greve och talman! Det är ganska obehagligt att gå emot ett enhälligt jordbruksutskott, och jag förstår också, att utskottet från sin synpunkt måste söka försvara sin uttalade uppfattning. Men jag får dock säga, att även om kammaren för en gångs skull skulle avvika från gammal god praxis och sålunda rösta tvärt emot ett enhälligt utskotts förslag, i detta fall jordbruksutskottet, bör taga nederlaget med jämnmod. Jag väddar därför till kammaren att med hänsyn till detta ärendes beskaffenhet rösta för bifall till den kungl. propositionen.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Det var herr Nils Persson från Malmö, som särskilt strök under att egendomen hade en synnerligen god belägenhet. Jag måste säga, att egendomen kan ju visserligen sägas ha detta, men den har icke en sådan belägenhet, att man på något sätt kan säga, att den inom en tidrymd, som man kan beräkna, kan få något som helst tomtvärde eller dylikt. Vidare är det ju alldeles riktigt, som här har understrukits, att en del i närheten liggande mindre jordbruk skulle få tillfälle att i någon mån utöka sina arealer, vilket naturligtvis skulle vara mycket lyckligt för dem. Vad beträffar de byggnader, som finnas kvar, komma de givetvis att få användning — jag tror nästan tillfullo — för den jordareal, som återstår.

Länsstyrelsen har visserligen instämt i uppskattningsnämndens förslag, att egendomen skulle lämpligen kunna bibehållas i kronans ägo, men jag tror mig kunna försäkra, att länsstyrelsen skulle taga med jämnmod, ifall Kungl. Maj:ts proposition här bifalles. För min egen del har jag nämligen den uppfattningen, att det är en riktig politik från statens sida, att staten avhänder sig

Ang. försälj-
ning av krono-
egendomen
Mansdala
nr 5.
(Forts.)

dylika mindre jordbruk i största möjliga utsträckning och i stället använder dessa medel till förvärv av skogsareal.

Med denna syn på dessa saker har jag för min del ingenting emot att Kungl. Maj:ts proposition bifalles.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertygande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 47.

Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastik
jord.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t om beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

I två likalydande, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 131 i första kammaren av herr *Ekman, Carl Gustaf*, m. fl. samt nr 281 i andra kammaren av herr *Hamilton* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag skyndsammast framlades för riksdagen i fråga om beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner I: 131 och II: 281 anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde förmedlas.

Reservation hade anmälts av friherre *Hermelin*, som av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motioner icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman, mina herrar! I utskottets föreliggande utlåtande tillstyrkas ett par motioner som gå ut på beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem. Jag kan ej underlåta att vid detta utlåtande göra några randanmärkingar. I denna fråga anser jag den primära synpunkten böra vara den, att man tager hänsyn till den ecklesiastiska jordens ändamål. Våra prästboställen äro ju av gammalt en lönetillgång, som församlingarna

ha för avlönande av sitt prästerskap, och de äro också den säkraste lönetillgång, som församlingarna ha i detta avseende. Den synpunkten har gjort sig mycket starkt gällande i alla tider och ända in till våra dagar. Det har varit alldeles omöjligt att få inrätta den allra minsta lilla ordinarie tjänst på landet, för såvitt icke församlingen har anskaffat prästbord, d. v. s. ett jordbruksboställe åt innehavaren av tjänsten. Det förefaller då så mycket egenomligare, att man nu skall alldeles slå om och börja på att stycka dessa boställen till småbruk och egna hem. Jag anser, att församlingarnas rätt härvidlag kan komma att trädas alltför nära. Skulle församlingarna måhända nödgas att sälja delar av vederbörande prästboställen mot sin vilja; är det meningen att det skall bli ett expropriationsförfarande, och skola församlingarna nödgas sälja delar av sina prästboställen till vilket pris som helst, som av vederbörande bestämmes? Man kan också göra den frågan, huru det skall förfaras med köpeskillingen i dylika fall. Skall avkastningen av denna köpeskillning behandlas så, som avkastningen av boställena behandlas, och tagas i anspråk för prästerskapets avlöning i den ordning, som avkastningen av boställsjorden nu tages i anspråk, eller skola dessa kontanta medel användas i annan ordning?

Även om man så att säga bibehåller samma natur på de kontanta tillgångar man får beträffande avkastningen och dess disposition som i fråga om själva boställena, är likvisst penningen en betydligt osäkrare avlöningstillgång än jorden. Nu föreslår visserligen utskottet, att man bör använda influtna köpeskillingar till exempelvis inköp av skogsmark. Ja, detta är ett ganska klokt förslag av jordbruksutskottet, men jag vill fråga: vem garanterar, att sådan mark inom en församling finnes att tillgå? Det finns nog stora trakter av vårt land, inom vilka detta förslag är utförbart. I Norrland går det nog att göra på det sättet, men hur det går i södra Sverige, det är en annan fråga! Men vem skall hava bestyret med att ombesörja en sådan placering av penningarna, ifall den skulle kunna komma i fråga?

Jag vill också framhålla, att en utredning i det syfte som utskottet här föreslagit skulle komma att inverka ofördelaktigt på boställenas utarrendering. Det klagas ju redan nu över att det är svårt att få prästboställena utarrenderade. Det är givet, att man med den förändring, som skedde år 1910, har kommit in i ett nytt förhållande, i vilket man givetvis icke genast växer in. Nu har här tillkommit andra omständigheter, som i hög grad ha försvårat löneboställenas utarrendering, nämligen dessa föreskrifter, som skickats ut, om att man icke finge utarrendera dem för den tid löneregleringen gällde utan för en kortare tid, exempelvis 5 eller 7 år allt detta beroende på pågående utredningar. Kommer det nu ytterligare en dylik utredning till, blir följden därav givetvis den, att dessa ogynsamma omständigheter komma att förökas, och boställenas utarrendering ytterligare försvåras. Man får också taga hänsyn till tjänsteinnehavarens rätt. Han skall hava rätt till bränsle ifrån bostället av löneboställsskogen och han skall hava rätt till vissa tjänstbarheter. Antager man, till exempel, att ett boställe styckas och utsäljes och att till de försålda delarna lägges nödig husbehovsskog, så kan det inträffa, att tjänsteinnehavaren därvid förlorar den rätt han har att få bränsle, liksom han även förlorar sina tjänstbarheter.

Nu vill jag säga, att det givetvis icke bör vara ett absolut hinder mot att kunna förvärva ecklesiastisk jord för enskild ägo, men det finns tillräckliga bestämmelser i det fallet redan förut. Som vi se här i betänkandet, finns det i den ecklesiastiska boställsordningen bestämmelser om den saken. För det första heter det, att om boställe är olämpligt beläget i förhållande till tjänsteinnehavarens tjänsteverksamhet, jorden kan upplåtas och försäljas. Detta kan även ske, om jorden på grund av särskilda omständigheter icke kan utan syn-

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.*

(Forts.)

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.*
(Forts.)

nerlig olägenhet för sitt ändamål bibehållas, om jorden icke kan utarrenderas mot skäligt arrende eller om den är belägen i eller invid stad eller stadsliknande samhälle. Därest dessa bestämmelser tillämpas, tror jag, att ganska vidsträcktta möjligheter finnas att kunna förvärva jord av ecklesiastika boställen. Nu säger man emellertid: »Dessa bestämmelser tillämpas ju icke, så att någon möjlighet härför yppar sig». Ja, om den givna lagstiftningen icke tillämpas, så hjälper det icke, hur man än lagstiftar. Men var och en, som läser dessa bestämmelser, kan icke undgå att märka, att det här finns stora möjligheter i det avseendet.

Den andra synpunkten, som måste läggas på denna fråga, är den sociala, och jag skall visst erkänna, att det är en mycket viktig synpunkt. Då vill jag emellertid också fästa uppmärksamheten på att det finns tillräckliga utvägar för att tillgodose folks behov av jord ändå, utan att man i första hand behöver tillgripa den ecklesiastiska jorden. Det är underligt, hur olika man ser på saker och ting. Nu säger utskottet följande: »Det är härvid ock att beakta, att den ecklesiastiska jordens belägenhet och beskaffenhet i övrigt gör den särdeles lämplig för upplåtelse till egna hem och mindre jordbruk» etc. Så säger man i utskottet om den ecklesiastiska jorden, men, som vi nyss hörde, beträffande kronans jord säger man så: om ett ställe är så beläget, att det är lämpligt för kronan att hava det kvar, så skall man akta sig för att röra det; då är det tabu. Jag får verkligen säga, att det är icke någon riktig konsekvens i synpunkterna därvidlag. En åtgärd, som borde vidtagas, vore att företaga en allmän inventering av tillgången på odisponerad svensk jord, som är lämplig för jordbruksändamål, naturligtvis såväl jord i statens som i enskild ägo, och jag vill säga, och vågar säga det också, att det behöver bli större planmässighet i arbetet för bildande av småbruk och egna hem. Jag har under mina resor i landet varit i tillfälle att se, att det ligger stora vidder obrukade, som bara vänta på att man skall sätta plögen i marken, och att de ofta äro mycket gynnsamt belägna. Ingen människa talar om att dessa skola upplåtas till egna hem och småbruk. Däremot skjutsar man folk långt uppe i obygd, sätter dem på tallhedar eller vid myrkanter, där de äro dömda att svälta ihjäl, för så vitt de icke få statlig hjälp eller tillfälle till särskild arbetsförtjänst. Jag tänker på till exempel Norrbotten. När man reser emellan Luleå och Boden, ser man redan där stora obrukade områden, som skulle kunna föda mycket folk, men som nu ligga för föfot. Kommer man sedan till Karungi, så äro dessa områden ännu större, och så länge man har så stora obrukade områden i landet, som ligga så gynnsamt till, vore det verkligen skäl att taga reda på dem i första hand. Jag anser, att en allmän plan för den svenska jordens tagande i anspråk för smärre jordbruk bör uppgöras.

Så var det en sak till, som jag skulle vilja omnämna. Man får icke glömma, att prästerskapets löneboställen ju även under nuvarande förhållanden föda mycket folk här i Sverige, ty det lever mycket folk på dessa boställen, och många inneha dem antingen i dess helhet eller i lotter på arrende. Jag skulle nu vilja fråga: bleve det lättare, om jorden skulle köpas i stället för att arrenderas, bleve det lättare, frågar jag, för en fattig man att köpa jord och sedan bygga den, än att få arrendera jorden? Det finns otaliga exempel ifrån Luleå stift åtminstone på att det sitter arbetare i närheten av prästboställena med sina stugor men utan jord. Om prästbostället utarrenderades i lotter, kan en sådan arbetare på ganska billiga villkor få arrendera ett jordområde, på vilket han föder sig och sin familj. Men han har icke råd att köpa området, och därför riskerar han, att det kan komma en person, som samlat pengar, och som icke själv är i så värst stor nöd beträffande sin utkomst, och säga att han vill köpa lotten i fråga. Då kanske arrendatorn, när arrendetiden utgått, riskerar, att den andre köper området och att han själv blir utan.

Jag skall emellertid icke längre upptaga tiden härmed. Jag vet mycket väl, att jag icke vinner något med det, men jag har ansett mig böra säga detta för att rädda min själ. Då det emellertid nu finns en reservation här vid detta betänkande, i vilken det yrkas avslag på motionerna, skall jag be att få yrka bifall till denna reservation.

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.
(Forts.)*

Herr Ingeström: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren uppgav, att dessa löneboställens förnämsta ändamål var att bereda inkomster åt boställsinnehavarna, och han tillade, att det var den säkraste lönetillgång, som prästerskapet hade. Det kan ju hända, att så är förhållandet i Norrbotten, men då vi komma längre nedåt landet är det icke så.

Den ärade talaren ville med sitt yttrande här rädda sin själ; vi vilja med vår motion söka rädda prästerskapets ekonomi och säkerställa den så mycket som möjligt, ty som det nu är, går det alldeles på tok med de inkomster, som prästerskapet får på sina löneboställen! Vidare frågade den ärade talaren, om det nu vore meningen att sälja dessa boställen. Utskottet har egentligen icke sagt, att man skall sälja dem, utan utskottet har pekat på andra upplåtelseformer än äganderätten, som kunna komma i fråga, upplåtelseformer som vi trodde skulle vara mera smakliga för kyrkomötet än en försäljning med äganderätt, då vi veta, att kyrkomötet är så räddt att förlora äganderätten till dessa egendommar på grund av de bestämmelser, som finnas i regeringsformen. Vidare sade biskop Bergqvist, att man nu utarrenderar boställena på sju år. Ja, varför gör man det? Icke gör man det av den anledningen som biskop Bergqvist framhöll, utan därför att man icke ville under högkonjunkturer lägga alltför dyrbara byggnadskostnader på de blivande arrendatorerna. Biskop Bergqvist skakar visserligen på huvudet, ser jag, men förslaget om det sjuåriga arrendet kom till genom en skrivelse från kronolägenhetskommisionen, där jag hade säte och stämma, och förslaget gick direkt därifrån till ecklesiastikdepartementet. Från kronolägenhetskommisionens sida, just på den grund jag här framhållit, anvisades den utvägen för att icke byggnadskostnaderna skulle bliva för stora.

Nu talade biskop Bergqvist vidare om 62 § av nu gällande ecklesiastik boställsordning och om att man ju bara har att tillämpa den paragrafen, så kunde ju försäljning få ske. Ja, det går väl an att säga, men hur många gånger har § 62 blivit tillämpad? Domkapitlen hava i regel, varje gång framställning därom gjorts, enhälligt sagt nej därtill och Kungl. Maj:t har också sagt nej, och jag har mig bekant, att det endast är i ytterst få fall § 62 blivit tillämpad. Visserligen har riksdagen beslutat den paragrafen i gemenskap med kyrkomötet, men jag förmodar, att Kungl. Maj:t varit rädd för efterräkningar av kyrkomötet och därför icke följt den 62 paragrafens bestämmelser såsom annars kanske skulle hava blivit fallet.

Detta är ju en gammal fråga. Redan år 1908 börjades med motioner i den frågan i riksdagen. År 1915 blev det en skrivelse till Kungl. Maj:t och denna skrivelse hänvisades till kronolägenhetskommisionen, som påvisade dels den utvägen att de lägenhetsinnehavare, som hade egna hus på prästboställen, skulle jämställas ned lägenhetsinnehavare på enskild jord och således få tillgodoräkna sig ensittariagens bestämmelser, samt dels även det förhållandet att, om upplåtelse kunde ske under formen av åborätt denna upplåtelseform skulle vara lämplig för torparna. Senare riksdagsskrivelser hänvisades till de kommittéer, som hade dessa saker om händer, dels till revisionen av den ecklesiastiska boställsordningen och dels till kyrkofondskommittén, som borde hava varit rätt forum för att utreda dessa förhållanden. Dessa kommitterade ansågo sig dock icke böra taga befattning med dessa frågor, då i deras uppdrag endast inginge att se till att prästerskapet finge inkomst av sina löneboställen.

Nu måste jag säga, att det sätt, varpå prästgårdarna äro behandlade här i

*Om ökad
möjlighet för
uppåtstående av
ecklesiastisk
jord.*

(Forts.)

landet, icke är värdigt ett samhälle, som gör anspråk på att hava något så när ordnade förhållanden, och så länge 1910 års boställsförordning och arrendeförordning skall gälla, torde icke några bättre förhållanden i det avseendet komma till stånd. Nu är det så, att den tillträdande arrendatorn är skyldig att åtaga sig all byggnadsskyldighet och sedermera all underhållningsskyldighet av byggnaderna. Jag vågar påstå, att på ett stort antal prästgårdar i mellersta Sverige denna byggnadsskyldighet uppgår till ett så stort belopp att räntan på detsamma blir ungefär nätt och jämnt vad egendomen kan ge i arrende, och följden därav blir, att, när prästgårdar utbjudas på arrende, något anbud ej avges. Jag antager, att flera av de här närvarande Konungens befallningshavande kunna vitsorda, hur svårt de mången gång haft att få prästgårdar utarrenderade. För närvarande hava vi väl ett hundratal prästgårdar i mellersta Sverige utarrenderade på ett år i taget utan skyldighet för arrendatorn att behöva sätta upp kreatursbesättning, icke behöva nybygga, att endast hjälpligt underhålla byggnaderna, och med rätt för arrendatorn att få sälja foder i nästan hur stor utsträckning som helst. Alltså kunna vi därav se, att ett stort antal prästgårdar går en betänklig vanhävd till mötes.

Jag skall endast omtala ett litet exempel från min egen hemtrakt. Där finnes en prästgård, som har c:a 160 tunnland god åker, det är Holmedals prästgård. Husen voro förfallna, ty man hade vid synen så mycket som möjligt sökt skona boställshavaren. Alla hus voro fallfärdiga och ingen arrendator anmälde sig. Egendomen stod där, utan att en enda människa bodde där och naturligtvis utan dragare eller andra kreatur, tills slutligen egendomen märkvärdigt nog, ty det var under kristiden, av kommunen blev anmäld för vanhävd och på grund därav skulle omhändertagas av Kungl. Maj:t och kronan. Ecklesiastikdepartementet visste då icke vad som vore att göra utan hänvände sig till hushållningssällskapet med anmodan att framkomma med förslag till egendomens disposition. Hushållningssällskapet föranstaltade om egendomens kartläggande och uppgjorde förslag till styckning av densamma i en huvudlott och en del smålotter och försökte sedan med hjälp av § 62 få försälja dessa lotter. Nu har det gått några år sedan detta skedde. Handlingarna i målet hava gått sin vanliga kretsgång här i landet; de hava gått emellan domkapitlet och Konungens befallningshavande i Karlstad, mellan ecklesiastikdepartementet och kammarkollegium, mellan Holmedals socken och Holmedals pastorat, mellan vederbörande överjägmästare och revirförvaltare och domänstyrelsen o. s. v., och sedan de gjort en rundresa på två års tid, hava de slutligen hamnat i kammarkollegium, som efter vad jag gjort mig underrättad om, om någon vecka kommer att meddela utslag i frågan, vilket som väl är lärt bli tillstyrkande. Nu har denna gård under hela nio år legat absolut obrukad; den är belägen vid allmänna landsvägen, som går i kors genom egendomen, vilken har ett härligt läge vid en vacker sjö. Jag ber få fråga biskop Bergqvist hur han anser, att man skall göra med detta boställe, om man icke får sälja det? Även i den kommun, där jag bor, hava vi en mycket god prästgård med 220 tunnland åker. Den arrendator, som har erbjudit sig att arrendera gården, har att nybygga de två första åren för 48.000 kronor. Jag är säker på att åtminstone icke i detta århundrade ett öres arrende kommer att inflyta från denna prästgård, därför att allting kommer att gå till nybyggnader. Det är emellertid utmärkt jord med synnerligen gott läge. De exempel, jag nu visat, äro endast några enstaka stickprov, men sådana exempel kunna anföras i hundratal från mellersta och södra delarna av landet. Jag skulle nu vilja fråga biskop Bergqvist: är här icke något att göra? Det måste föreligga en stor uppgift här.

Jag har talat om jordbruksekonomiska och nationalekonomiska synpunkter, men vi ha också en social synpunkt. Det är naturligtvis ej lämpligt att bygga upp dessa iörfallna prästgårdar och driva dem såsom stora jordbruk, ty det bär

sig icke, och jordbruksekonomiskt sett är det omöjligt i dessa tider. De måste styckas. Då frågar man sig: skola dessa jordlotter utlämnas med äganderätt eller med någon slags besittningsrätt? Vi hava på riksdagens bord för närvarande vilande en proposition angående återköpsrätt och det kunde måhända vara lämpligt att använda den formen i förevarande fall.

Att emellertid en utredning och en skyndsam utredning bör göras, tror jag, att vi alla här i kammaren kunna vara ense om, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Det var högst underbara skäl, som den siste ärade talaren anförde för bifall till utskottets förslag. Om herr Ingeström hade påyrkat åtgärder för bättre hävd av boställena, för bättre skötsel av desamma, skulle man kunnat reflektera på saken. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att här är icke alls fråga om sådant, utan utskottet föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem. Större möjligheter! Det finnes redan, så vitt jag förstår, alla möjligheter. Herr Ingeström har nämnt ett exempel. Han talade om Holmedals prästgård om 160 tunnland, där husen äro förfallna, ingen arrendator finnes och bostället blivit anmält för vanhävd. Vad kan man göra här? Det står i 62 § av nu gällande ecklesiastika boställsordning: Kungl. Maj:t äger förordna om försäljning, när ett boställe ej kan mot skälig avgift utarrenderas. I stället för att plottra med styckning m. m., såsom här försökts, borde man helt enkelt gått in till Kungl. Maj:t och säga: detta boställe kan icke lämna skälig arrendavgift, få vi lov att sälja det? En sådan ansökning skulle genast ha bifallits. Detta stadgande är hittills så ytterst valhänt tillämpat, att det är rent av upprörande; men därför hjälper icke att skriva till Kungl. Maj:t. Det är på en helt annan punkt man bör inrikta sina ansträngningar.

Sanningen är, att 1910 års lagstiftning var en egnahemslagstiftning i mycket stor omfattning. Förut var det så, att prästerna hade rätt att själva bruka sina boställen, och de begagnade sig även av denna rätt i mycket stor utsträckning. De brukade boställena såsom en bisysselsättning. Prästen, boställshavaren, utövade jordbruk såsom en bisysselsättning till sin tjänst. År 1910 beslöt riksdagen och Kungl. Maj:t utfärdade sedermera bestämmelser om att alla boställen skulle utarrenderas; och därigenom skapades tusentals egna hem. I stället för att tjänstemännen förut med tillhjälp av fördrängar, rättare o. s. v. skött boställena, skapades här egna hem för alla arrendatorerna, och de tillförsäkrades ständig besittningsrätt på det viset, att varje arrendator fick optionsrätt för sig och sina efterkommande.

Så vitt jag förstår, är det nu fråga om att stycka dessa arrendegårdar och överlämna delar av dem till andra, vilka därå skulle uppföra egna hem. Men att märka härvid är, att många av dessa boställen redan nu äro alldeles för klena för att kunna bära nybyggnadskostnaderna. Huru det skulle gå, om dessa gårdar styckas och varje lott för sig bebygges, kan var och en förstå. I de flesta fall skulle lotterna bli för små. Skulle emellertid ett boställe vara av den storlek, att det anses böra delas, heter det redan nu i arrendatorsförordningens § 2, att boställe, därest så finnes lämpligt, må kunna utarrenderas i flera lotter. Den nämnd, som uppgör förslag om utarrendering, kan hemställa om, att större boställen skola kunna utarrenderas i lotter; varje innehavare får då ett eget hem och ständig besittningsrätt på det sätt, att han får optionsrätt för sig och sina efterkommande. Den saken kan mycket väl ordnas, om man blott vill begagna sig av de möjligheter, som redan finnas. Tyvärr har avsikten med 1910 års lagstiftning genom åtgärder från regeringens sida delvis omintetgjorts. Nämnda lagstiftning förutsatte en utarrendering av boställena på 20 år för att det skulle

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastik
jord.
(Forts.)*

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.*

(Forts.)

bliva möjligt för arrendatorerna att åtaga sig byggnadsskyldighet. Arrendatorerna få nämligen tillbaka sina nedlagda kostnader genom avdrag å arrendebeloppet, vilket givetvis förutsätter en ej alltför kort arrendetid.

Det förutsattes sålunda arrenden på 20 år. Men med anledning av en hemställan från kronolägenhetskommissionen, vilken ville, att torpare och lägenhets-havare skulle få rätt att förvärva de av dem brukade områden, och för att icke arrendekontrakten skulle lägga hinder i vägen härför utfärdade Kungl. Maj:t på föredragning av dåvarande ecklesiastikministern Värner Rydén en ukas, som innehöll, att boställena icke skulle utarrenderas på längre tid än 5 eller i vissa fall 7 år. Det är klart, att byggnadsverksamheten på boställsgårdarna i stor utsträckning avstannat, sedan denna ukas tillkom. Det har icke varit möjligt att förmå arrendatorerna att åtaga sig byggnadsskyldighet på boställena, då arrendetiden icke är längre.

En annan sak som försvårar boställenas bebyggande är svårigheten för arrendatorerna i vissa fall att förskottera medel till bebyggandet. Vi ha länge strävat efter att få byggnadslån från kyrkofonden. I allra första början var man litet tveksam, ty kyrkofonden var då liten. När medlen överflyttades från den gamla prästlönereglingsfonden till kyrkofonden, räknade kyrkofonden blott omkring 6,000,000 kronor. Nu har densamma vuxit till 20 å 30,000,000 kronor, och det går således mycket bra att lämna byggnadslån från kyrkofonden. Jag kan icke förstå, varför detta icke skett. Kungl. Maj:t kan genom ett penndrag vilken dag som helst bestämma, att fondens medel må kunna placeras i byggnadslån mot säkerhet i arrendebeloppen.

Man skulle kunna sätta hela det ecklesiastiska byggnadsväsendet på fötter igen genom två mycket enkla åtgärder, som Kungl. Maj:t vilken dag som helst kan besluta om. Den ena är den, att boställena utarrenderas på 20 år, såsom riksdagen begärt, och den andra är, att man utlämnar byggnadslån från kyrkofonden. Det är de mest angelägna åtgärderna. Sedan kan man också tillägga, att myndigheterna böra vara tillmötesgående vid tolkningen av bestämmelserna och icke alltför strängt avvisa dem, som vilja köpa jord.

Visserligen ansåg riksdagen 1910, att jord i största möjliga utsträckning borde bibehållas för prästerskapets avlöning, vilket föranlett kammarkollegiet att i stor utsträckning avstyrka ansökningar om inköp av jord även i sådana fall, då sådant bort medgivas. Men det borde hava tillkommit Kungl. Maj:t att härutinnan visa mer tillmötesgående. Jag menar, att det icke behövs någon lagändring, utan endast en mjukare tillämpning av de bestämmelser, som redan finnas; och vad som framför allt fordras är, att man får en 20-årig arrendetid och byggnadslån ur kyrkofonden.

Jag skall nu endast i all korthet yttra några ord om utskottets motivering. Utskottet säger, att man bör i så stor utsträckning som möjligt upplåta jorden för bildande av egna hem och påstår tillika, att de bestämmelser vi redan ha visat sig vara betydelselösa. Det är nog icke riktigt förhållandet. Det har i icke ringa utsträckning beviljats tillstånd att sälja ecklesiastisk jord; det är många, vilkas ansökningar bifallits och vilka således fått köpa sådan jord. Om, som sagt, man ville visa mera tillmötesgående och icke strama åt, såsom kammarkollegiet och Kungl. Maj:t, som följt kammarkollegiet härutinnan, gjort, skulle saken gå mycket lättare. Biskop Bergqvist har påvisat vilka bestämmelser som gälla i detta fall. Jag skall endast påpeka den bestämmelse, som säger, att Kungl. Maj:t, så snart ett boställe icke kan mot skälig avgift utarrenderas, kan medgiva försäljning, ifall nämligen någon vill köpa bostället. Vidare den bestämmelsen, att, om ett boställe icke kan utan synnerlig olägenhet för sitt ändamål bibehållas, Kungl. Maj:t äger försälja det; och vidare den bestämmelsen, att, om ett boställe är beläget invid stad eller stadsliknande samhälle, detsamma kan försäljas och styckas till tomter. Här finnas flera möjlig-

heter och dessutom den som jag redan nämnt, att man utarrenderar arrendegårdarna i lotter och låter varje lottinnehavare bilda ett eget hem under trygghad besittningsrätt.

Jag kan verkligen icke begripa, vad utskottet menar, då utskottet säger, att man bör bereda *större* möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till egna hem. Jag undrar, om någon kan hitta på något fall, där det skulle behövas *större* möjligheter. Jo, det är sant, det finnes verkligen ett fall, som jag här skall omnämna. Om en järnvägsstation är belägen på ett boställes område eller strax invid detsamma och man tänker sig, att här skulle *möjligen* kunna uppväxa ett stadsliknande samhälle, så kan Kungl. Maj:t icke omedelbart förordna om boställets försäljning, och detta därför, att man icke velat, att Kungl. Maj:t skall kunna avhända kyrkan jord endast på grund av lösa förmodanden. Men detta hindrar icke, att en kommun, som vill köpa området för att stycka det till tomter och försöka få ett samhälle att växa upp, går in till Kungl. Maj:t och begär att få köpa området. Kungl. Maj:t framlägger då saken för riksdagen och kyrkomötet, precis på samma sätt som vi i dag haft flera ärenden att behandla om försäljning av kronojord. Jag begriper, som sagt, icke vad jordbruksutskottet menar, då det säger, att *större* möjligheter böra beredas, och jag tror icke heller, att någon av utskottets ledamöter kan förklara den saken. Det torde därför vara meningslöst att bifalla utskottets förslag.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att utskottet vänder sig emot boställes skötsel och det tillstånd, vari byggnaderna å boställena befinna sig. Utskottet omnämner självt, vari det anser, att orsakerna äro att söka, då utskottet säger, att missförhållandena under de senare åren genom de påbjudna korttidsarrendena blivit alltmera skärpta. Uti dessa korta arrenden ligger huvudanledningen till missförhållandena, och, såsom jag redan nämnt, är det angeläget att komma ifrån de korta arrendena. Så länge man hade de 20-åriga arrendena kvar, mötte det i allmänhet inga svårigheter att få boställena utarrenderade. Det gick mycket bra, utom i vissa undantagsfall. När svårigheter inträffade, utbasunade man dem och gav svårigheterna *större* omfattning än de i verkligheten hade. På sin tid infordrade jag såsom ordförande hos prästlöneregleringssakkunnige alla arrendekontrakt, som då — jag vill minnas, att det var år 1918 eller år 1919 — upprättats rörande ecklesiastika boställen. Jag fick avskrift av dem från alla domkapitlens expeditioner, jag gick igenom dem och gjorde en statistik, som visade, att i de allra flesta fall boställena hade utarrenderats och att arrendatorerna hade åtagit sig byggnadsskyldighet. Sedermera, när man upphävde rättigheten att utarrendera på 20 år, tillväxte svårigheterna. Nu är det nästan omöjligt att få boställena utarrenderade på villkor, att arrendatorn åtager sig byggnadsskyldighet. De taga dem på några år och suga ut dem så gott de kunna. Att råda bot på detta beror icke på lagstiftningen, och det hjälper icke med sådana skrivelser som denna, utan det beror på andra åtgärder, som jag tycker, att jordbruksutskottet och motionärerna bort föreslå, nämligen återinförande av de 20-åriga arrendena och beviljande av byggnadslån ur kyrkofonden.

Jag vill även påpeka svårigheterna med att sälja boställena och, såsom utskottet säger, för pengarna inköpa skogbärande mark, ett förhållande som biskop Bergqvist något snuddat vid. Äganderätten till ecklesiastika boställen är mycket omvistad. Huruvida vissa boställen ägas av staten, de kyrkliga kommunerna eller av enskilda, är mycket oklart. Så länge statskyrkan äger bestånd, är det naturligt att boställena bibehållas för kyrkans räkning; men skulle en gång den dag komma, då bandet mellan kyrkan och staten lossnade, skulle en fråga, som nu är latent, uppkomma, nämligen vem som i själva verket äger boställena. Såsom herrarna kanske känna till, var prästlöneregleringskommitténs förslag grundat därpå, att de boställen, som tillhörde församlingarna, fortfa-

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastik
jord.
(Forts.)*

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.*

(Forts.)

rande skulle stanna hos dem och användas till prästerskapets avlöning, under det att de boställen, som upplåtits av kronan, skulle tillföra kyrkofonden. Det gavs i uppdrag åt nuvarande regeringsrådet Thulin att utreda saken. Han skulle utreda, vilka boställen som tillhörde församlingarna och vilka som tillhörde kronan, och denna utredning har fortgått. Riksdagen har länge beviljat 10,000 kronor varje år till dessa undersökningar. Redan i första bandet, som utgavs för flera år sedan, tillkännagav Thulin, att det var omöjligt att alltid göra ett bestämt uttalande om äganderätten. Han kunde endast framlägga de dokument, som kunde tjäna till ledning för bedömandet; men han var ej i stånd att i varje fall säga, vilka boställen som tillhörde församlingar och vilka som tillhörde kronan och således skulle gå till kyrkofonden. Därmed var hela förslaget från prästlöneregleringskommittén dömt; ty det byggde på att man skulle kunna göra sådan skillnad. Enligt prästlöneregleringssakkunnigas förslag däremot skulle de boställen, som tillhörde kyrkan, alla behandlas lika, utan hänsyn till ursprunget. Det är klart, att i samma stund som frågan uppstår om skilsmässa mellan kyrkan och staten, kommer den privata äganderättsfrågan att dyka upp. Då komma säkerligen i många fall enskilda donatorer eller deras efterkommande att fordra att få tillbaka vad de skänkt; och det har ju i några fall hänt, att domstol redan dömt boställen tillbaka. Vidare komma församlingarna att söka göra anspråk gällande på de boställen, som de köpt eller tidigare skjutit ihop till; och så kommer staten att göra anspråk på sina boställen. Då blir frågan: hur skall det gå, om boställena såldes och förvandlades till skog? Biskop Bergqvist har redan påpekat, att man icke kan köpa skog i varje socken, utan meningen vore väl, att man skulle sälja en massa boställen i olika församlingar och sedan köpa ett skogskomplex t. ex. uppe i Norrland. Men ett sådant kostar mycket pengar. Om vi tänka oss ett skogskomplex, som kostar en miljon — detta är icke ett så synnerligen stort komplex — så måste man, för att få köpeskilling till detta, sälja boställen icke från en socken, utan från en massa socknar. När det sedan blir fråga om socknarnas äganderätt, skola de då ha var och en sin andel med äganderätt i den här skogsloten i Norrland, eller hur blir det då? Jag misstänker, att församlingarna bli av med sin äganderätt på det viset. Det kommer att sägas, att skogsmarken måste anses tillhöra det allmänna. En hemställan i den riktning utskottet föreslagit kommer därför att få mycket betänkliga konsekvenser i framtiden.

Då det, som sagt, icke alls föreligger något behov härav, utan de åtgärder, man här bör vidtaga, måste inriktas på ett helt annat håll, skall jag tillåta mig yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Det har varit ganska mycket diskussion i den här frågan inom jordbruksutskottet, och resultatet av denna diskussion föreligger nu i detta betänkande. Betänkandet är ju också, som herrarna torde observera, enhälligt, så när som på en reservation.

De synpunkter, som för mig — och jag tror även för många andra — varit bestämmande för att biträda detta förslag, ha varit dels det förhållandet, att våra ecklesiastiska boställen för närvarande icke alls äro i den hävd och under sådan skötsel, som de borde vara. Jag vill icke här upprepa några exempel. Jag tror, att det även från motståndarna till utskottsförslaget har vitsordats, att det — om också kanske överdrivet i vissa fall — dock föreligger saklig grund för det påståendet, att en hel del sådana boställen icke äro så skötta, som de borde vara. Vad orsakerna beträffar, är det också ganska påtagligt, att det är denna hårda byggnadsskyldighet, som förknippas med arrendena, vilken gör, att det blir dels ingen eller dålig avkastning under en lång följd av år, dels svårighet att få arrendatorer, som vilja åtaga sig denna nybyggnadsskyldighet och som dessutom kanske under många år få reda sig med ytterst

bristfälliga byggnader. Sedan kommer omöjligheten att få arrendatorer, som vilja betala skäliga arrenden eller t. o. m. omöjligheten att överhuvud få någon arrendator alls. Så ha dessa korttidsarrenden kommit till. Nybyggnadsskyldigheten är icke det primära, vad orsaken beträffar, utan det sekundära. Det anfördes i utskottet exempel, icke minst från biskop Bergqvists eget stift, på sådana vanhävdade prästgårdar, belägna inom de tätast befolkade delarna av Norrland. Jag tror, att flera exempel på sådana kunna anföras även inom de södra och mellersta delarna av landet. A andra sidan står det ju klart, att i det krav, som många gånger frankommit från riksdagens sida om, att man skall upplåta jorden till egna hem, man med rätta sagt, att här bör det allmänna och staten gå i spetsen, här bör staten visa sig offervillig med avseende på sin jord, när det gäller att skapa eller bilda egna hem. I varje fall bör det icke vara något hinder, att det är kronans jord, utan snarare en fördel. Innan man går in på att fordra expropriation av enskilda medborgares jord, bör den jord, som har en mera allmän karaktär, i första hand tagas i anspråk, i varje fall om man icke därigenom läderar viktiga intressen. Skall det vara riktigt, att denna ecklesiastiska jord, som ofta är synnerligen väl belägen för ändamålet, och för vilken man ofta funnit synnerligen svårt att få lämplig brukning, medan den lämnat otillräcklig avkastning under nuvarande förhållanden, är det väl lämpligt, att den skall vara undantagen? Nej, den är icke något undantag, säger herr Ekman. 62 § ger full rätt att avsöndra sådan jord, att skilja den från prästboställena eller kanske helt och hållet sälja den från församlingen och låta den övergå till egna jordbruk eller egna hem. Ja, förutsättningen för detta är dels att den skall vara olämplig, dels att det skall möta svårigheter att få utarrendera den o. s. v. Det skall med andra ord vara undantagsförhållanden, under vilka en sådan försäljning skall kunna komma till stånd. Men jag skulle snarare vilja utgå ifrån, att det endast borde vara under sådana förhållanden, att prästbostället har särskilda möjligheter att fylla de krav, som ovillkorligen måste ställas, såsom att ge bostad åt kyrkoherden eller bereda de tjänstbarheter han behöver, som få utgöra ett hinder. Detta skulle vara ett undantagsfall, men i alla andra fall borde upplåtelse av jord från ecklesiastiska boställen verkligen kunna medgivas och möjliggöras. Ja, vi ha denna 62 §, där ordalydelsen i många fall borde kunna ge möjlighet till det, men i tillämpningen — det har herr Ekman många gånger understrukt — är den icke effektiv. Det hindras av domkapitlen och av Kungl. Maj:t, och det är grundat bl. a. på uttalanden av 1910 års riksdag, att man icke skulle annat än i undantagsfall avyttra sådan jord. Allt detta verkar hindrande, så att 62 § i huvudsak icke ger något resultat, den medför icke den verkan den borde ha. Är det då så oerhört oriktigt eller olämpligt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och säger, att vi anse lämpligt, att man, i den mån man kan, bör bereda större möjligheter än de nuvarande att tillskapa egna hem av den ecklesiastiska jorden? Jag kan icke finna, att så är fallet. De större möjligheterna kunna kanske genomföras medelst organisationsåtgärder eller lagändringar, men kanske också genom annan tillämpning av redan befintliga lagar, som Kungl. Maj:t bör ha så mycket lättare att kunna övergå till efter en skrivelse sådan som utskottet här föreslagit. Då skulle Kungl. Maj:t få klart för sig, att riksdagen icke står kvar vid denna motvilja att upplåta ecklesiastisk jord för sådant ändamål, som den tidigare givit uttryck åt.

Biskop Bergqvist talade här om tvångsförsäljning. Jag kan från min synpunkt icke finna, att det är fråga om några tvångsförsäljningar. Det är fråga om att möjliggöra för församlingarna att sälja ecklesiastisk jord utan att bli hindrade, som de hittills blivit eller kunna väntas bli, genom åtgärder ovanifrån. Ge-

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.
(Forts.)*

Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord.
(Forts.)

nom en sådan försäljning blir det ju frivillig försäljning och frivillig upplåtelse, och någon expropriation har jag aldrig tänkt mig att detta skulle leda till.

Det har talats om att köpeskillingens placering i skog skulle medföra stora svårigheter. Vi kunna minnas, hur kronan själv gjort. Kronan har under tjugo, trettio år efterhand sålt alla smålägenheter, kronofastigheter, och placerat om penningarna i skog successivt, allt eftersom penningarna flutit in. Det finns väl knappast någon, som vill påstå, att icke detta varit en utveckling i lycklig riktning. Något liknande kunde man tänka sig här. Vad äganderätten beträffar, blir den en samäganderätt i större skogsfastigheter för sådana större försålda kronohemman. Givetvis skall man icke tänka sig, att detta inköp av skogsbärande mark ovillkorligen behöfde äga rum i samma församling, där bostället varit beläget. Jag delar biskop Bergqvists betänkligheter mot att låta placera dessa inkomster, som erhållas genom försäljningen, i pengar. De böra så fort som möjligt överföras i jord, och därvidlag i den som är lättast att förvalta och i längden ger säkraste avkastningen, nämligen skogsbärande mark. Men värdet av skogskomplexen behöfver icke vara så stort som en miljon, det bör kunna bli ganska fördelaktigt ändå. Vi se ju här, att både landsting och kommuner liksom andra liknande sammanslutningar givit sig in på skogsköp, och vi ha sett, att det kan väl administreras och genomföras samt att det är en lönande placering.

Det som för mig varit bestämmande vid mitt ståndpunktstagande till den föreliggande frågan har varit dels prästbostälernas för närvarande i många fall bristfälliga vård och skötsel, dels det riktiga och rättvisa i att, när det påkallas upplåtelse eller tillhandahållande av jord för egnahemsbildning, den ecklesiastiska jorden icke bör intaga någon särställning, dels att en skrivelse här synes vara väl påkallad, då de redan nu gällande lagbestämmelserna kommit in i, om jag får säga, marvatten med avseende på tillämpningen, ett marvatten, ur vilket jag föreställer mig, att en skrivelse som den föreslagna skulle föra frågan.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Herr Ingeström och herr Sederholm konstaterade, att det finns många prästlöneboställen, som äro i vanhävd. Därav draga de den slutsatsen, att man måste stycka dessa i egna hem och försälja dem. Jag tycker den närmaste konsekvensen och slutsatsen, som man borde draga därav, är, att det borde ske en utredning om på vad sätt man måtte kunna bättre hävda boställena. Detta är också vad som skett genom de arrendesakkunniga, och det föreligger förslag till förbättring i detta hänseende, som, när den blir genomförd, säkerligen kommer att medföra ändrade förhållanden.

Jag skall icke påtaga mig ansvaret att trötta herr talmannen och kammaren genom att ingå på vad som är sagt här vidare, men jag måste leka en smula med herr Ingeström. Han sade, att förhållandena i Norrland tyckas vara andra än i södra Sverige. I Norrland är jorden en säkrare tillgång än pengar, men så vore icke förhållandet i mellersta och södra Sverige. För några år sedan reste jag genom en värmändsk socken. Där såg jag väldiga ägovidder, och så frågade jag: Vem äger dessa? Jo, sade man, det är herr Ingeström på Varpnäs. Därav fick jag den uppfattningen, att han sätter ganska stort värde på jorden såsom tillgång, och jag förmodar, att herr Ingeström har dessa stora domäner kvar ännu. Måhända herr Ingeström är så stor jordägare, att han blivit mätt på att vara det. Jag, stackare, som icke äger en fotsbredd svensk jord, jag förstär att sätta värde på den.

Så sade jag, att jag talat för att rädda min själ, men jordbruksutskottet hade

anlagt en annan synpunkt, den ekonomiska, för att tillgodose prästerskapets avlöning. Ja, det är klart, att utskottet å sin sida anlagt en mera materiell syn och jag en mera andlig. Blir det kammarens beslut att godtaga reservationen, ja, då räddar jag min själ, och jag hoppas, att icke heller herr Ingeströms på grund av ett sådant beslut går förlorad!

*Om ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastik
jord.
(Forts)*

Herr **Linder**: Jag har icke, herr talman, deltagit i behandlingen av detta ärende, men det fälldes yttranden under debatten, som jag anser det vara skäl att kommentera med en del upplysningar.

Det nämndes av herr Ekman, att försäljning av ecklesiastik jord skulle skett i stor utsträckning. Ja, jag må säga, att under den tid, som jag hade äran tjänstgöra i ecklesiastikdepartementet, från den 1 februari 1916 till slutet av maj 1923, så hade det endast varit ett *mycket ringa* antal fall, då försäljning av ecklesiastik jord kunnat ske. Däremot förekom det *många* fall, då Kungl. Maj:t meddelade avslag på ansökningar att få köpa dylik jord. Anledningen till detta var — vilket herr Sederholm och även herr Ekman var inne på — riksdagens skrivelse av år 1910, då riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t ville iakttaga den största varsamhet, då det gällde den kyrkliga jordens försäljning. Denna riksdagens önskan har också Kungl. Maj:t såvitt jag har mig bekant — och jag har med intresse följt denna fråga i departementet — synnerligen rigoröst sökt efterkomma. Trots mycket ömmande skäl har det aldrig egentligen varit möjligt att få köpa ecklesiastik jord. Det har hänt, som jag sade, i ytterst få fall. 62 § i den ecklesiastiska boställsordningen tillkänna- ger mycket bestämt, i vilka fall ecklesiastik jord skall få försäljas, och med den hårda tillämpning av stadgandet som skett, måste jag säga, att det nog tarvas, att man lättar något på de stränga bestämmelserna och deras tillämpning. Det ställer sig ganska orimligt i många fall med de avslag, som givits på ansökningarna.

Det nämndes sedermera av herr Ekman såsom lämpligt, att kyrkofondens medel skulle placeras i byggnadslån. Jag må säga, att jag ställer mig för min del synnerligen tveksam till detta projekt. Herr Ekman sade också, att det icke skulle behövas någon lagändring i detta avseende. Ja, jag dristar mig verkligen vara av en helt annan uppfattning i det stycket. Hur kyrkofondens medel skola användas, därom finnas i kyrkofondslagen uttryckliga bestämmelser, och Kungl. Maj:t har ytterligt strikt tolkat bestämmelserna i kyrkofondslagen. Jag tror för min del, att det överhuvud taget icke vore lyckligt, men i varje fall går det icke för sig enligt min uppfattning att nu vidtaga sådana åtgärder som att placera kyrkofondens medel i byggnadslån, utan någon lagändring.

Vad sedan slutligen frågan om arrendetidens längd beträffar, så har herr Ekman ganska mycket varit inne därpå. Jag erkänner för min del, att denna ändring från 20 år till kortare tid icke varit lycklig, men på senare tid har man verkligen börjat diskutera denna fråga icke så litet, och det finnes icke så få, som äro av den uppfattningen, att man icke på nytt skulle sträcka ut tiden till 20 år, utan hålla sig till ett ganska väsentligt mycket mindre antal år.

Jag kommer för min del att rösta för utskottets förslag.

Detta är endast några upplysningar, som jag velat lämna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de där- under framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner om ändring av 59 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 8 skall, under förutsättning att samma utskotts utlåtande nr 34 kommer att uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde nästkommande onsdag, uppföras näst före sistnämnda ärende men i annat fall sättas sist bland två gånger bordlagda ärenden på samma lista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 5 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1924—1925 under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att universitetskanslern herr dr Carl Swartz till följd av febersjukdom är oförmögen att delta i riksdagens arbete intygas härmed.

Stockholm den $\frac{5}{4}$ 1924.

Ernst Wikner.

Med. dr.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,46 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 8 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollen för den 2 och den 4 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av att traktater rörande inrättande av undersöknings- och förlikningsnämnder avslutas mellan Sverige samt Danmark, Finland och Norge;

bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 8;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Mölltorps socken av Skaraborgs län; och

nr 28, i anledning av väckt motion om efterskänkande av viss kronans fordran hos Johannes Andersson i Attorp Västergården m. fl.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 83, till Konungen i anledning av väckt motion med förslag till lag om polisväsendet i riket.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 84, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad avser elfte huvudtiteln.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratificering av vissa ändringar i stadgan för den internationella arbetsbyrån; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 20 november 1863 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm samt förslag till förordning om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 329, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av herr Molins m. fl. motion, nr 89, om skriveelse till Kungl. Maj:ts angående nedsättning av frakten vid transport av svensk frukt m. m., beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 34—40, bankoutskottets utlåtande nr 32, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25 samt andra lagutskottets utlåtande nr 13.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 117, 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående kommunala mellanskolor m. m., måtte uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
